

insancıl Aylık Kültür Sanat Dergisi

Sayı 369 - Nisan 2021

Salgın (Kovid-19 virüs) nedeniyle dergimiz dijital ortamda hazırlanmıştır.

İnsancıl
Aylık Kültür Sanat
Dergisi

Sayı: 369

Nisan 2021

ISSN 1300-4158

Sahibi ve Yazı
İşleri Sorumlusu
Berrin TAŞ

Genel Yayın Yönetmeni
Sayıl Cengiz GÜNDOĞDU

Teknik Hazırlık
Tasarım
Hüray KILIÇ

Düzeltili
Özden ÖZÜTEMİZ

İletişim

(0212) 249 80 19

e-posta

insancildergisi@hotmail.com

www.insancil.com

Kumrulu Yokuşu Sk.
Yıldırımakın Apt. No:8
Da.:11 Cihangir-Beyoğlu
İstanbul

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ *insancıl*

ISSN 1300-4158 • YIL: 31 • Nisan 2021 • 20 TL (KDV DAHİL)

Yılmaz Elmas

SAYI **369**

- İnsancıl okurları için 111 şair seçtik
- Felsefenin Gör Dediği: Felsefe Tarihi: Antropontolojik Okuma 58
- Aristoteles'e Göre Mutluluğun Koşulları ve Erdem Çeşitleri
- Öğreten Edebi Zenginlik: Stefan Zweig
- Teknoloji Dili Karşısında Türkçe
- Mayakovski
- Hep Yolda

YILDIZ GÜNCESESİ'nde

- Hüsrev Gerede'nin Anıları
- 3 Mart'ın önemi
- Rosa Luxemburg 150 yaşında
- 12 Mart faşizmi
- Engels'in 200. yaşı
- Hasan Aydın
- Sosyalist yazar yoksul mu olmalı

	İnsancıl okurları için 111 şair seçtik	1
Betül ÇOTUKSÖKEN	Felsefenin Gör Dediği: Felsefe Tarihi: Antropontolojik Okuma 58	2
Çetin ÖRGEN	Açlık Hep Renksiz midir Böyle (Şiir)	6
A. Kadir ŞAHİN	Aristoteles'e Göre Mutluluğun Koşulları ve Erdem Çeşitleri	7
Mevlüt KAPLAN	Unutma (Şiir)	13
S. ÖZBUDUN-T. DEMİRER	Öğreten Edebi Zenginlik: Stefan Zweig	14
Nurten ERGEN	Corona Günleri (Şiir)	18
Levent YURTSEVEN	Teknoloji Dili Karşısında Türkçe	19
Haşim ELKAYA	Tavşan ile Tazı (Şiir)	22
Yusuf ÇOTUKSÖKEN	Özsözler Günlüğü (16) Ocak 2021	23
Gökтуğ ÖZKAN	Duvar (Şiir)	25
Gazi BARAN	Kendiyle Vuruşan Adam	26
Hasan AKARSU	Neriman Çelik'ten İki Kitap	28
Zeynep ALPASLAN	Tabula Rasa (Şiir)	31
Berrin TAŞ	Hep Yolda	32
Seçkin ZENGİN	Sanal Sokak (2)	35
Sevda TOPALOĞLU	Kendine Dönme Zamanı (2)	38
Ali TAŞ Adn.	Binbir Renk Binbir Çiçek Yaşar Kemalli Anılar (4)	42
Berrin TAŞ	Mayakovski - Şairime Mektuplar (14)	45
	İnsancıl Arşivinden	53
Feride Küçük	Can Gözüm (Öykü)	54
Sayıl Cengiz GÜNDOĞDU	Yıldız Güncesi	57

Yılmaz ELMAS (1937 - 2007)

Samsun'un Çırakman köyünde 1937'de doğan *Yılmaz Elmas*, Ladik Akpınar Köy Enstitüsünü 1956'da bitirdikten sonra Samsun ve İstanbul'da öğretmen olarak görev yaptı. 12 Mart döneminde 105 gün işkencede kalan *Yılmaz Elmas*, 12,5 ay tutukluluktan sonra hakim karşısına çıkarılır. Suç unsuru olacak bir şey bulunmadığından salıverilir. 26 Aralık 2007'de İstanbul'da yaşama gözlerini yuman *Yılmaz Elmas*, köyü Çırakman'da toprağa verilir.

Güngör Gençay'ın *Yılmaz Elmas*'ın ardından yazdığı yazıdan öğreniyoruz ki, köyüne bir kalkındırma derneği bir de kooperatif kuran *Yılmaz Elmas*, on bini aşkın kitabını ve arşivini köyüne kurduduğu kitaplığa bağışlar. *Gençay* arkadaşını şöyle tanıtır okuruna, "*Yılmaz, aydınlanmanın ve ülke gelişiminin örgütlenmeler yoluyla gerçekleşeceğine inanan bir insandı. Örgütlenmenin yanısıra girdiği her uğraşta, ne denli sağlam bir eylem adamı olduğunu da gösterdi.*"

Cengiz Gündoğdu, omuz omuza çalıştığı arkadaşını kaybetmesi üzerine Yıldız Güncesi'nde şu satırlarla tanıtır onu okuruna; "*Yılmaz Elmas, ödünsüz bir devrimci... Yılmaz Elmas, otuz yıla varan bir dostluk... (...) Bizler, ona, adına uygun kişiliği var dedik... Adı Yılmaz'dı. Kişiliği de öyleydi. Zorluklardan yılıp, sıvışan biri değildi. Direngendi. Yılmazdı. Soyadı Elmas'tı. Kişiliğini evrensel değerlerle donatmış bir insandı. Bir bakışta anlaşılırdı tam insan olduğu. Bilinci pırıl pırıl bir insandı. İnsancıl'ın çalkantılı döneminde hep yanımızda oldu. Sorumlu yazışları yönetmenliğini de üstlendi. (...) Şimdi anılar üst üste düşüyor. Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yargılanmamız... Ankara'dan dönüşümüz... Kırgezimiz... Üzüntülerimiz... Sevinçlerimiz. Gülüşümüz...*"

Berrin Taş, *Yılmaz Elmas*'ın ölümü üzerine şunları yazar Hep Yolda'ya, "*Yılmaz Elmas, edebiyat ortamının kirletmeyi başaramadığı bir yazarımızdı. Her zaman doğruyu söyleyen, yalanla hiç tanışmamış pırıl pırıl bir insandı. Onu İnsancıl sürecinde tanıdım. (...) Çantasında getirdiği dergileri bırakır, bizden aldığı İnsancıl dergilerini de başkalarına ulaştırırdı. Daha doğrusu biz ona karışmazdık. Kendisi İnsancıl'la tanışmasını uygun gördüklerine verirdi. (...) Çok güzel gülerdi. Sıcak, sevecen. İnsan kokulu bir insandı. Onda sahteliğin kırıntısını bile görmedim.*"

Öner Yağcı, yakından tanıdığı *Yılmaz Elmas*'ı şöyle anlatır; "*Çocukluk ve öğrencilikten sonraki yaşamının 26 yılını öğretmenlikle, öğretmenliğinin yanına kattığı kitle örgütlerindeki görevleriyle, yazarlıkla, siyasal mücadeleyle geçiren ve daha sonraki emekliliğinde de eğitimciliğini, örgütçülüğünü, yazarlığını sürdüren bir insan... (...) Yazarlığında insan sevgisiyle dolu yüreğini ustalarına karşı vefa duygusuyla, genç kuşaklara karşı ise dostlukla ve sevecenlikle açan bir kardeş, bir ağabeydi. (...) Yılmaz Elmas, Köy Enstitülerinden edindiği bilinci, sorumluluğa dönüştüren, bu sorumluluğu yaşamıyla özdeşleştiren bir insan olarak yaşadı ve bir karınca çalışkanlığıyla var oldu.*"

Türkiye Öğretmenler Derneği Milli Federasyonu (TÖDMF), Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS), Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖBDER), Eğitimciler Derneği (EĞİT-DER), EĞİT-SEN gibi öğretmen örgütlerinde kurucu üyelik ve yöneticilik yapar *Yılmaz Elmas*. Çoğunluğu çocuklara ilişkin olmak üzere, yazdığı öyküleri, yirmiyi aşkın öykü kitabında toplar. *Sorunlarıyla Çocuk* (1992) ve *Sorunlarıyla Öğretmen* (1994) kitaplarında eğitimcilik sürecinde edindiği deneyimlerini aktarır genç eğitimcilere. *İnsancıl* Yayınlarında 2005'te çıkan *Çoban Ateşleri* kitabında, *Mehmet Başaran*, *Rasih Nuri İleri*, *Kemal Bekir*, *Ruşen Hakkı*, *Kemal Özer* gibi yazar ve şairlerin de içinde olduğu yirmi aydınla yaptığı söyleşileri toplar.

Fatma Bilkay'ın 2003 yılında hazırladığı "*Yılmaz Elmas: Edebiyatımızın Gizli Emekçisi*" adlı kitapta 48 yazar, *Yılmaz Elmas*'ın çeşitli yönlerini anlatırlar. 65. yaş armağanı olarak hazırlanan kitapta ayrıca, *Yılmaz Elmas*'la yapılmış üç söyleşiye de yer verilir.

İnsancıl Okurları için 111 Şair Seçtik

Şairler soyadlarına göre alfabetik dizilmiştir.

İsmet Alıcı	Hayrettin Geçkin	Ahmet Özer
Günel Altıntaş	Güngör Gençay	Kemal Özer
Selma Ağabeyoğlu	Enver Gökçe	Adnan Öztel
Hasan Akarsu	Mustafa Göksoy	Asım Öztürk
Niyazi Akıncıoğlu	Yılmaz Gruda	Nazım Hikmet Ran
Gülten Akın	Uğur Hacıhanefioğlu	Mehmet Rayman
Nuray Gök Aksamaz	Ruşen Hakkı	Ziya Osman Saba
Zeynep Alpaslan	Hüseyin Haydar	Deniz Saraç
Suna Aras	Rahime Henden	Özgen Seçkin
Ahmet Arif	Rıfat Ilgaz	Çiğdem Sezer
Orhan Murat Arıburnu	Türkan İldeniz	Sennur Sezer
Özdemir Asaf	Attila İlhan	Celal Sılay
Mehmet Aslan	Özdemir İnce	Leyla Şahin
Mehmet Aydın	Hicri İzgören	Mustafa Tabak
Behçet Aysan	A. Kadir	Cahit Sıtkı Tarancı
Mehmet Başaran	Arife Kalender	Ülkü Tamer
Ataol Behramoğlu	Hüseyin Kandil	Betül Tarıman
Nihat Behram	Ceyhan Atuf Kansu	Berrin Taş
Cengiz Bektaş	Berivan Kaya	Tevfik Taş
Güldane Bulut	Bedriye Korkankorkmaz	Zerrin Taşpınar
Eray Canberk	Hasan Hüseyin Korkmazgil	Ahmet Telli
Müşür Kaya Canpolat	Hülya Köksal	Ozan Telli
Gülsüm Cengiz	Mustafa Köz	İbrahim Tığ
Cevat Çapan	Şükran Kurdakul	Afşar Timuçin
Hasan Çapık	Cahit Külebi	Ömer Faruk Toprak
Nalan Çelik	Ruhan Mavruk	Hüseyin Topçugil
Neriman Çelik	Anıl Meriçelli	Nursen Ural
Baha Çıtakoğlu	Yaşar Miraç	Sedat Umran
Recep Çitıkbel	Behçet Necatigil	Orhan Veli
Fazıl Hüsnü Dağlarca	Ahmet Necdet	Sabahattin Yalkın
Arif Damar	Seyit Nezir	Dilek Yılmaz
Güner Demiray	Atilla Oğuz	Mürüvet Yılmaz
Hasan İzzettin Dinamo	Evin Okçuoğlu	Cafer Yıldırım
Refik Durbaş	Rüştü Onur	Aylin Yıldız
Emine Erbaş	Meryem Fehime Oruç	Ali Yüce
Müştak Erenus	Arkadaş Z. Özger	Can Yücel
Tevfik Fikret	Çetin Örgen	Hakkı Zariç

Felsefenin Gör Dediği:

Felsefe Tarihi: Antropontolojik Okuma 58

Betül ÇOTUKSÖKEN*

“(…) düpedüz doğruyu söylemek için ayık kafa, keskin görüş, sağlam dil gerekir kişiye.”¹

Nermi Uygur’un tüm yapıtını göz önünde bulundurduğumuzda, onun insan bağlamında, insan açısından felsefi söylemi bir düşünme yolu, bir bilme yolu ve bir yaşama yolu olarak benimsediğini açık-seçik olarak görürüz; bu söylem, her karşılaşmada ve bu nedenle de karşılaşmada insanın düşünmedeki, bilmedeki, yaşamadaki sorumluluğunu öncelikli kılar. Böyle bir söylemin öznesi olan *Nermi Uygur*, özellikle karşı karşıya kaldığı ya da içinden geçtiği durumlar ve durumlar çokluğu karşısında geliştirdiği duruşuyla, hatta çoklu duruşuyla aslında sürekli olarak kendisiyle hesaplaşır. Baştan beri seçtiği izleklerin hepsi insan dolayımında somutlaşır. Bu belirlemeler, özellikle de anlamın taşıyıcısının insan olduğunun sürekli olarak altının çizilmesi, onun söyleminin antropontolojik niteliğini açığa çıkarır. Onun en canalcı kavramı “bunalım”dır. İnsan varsa, bunalım da vardır. İnsanı bunalım aracılığıyla anlamaya çalıştığı gibi, bunalımlar ortamı olarak insan dünyasını, ben-sen ilişkisinde billurlaşan karşılaşmalarla da anlamaya çalışır.

Ben-sen ilişkisini, sık sık dile getirdiği gibi, kendisini besleyen “düşünce akrabalarıyla” karşılaşmalarının çokluğunda sergilemeye yönelirken, asıl çabası insanı, insanca anlamaktır. Bu anlama çabasının ortak niteliği “içi-dışıyla” anlama olarak özetlenebilir; bu anlama edimi, varolanı ilişkileri bağlamında, her yanıyla, her yönü yle ortaya koymaya yöneliktir. *Nermi Uygur*’un anlamak olarak yönelişinde birlikte varolanları öne çıkarmak sıklıkla kendini gösterir; örneğin, “düşünme-eyleme” birlikteliği, “eylem-söylem” birlikteliği, “kültür-eğitim” birlikteliği bu bağlamda en ağır basanlardır. Dilin bireysel olarak varolmasının, söylem olarak ortaya çıkışının yaşantısal olanlardan gücünü alması ya da yaşantıların söze dökülmesi, sözün yaşantılara tanıklık etmesi, özellikle, dilin en güçlü biçimde çözüldüğü anadilinin buradaki rolü, *Nermi Uygur*’un vazgeçilmezleri arasındadır. Anlamanın olmazsa olmazı ona göre “doğa-toplum-tarih-kültür” bütünlüğüdür ve bu bütünlüğün taşıyıcısı olan dildir/söylemdir.

Nermi Uygur’un ilk basımı 2004’te yapılan *Eşekler, İkindiler, Yetişimler*² başlıklı kitabı sanki onun tüm yapıtının özeti gibidir. Ancak dil eksenini ve kendi bireysel dilini, başka deyişle söylemini sürekli olarak ye-

nileyen yazar, genel olarak varolana, daha özel olarak, dünyaya, insana, ben-sen ilişkisine, kendisiyle olan ilişkisine, bilgi ve bilgi olmayana yönelimiyle yepyeni terimler/kavramlar oluşturur: “Özayrıcılık”, “özeğitim”, “ayırıcılık”, “dil-yaşantısı”, “insanlık görevlisi”, “dil bakımı”, “dil özeni”, “başka saygısı”, “yazı-sevgisi”, “insan-olma ödevi”, “ayık yaşama”. *Nermi Uygur*’un insana en çok özgülediği “ayık olma” durumu ya da duruşudur. Tam bir “ayık olma” duruşuyla, sanat-felsefe-bilim ustalarından da aldığı esinle, her türlü insan yaratısına, her türlü insan hazinesine, gömüsüne yönelen *Uygur*, örneğin, *Baudelaire*’den aldığı esinle, “düşünme sabanı”yla “*Sanat-Sevgi tarlalarımı sürerken hep hoşgörüle beslemeye çalıştığım sıcacık anlayışla*”³ diyerek, başkalarının da, her insanın da bu yolu izlemesi gerektiğini bize sezdirir.

İnsan haklarına ilişkin konular da içinde olmak üzere *Nermi Uygur* bu son kitabında, insan-toplum-devlet ilişkilerinde ortaya çıkan sorunlara, özellikle eğitim sorunlarına ağırlık verir. Eğitimle bağlantısı içinde yeniden kendine yönelir, özeğitimin gereklerine dikkati çeker ve bu bağlamda neleri başarabildiğine, neleri başaramadığına yönelir ve tam anlamıyla bir hesap verme çabasına girer. Anılan konularda yaptığı usavurmalarda, “düşünme sabanıyla” yöneldiği bu sorun-sallarda özellikle kültür bağlamındaki, her türlü yerel yapıdaki evrensel-insansal değeri ortaya çıkarmaya çalışır. Bu kitapta daha ağırlıklı bir biçimde insan hakları kavramıyla insan dünyasına bakar. Tek insan-devlet ilişkisindeki çözümlemesi, tek insandan yana olan, ama aynı zamanda insan-devlet ilişkisinde dengeleyici olanı, kısaca dengeyi göz ardı etmeyen bir duruşu içerir “*Halkla hiç paylaşmadan, pek az paylaşmayla, ya*

*da düzmece paylaşmayla, devletin giriştiği güç-artımı serüveninde en çok çiğnenen: çocuk hakları, kadın hakları, okuma hakları, azınlık hakları, çevre, gezi, dernek hakları gibi alanlar halkta, yaşama sevincini güdükleştirir, mutluluk olanaklarının önünü keser. İşte bu ve benzeri olumsuzlukları gidermek için titizlikle önlem alma çağrılarıyla halka, devlete, deyim yerindeyse, görevlerini, gerektiğinde yönetici, memur kafalarına dank edercesine anımsatır devlet adamı. Bu yönde, bazı beğeni tartışmaları yüzünden sağmalara neden olmamak için hiç eskimedikleri kanısını güttüğüm geçmişteki örnekler, özellikle Sokrates, Rousseau, Voltaire, Hugo, Byron, Keats, Thoreau, Dostoyevski, Zola, Unamuno, Ortega, Gandhi, Nietzsche, Akçalı, Şeyh Bedrettin, Dadaloğlu, Atatürk, daha niceleri nice akrabalarıyla birlikte bugün de hepimize örnek olmalıdır. Bu değerini yitirmeyen örnekler, hertürlü acıyı, tedirginliği, kapatılmayı, sürülmeyi hattâ ölümlü göze almışlardır. Kuşkusuz, her bocaladığımızda, onlar güç-kaynaklarımızdır.”⁴ Devlet-tek insan, birey, kişi ve yurttaş ilişkisini özellikle haklar üzerinden kuran *Nermi Uygur*, devletten neler beklediğini, eğitim ve sağlık konularına ağırlık vererek somutlaştırır. Ona göre devlet, vargücüyle yurttaşlarının haklarını koruyup kollamalıdır; konuya ilişkin düşünmesini sanki bir manifesto gibi güçlü bir biçimde dile getirir: “*Herzaman dipdiri inançla, kendime, halka yinelediğim şu; geçici süreler sözıyla de olsa, devletin, en başta özgürlük gereksinimleri ile pekçok değerli-anlamlı yaşama dayanaklarını kısıtlamasını; bu arada geçim, eğitim, sağlık hizmetlerini tırpanlamasını hiç mi hiç doğru bulmuyorum.*”⁵*

Varolanı insan dolayımında, insan açısından ele alan ve varolmayı dildeki yansıma-

larıyla, dile bürünüşüyle özdeşleştiren *Nermi Uygur*, varlık-dil ya da dil-varlık ilişkisini tüm yapıtında ana izlek olarak benimser. Dilin söylemde somutlaşan çokkatlılığı, varolanın belirsizliğini gidermedeki etkin rolü; duyumsama, algılama, düşünme, anlama, yorumlama yollarının zenginliğini yansıtmadaki işlevselliği, denemenin dilinin taşıyıcısı olan ya da denemede özneleşen yazarın söyleminde tam da kendisi olabilir ya da olur. Denemenin dili/söylemi varolanı çepeçevre anlayanın olanağını içinde barındırır. Bu aynı zamanda felsefenin söylemidir. Çünkü felsefede de varolanı çepeçevre, her yanıyla, yönüyle mercek altına alma, bir savın yanında ya da karşısında olan öteki savlara odaklanma; düşünme ve dile getirme, söylem oluşturma olanaklarını alabildiğine genişletme esas olandır. Filozof-denemeci ya da denemeci filozof yöneldiği varolanı her yanıyla, her yönüyle görebilmek için, sanki nakış kasmağına gerilmiş bir doku, bir dokuma parçası gibi, bir kumaş parçası gibi, yönelineni tüm bağlantılarıyla anlamaya, kavramaya çalışır; dil artık söylem olarak dokuma gibi, nakış gibi işlenir.

Nermi Uygur'un bu son kitabı, bir bakıma, kendi kendisiyle söyleşisi, hatta kendisine yönelik bir hesap verme çabası ve kendisiyle olan ilişkisini tüm yalınlığıyla, ayık bir düşünme doğrultusuyla, ayık bir görme biçimiyle, ayık-aydınlık bir dil duygusunda somutlaşan söylemiyle dışa aktarma olarak da değerlendirilebilir. Özellikle verdiği son konferanslarından birinde dile getirdikleri, kendi üzerinden, kendi aracılığıyla biz dinleyenlerine, okurlarına, neyi yapıp neyi yapamadıklarına ilişkin seslenişidir, bir iç dökmedir, itiraftır. Kendi özünü ya da genellikle özü, özcülüğün, ayırmacılığın, kendi deyimyle "ayırmacılığın" tuzağına hiç mi hiç düşme-

den anlamaya çalışan, ayrıca kültürel olanı yine hiçbir şekilde kutsamaya yanaşmayan, kültür-eğitim ya da eğitim-kültür birlikteliğinin her fırsatta önemine değinen *Nermi Uygur*, Maltepe Üniversitesinde 06.04.2002-25.05.2002 tarihleri arasında düzenlenen "Eğitim ve Kültür Felsefesi" başlıklı "Felsefe Söyleşileri"nin 2. sinde⁶ yaptığı konuşmada "Yetişim Sözleri" başlığı altında, kültür-eğitim ilişkilerine ayrıntılı olarak yönelir. Ona göre eğitim-kültür birlikteliği insan için vazgeçilmezdir; "(...) *insan-olma kültürü, yani yetişim diye adlandırdığımız o hep gözde kalması gereken varoluşumuz için de doğrudur.*"⁷ diyen *Nermi Uygur* için sanki insan-olma bir edimler, etkinlikler bütünüdür; bu bütünlük, eğitim-kültür birlikteliğinde kendini gösterir; bunun öteki adı "yetişim"dir, insan "yetiştir". "*Yapısal bir içiçe örgütlenme kültür-eğitim birliği. Her kültür kendine özgü eğitimi de birlikte getirir; kültürü ayakta tutan eğitimidir. Öteyandan kültür edinmek eğitimden geçmektir. Varlıkça birbirine yaslanır bu iki gerçeklik. Biri yoksa öbürü de yoktur. Hiçbiri öncelik savı güdemez. Hattâ birçok durumda kuşatıcı bu gerçeği: kültür ile eğitimi bir ve aynı şeyin iki görünümü diye yorumlamak büyük bir abartı sayılmaz. (...) Kültür ile eğitim birliği tekbaşına ortaya çıkmaz. Olanca içi-dışıyla insan varlığının vazgeçilmez görünümlerinden ancak ikisidir sözünü edegeldiğim birlik. İnsansa, sayısız varlıksal ilgi ve ilişkilerin, çeşit çeşit dalbudak salan inceleme yönelişlerinin, ne etsek eksiksiz tüketiye bilmeye kavrayamadığımız şaşılacak bir gerçekliktir.*"⁸ İşte her şey, her varolan bu gerçekliğin gözüyle görünür kılınır, görülür. Bu belirlemelerin hepsi *Nermi Uygur*'u antropolojinin temsilcisi yapar. O aslında tüm yaşamını, dil bağlamında, sorun görmeyi sağlayan bunalımların kışkırtıcılığında,

eğitim-kültür çalışmalarına, insana, insanın yetişimine adamıştır; kendi deyimiyile “*Bu- nalım ortamında dil-açılımlarıyla yol-yordam bulmaya çabalayan bir kültür-eğitim yolcusu olup çıkmışım meğer. Nice emekler, talihler- le karınca kararınca çevremi aydınlatmaya çalışırken kendi özüme de aydınlıklar derle- dim. Yaşama serüveninde bundan güzel bir şey olur mu insan için.*”⁹

Nermi Uygur’un aydınlattığı varlık dünya- sında onun gibi, bizler de var olmaya, kendi- mizi sürekli olarak yetiştirmeye, denemenin söyleminde billurlaşan felsefeye görmeyle, felsefenin gör dedikleriyle, her bakımdan, her bağlamda arada oluşumuzla, kendimizi yetiştirmeye çabalıyoruz; çabalamamız ge- rekir; ancak böyle, bu yolla “insan oluyoruz”. “Prof. Dr. Nermi Uygur Kitaplığı”nın Maltepe Üniversitesindeki açılışında yaptığım ko- nuşmada da dile getirdiğim gibi şu sözler onun özniteliklerini, “Nermice” ya da “Nermi Uygurca” bir deyişle “özayrıcılıklarını”, fel- sefeye titizlikle, “logos”un derleyip toparla- yıcılığıyla çok iyi anlatıyor: “*Doğa-kültür or- tak paydasında kendisi olan insan, aslında yaşamboyu insan-olmayı gerçekleştirir bir serüven gibi. Toplumsal ve tarihsel olan çer- çevesinde, dil ortamında, özellikle de bağ- nazlığa kurban edilmeyen anadil ortamında gerçekleşen eğitim-kültür ilişkisi, eylemsel yönüyle ortaya çıkmazsa ya da eyleme dö- nüşmezse hiçbir anlamı yoktur. İnsan-insan ilişkisini ‘başka sevgisi’yle, ‘paylaşma kültü- rü’yle, ‘birlikte yaşama alışkanlığı’yla, ‘vaz- geçme yüceliğini gösterme’yle, ‘insan-olma ödevini gerçekleştirme’yle örgülemeye, do- kumaya çalışır Nermi Uygur.*”¹⁰

* Prof. Dr. Betül Çotuksöken, Maltepe Üniversi- tesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Felsefe Bölümü.

Dipnotlar

- 1- Nermi Uygur, İkindiler, Yetişimler. Üç Kitap. Deneme, Bütün Eserler II, 2. Cilt, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 3011.
- 2- Nermi Uygur, Agy., ss. 2931-3236.
- 3- Nermi Uygur, Agy., s. 2982.
- 4- Nermi Uygur, Agy., s. 3084
- 5- Nermi Uygur, Agy., s. 3083.
- 6- Maltepe Üniversitesinin 2001 yılından beri *Betül Çotuksöken*’in koordinatörlüğünde düzenledi- ği Felsefe Söyleşilerinin 2.sinin konusu “Eğitim ve Kültür Felsefesi”ydi (Bkz.: *Felsefe Söyleşile- ri I-II*, Hazırlayan: Betül Çotuksöken, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2003) ve *Nermi Uygur*, o yılın son konuşmacısıydı. *Nermi Uygur* bu konuşmasına son kitabında yer verdi. Ayrıca bkz. Nermi Uygur, Agy., ss. 3117-3126.
- 7- Nermi Uygur, Agy., s. 3118.
- 8- Nermi Uygur, Agy., s. 3118.
- 9- Nermi Uygur, Agy., s. 3123.
- 10- Betül Çotuksöken, Betül Çotuksöken, “Nermi Uygur’un Felsefi Söyleminin Temel Konuları”, Prof. Dr. Nermi Uygur Kitaplığının Açılış Töre- ninde yapılan konuşma, Maltepe Üniversitesi, 11.03.2006. Ayrıca bkz.; Betül Çotuksöken, “Ön- söz Yerine: Okur-Yazarlık Serüveninde ‘Çözüm- leyici Felsefe’den ‘Yaşama Felsefesi’ne Nermi Uygur”, *Nermi Uygur, Bütün Eserleri II*, Yapı Kre- di Yayınları, İstanbul, 2017, ss. 1-25.

AÇLIK HEP RENKSİZ MİDİR BÖYLE

bir inilti gibidir aç çocukların ağlayışı
ya duyulur ya duyulmaz
üşüyen kedicik vazgeçer yıldızları saymaktan
sessizce sokulur bir can sıcaklığına
bir inilti gibidir aç çocukların ağlayışı
hem duyulur hem duyulmaz

ne çok ürkütür suskunluklar
ne çok yalnızdır birçokları
iniltiler çığlık olur ana yüreğinde
açlık rengini arar umarsız

bir inilti aç çocukların ağlayışı
bir çığlık

eze eze
ağır ağır yürüyor gece

gün ışıyabilir mi yapraklar utanırken

Aristoteles'e G6re Mutluluğun Koşulları ve Erdem Çeşitleri

A. Kadir ŞAHİN

Aristoteles etik konusunda temel olarak iki sorunu ele alır. İlki herkes tarafından arzu edilen fakat bir türlü gerçekleşmesi gerekli olan şeylerin bilinmediği ya da uygulanmadığı “iyi yaşam”ın ne olduğu ve bunun olanakları, ikincisi erdemin ne olduğu ve nasıl yayılabileceği sorunudur. Bu iki sorun, kendisine hocası *Platon*’dan miras kalmıştır. *Platon* da “iyi yaşam” konusunu sorun edinmiş, iyi yaşamın yolunun eğitim ile gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştü, erdemlerin eğitim ile kazandırılabilceğini söylemiştir. Fakat

Aristoteles’e göre *Platon* bu konuyu nihayete erdirememiş, eksik bırakmıştır. O yüzden *Aristoteles* İyi yaşam, erdemin ne olduğu ve nasıl kazandırılacağı sorularını tekrar ele almayı gerekli görmüştür.

Erdemler İyi ile ilişkili olduğu için ilk olarak şu soruyu soruyor: İyi nedir? Ona göre iyi her şeyin, amaçladığı şeydir. İyi her şeyin amaçladığı şey ise bütün amaçlarımızın iyi olup olmadığı sorusu ortaya çıkıyor. *Aristoteles*’e göre buna olumlu cevap veremeyiz. Biz iyi için yanlış amaçlar edinebiliriz. O yüzden öncelikle en yüksek iyi ve en

genel amacı bulmalıyız. Peki, bunu nasıl bulacağız? "... bütün yapılan şeylerin kendisini amaçladığı, diğer etkinliklerin amacını da kapsayan hangisi ise, onun amacı en iyi olacaktır. Bu nedenle, en yüksek iyi, ancak amacı en kapsamlı bilimin bulunmasıyla belirlenebilir." (Aduğit, 2018) Aristoteles'e göre bunu ancak siyaset bilimi ile öğrenebiliriz. Ona göre siyaset biliminin konusu sitede hangi bilimlerin okutulduğu, kimlerin hangi bilimleri öğreneceğidir. Dolayısıyla siyaset bilimi genelin mutluluğunu konu edinir. Mutluluk için gerekli olan koşulları sağlayan 'en genel iyi' ve amacı ancak siyaset bilimi ile öğrenebiliriz.

Bu noktada Aristoteles mutluluğun ne olduğunu soracaktır? Aristoteles mutluluğu amaç-araç ilişkisi etrafında çözmeye çalışır. Bir amaca ulaşmak için kullanılan şey araçtır. Örneğin haz, onur, zenginlik, sağlık, giyinmek vb. şeyler başka bir amaç için istenen şeylerdir. Örneğin giyinmek, üşümemek ya da mahrem yerlerimizi kapatmak için bir araçtır. Giyinmek bizi soğuktan koruduğu ya da mahrem yerlerimizi örttüğü için iyidir. Ona göre bir şey eğer amaç ise iyidir, araç ise o da iyidir fakat amaçtan dolayı iyidir. Dolayısı ile amaç araçtan üstündür. "Diğer her şeyin kendisi için istendiği, kendisinin başka bir şey için istenmediği şey ise, kendi başına ya da kendinde amaçtır. İşte yalnızca bu, kendisinden dolayı istenen bir şey olduğu için, kendinde iyi ya da en yüksek iyidir" (Aduğit, 2018) Her şeyin bir amacı vardır. Amacı kendisi olan şeyin ne olduğu sorunu insan ile ilişkili olduğu için insanın amacının, işinin ne olduğunu öğrenirsek mutluluğun ne olduğunu öğrenmiş olacağımızı söyler. "...nasıl bir flütçünün, bir heykeltıraşın ve her ustanın, genellikle de bir işi ve bir yaptığı olanların iyi olmasına, onların işiyle ilgili görünüyorsa, insan için de böyle düşünülebilir; onun olan

bir işi varsa elbette! Marangozun, ayakkabıcının belli işleri ve yaptıkları vardır da, insanın bir işi yok mudur?" (Nikomakhos'a Etik, 2012)

İnsana dair aranan şeyin diğer canlılarda olmayan şey olarak aramamız gerektiği ortadadır. Yaşamak sadece insana özgü olmadığına göre insanın işi yaşamak olmaz. Çünkü, bitkiler ve hayvanlar da aynı işi yaparlar. İnsanın işi duyularla da olmaz çünkü duyum da güvercin, keçi, eşek gibi diğer canlılarda da ortak bir özelliktir. O halde geriye insana özgü tek bir şey kalıyor. Aristoteles'in deyimi ile insanın işi "ruhun akla uygun etkinliğidir." İnsanın doğası akıllı bir hayvan olmasıdır. Gözün ereği nasıl ki görmek, parmakların ereği tutmak, ayakların ereği yürümek, koşmak ise insanın da işi düşüncesi ve faaliyeti ile akla uygun etkinliklerde bulunmasıdır. "... insanın işinin belli bir yaşam olduğunu, bu yaşamın da ruhun akla uygun etkinliği ve böyle eylemler olduğunu; erdemli insana yakışanın bunları iyi ve güzel bir biçimde yapması olduğunu da ileri sürüyoruz, insansal iyi, ruhun erdeme uygun etkinliği olur, eğer erdemler birden çoksa, en iyi ve tam erdeme uygun olana- üstelik yaşamın sonuna kadar etkinliği." (Nikomakhos'a Etik, 2012,1098a, Aristoteles)

Buraya kadar Aristoteles'i bize "İnsan için iyi veya insan için mutluluk, akla uygun etkinlik, eylemdir. İkinci olarak bu akla uygun eylem veya etkinlik, sadece bir imkan veya kuvve olarak kalmamalı, bilfiil olmalıdır. Üçüncü olarak bu fiil zaman zaman gerçekleştirilen bir fiil olarak kalmamalı, bir insanın hayatı boyunca var olan veya sürekli olarak gerçekleştirilen" (Arslan, 2007) bir etkinlik olduğunu söylemektedir.

Aristoteles, mutluluğu ruhun akla uygun etkinliği olarak tanımlarken bize mutluluğun koşullarının da neler olduğunu söylemek

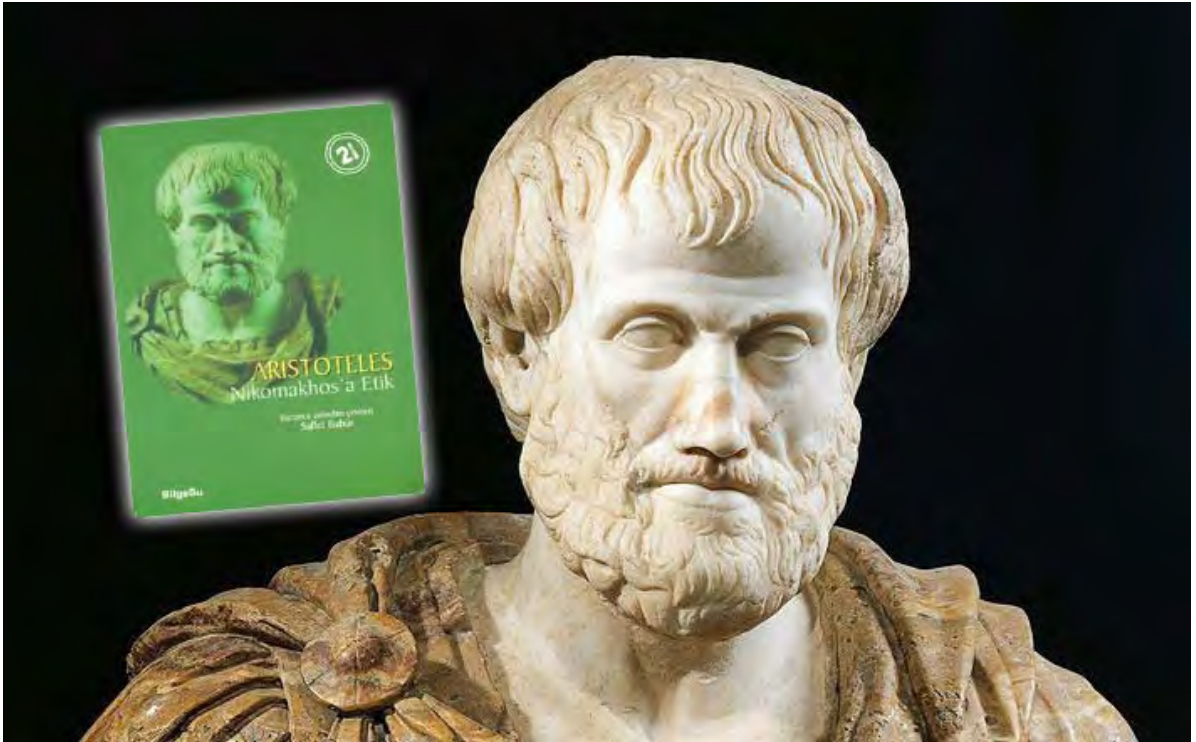
gerektiğini ekler. “*Ruhumuzun erdemlere uygun hareket etmesi için mutluluğun koşullarını bilmemiz gerekiyor.*” (Adugit, 2013) *Aristoteles*, bunları ruhsal bedensel ve dışsal iyiler olmak üzere üçe ayırıyor. Ruhla ilgili iyiler, insanın tinselliğinin sahip olması gereken koşullardır. Yani karakter ve düşünce erdemlerine sahip olmaları, insanın eylem ve duygularında bu erdemlere uygun yaşamalarıdır. İkincisi bedensel iyiler. Bedensel iyiler insanın sağlık ve görünüş açısından iyi olması demektir. Dış iyiler ise, varlıklı olmak, siyasal güç açısından güçlü dostların olması, onlarla bağ kuracak kişisel niteliklere sahip olmaktır. *Aristoteles*'e göre bu üç iyiye sahip olmadan mutluluğa tam olarak erişemeyiz.

Aristoteles bu üç erdemi de kendi içinde sınıflandıracaktır. En değerli olanların ruhsal, en az değerli olanların ise bedensel iyiler olduğunu söyler. Ruhsal erdemler diğer iki erdemin eksikliklerini giderecek güçtedir. Oysa bedensel iyiler ruhsal iyilerin eksikliklerini asla tamamlayamaz. Bu yüzden en

değerli olanlar ruhsal iyilerdir. Ona göre bedensel ve dış iyiler “*kendi başına değil, ruhun, ruhun iyi durumda olması için gerekli araçlar olarak iyidirler*” (Adugit). Bu koşulların bir arada gerçekleşme derecesine bağlı olarak mutluluk olanaklı kılınır. Bunlardan herhangi birinin eksikliği, mutluluğa ulaşmamızı zedeleyecektir. Mutluluğa sahip olmak için bize düşen şey, dışımızdaki engellere karşı onlara müdahale etme yetkinliği ile donatmaktır kendimizi. Yani dışımızda, elimizde olmayan engellere karşı koyabilmek için kendi potansiyelimizi gerçekleştirmek.

2. Karakter ve Düşünce Erdemleri

Aristoteles, mutluluğu ruhun erdeme uygun etkinliği olarak tanımlamıştı. Bu erdemlerin neler olduğunu bilmemiz için öncelikle erdemin kendisinin ne olduğunu bilmemiz gerekiyor. Mutluluk tanımında ruhun erdeme uygunluğunu merkeze aldığından erdemlerin de ruhla ilgili olmaları gerekiyor. Dolayısı ile *Aristoteles*, erdemi tanımlamak için insanın ruhuna bakmamız gerektiğini söyleyecektir.

Ona göre ruh, canlıların yapıp ettikleri herşeyi en iyi şekilde yapmalarını sağlayan ilkedir. İnsanlar yapıp ettikleri herşeyi ruha sahip olmaları sayesinde yapabilirler.

Aristoteles'e göre ruhun iki kısmı, işlevi, vardır. Bunlar ruhun akıldan yoksun olan kısmı, diğeri ruhun akıllı kısmıdır. Ruhun akıldan yoksun kısmı ikiye ayrılır. Akıldan yoksun kısımlardan biri canlılarda ortak bulunan bitkisel kısımdır. Bitkisel kısım sadece büyüme ve beslenme ile ilişkili olduğu için akıldan hiçbir şekilde pay almaz. Çünkü büyüme ve beslenmek için akıldan pay almak zorunluluğu yoktur. Akıl sahibi olmayan fakat akıldan pay alan başka bir yan vardır. *Aristoteles* buna arzulayan ya da iştah duyan yan der. Aklın bu yanı, aklın sözünü dinleme, ona boyun eğme anlamında akıldan pay alır. Aklın bu yanı tüm canlılarda bulunmaz. Sadece insanlar ve hayvanlarda bulunur. Bunlar duyum ile ilgilidir. Duyumlarda düşünce ile ilgili değildir. Örneğin içtiğimiz çayın tadı düşünce ile ilgili değil tad alma ile ilgilidir. Akıldan pay alma kısmı şudur. Tad ve acı alma duyumlarımıza düşünce ile yön verebilir onları şekillendirebiliriz.

İnsan kimi yapıp ettiklerini akıl ile yapar. Buna ruhun akıllı yanı diyoruz. Ruhun akıllı yanını da ikiye ayırır *Aristoteles*. İlkeleri başka türlü olabilen ve ilkeleri başka türlü olamayanlar. İlkeleri değişen bilginin alanıdır bu bilgi eylem ve pratiğimizle ilgilidir. Eylem ve pratiğe göre yasalar değişir. Diğeri ilkeleri başka türlü olmayan yanlar. Bunlar insan davranışları ile ilgili değildir. Doğa yasaları gibi değişmez ilkelerdir. Örneğin *Aristoteles*'in fizik kitabı ilkeleri başka türlü olmayan yana örnektir.

Aristoteles insanın ruhunu incelemeyi erdemi bulmak için yapar. İnsanın ruhunu ikiye ayırmıştı. Akıllı yan ve akıldan yoksun yan. Akıllı yanı, ilkeleri başka türlü olanları

bilen yan ile ilkeleri başka türlü olmayanları bilen yan ile ilgili olur. Ruhun, akıldan yoksun yanının, iştah duyan yanının, erdemleri olmaz. Fakat bunları erdemlere göre şekillendirilme olanağı vardır. "*İnsanın varlık yapısını koruyan, eylemlerini güçlendiren, yaşam ile bağlarını güçlendiren, eylemlerimizi mutluluk ve haz edinmeye göre yönlendiren herşey erdemdir*". (Adugit) Aksini, insanın yaşam ile bağlarını koparan, insanı yaşam karşısında güçsüz duruma düşüren her şey erdemsizliktir.

Aristoteles erdemleri bunlara göre karakter erdemleri ve düşünce erdemleri olarak ikiye ayırır.

Karakter Erdemleri

Aristoteles'e göre karakter erdemleri huydur. Yalnız her türlü huyu erdem olarak görmez. "*Peki bunlar ne tür huylardır? Her varlığın erdeminin onun iyi durumda olmasını ve işini iyi yapmasını sağlayan şey olduğunu biliyoruz.*

Örneğin gözün erdemi görme, iyi görmedir. Atın erdemi koşma, yük taşıma, iyi koşma, iyi yük taşımadır, O halde insanın erdemi de bir insanı iyi bir insan yapan ve onun işini iyi yapmasını sağlayan huy veya karakter durumu olacaktır." (Nikomakhos'a Etik, 2012) Ona göre, karakter erdemleri tercihlerle ilişkin bir huy; akıl tarafından akıllı başında insanın belirleyeceği ile belirlenen bizle ilgili olarak orta olanda bulunma huylarıdır. Övgüsü yapılan ve orta olana yönelen huylardır.

Karakter erdemleri, eylemlerimiz ve duygularımız ile ilgili övgüsü yapılan huylardır. Övgüsü yapılan huyların ortaya yönelmesidir. Ortaya yönelmek nedir? İki uç arasındaki orta olana yönelme halidir. Örnek verecek olursak. Savurganlık ile cimrilik eyleminin ortası eliaçıklıktır. Somutlarsak, ihtiyacı olan arkadaşımıza maddi yardımda bulunurken

gücümüzün ötesinde yardım edersek kendimizi sıkıntıya sokmuş oluruz. Yardım edebilecekken hiç yardım etmezsek cimrilik etmiş oluruz. Para araçtır burada. Araç olarak iyiler sınıfındadır. Bunu unutup parayı amaç haline getirirsek onun için eylemlerimizi düzenler onun peşinde tüm değerlerimizi kaybederiz. Bu eylemdeki orta yol kendimizi sıkıntıya sokmayacak kadar arkadaşımıza yardımda bulunmaktır.

Duygular konusunda bir örnek vermek gerekirse. Öncelikle duygular kendi yaşam koşullarında iyi veya kötü olmaz. Duygular eksiklik ve aşırılık arasında orta olana göre belirlenir. Hiç sevmemek ile aşırı sevmek arasındaki ortadır. Aşırılık karşımızdaki insanı insan olmaktan çıkarır onu tanrısallaştırır. Aynı şekilde onu insan olmaktan çıkarır, köleleştirir.

Peki, orta olana yönelik gerçekleştirdiğimiz eylemlerimiz bize ne gibi katkılar sunar? *Aristoteles*'e göre orta olana yönelik eylem ve duygulanımlarda bulunur onlara göre yaşarsanız, canlılığınız artar, yaşamdan haz alır acı verecek şeylerden uzak durursunuz. Yaşamdan haz almak acı olandan uzak durmak eylemlerimize göre belirlenir. Dolayısı ile düşünce gücünüzün önü açılır daha çok bilgiye ulaşır, hangi eylemlerin iyilik hangilerinin kötülük getireceğini bilirsiniz. İyilik getiren eylemler haz verir. Haz artar acı azalırsa yaşamla canlılık düzeyinde kurduğunuz bağ güçlenir. (Aktaran, Adugit)

Düşünce Erdemleri

Aristoteles düşünce erdemlerinin de huy olduğunu söyler. Yalnız karakter erdemlerinden farklı olarak düşünce erdemleri, ortası değil, aşırılığı övülen huylardır. Neden aşırılığı övülen diyor. Ona göre çünkü, düşünmenin aşırılığı olmaz. ne kadar çok düşünür, düşünceye göre eylem ve duygularımızı ku-

rar yaşamla bağımızı kurarsak o kadar erdemli dolayısı ile de mutlu oluruz. Burada bir parantez açıp üzerinde özel olarak durduğu üç duygudan da söz etmemiz gerekecek. *Aristoteles*'e göre üç duygunun ortası olma herhallerinin kötü olduğunu söylediği duygulardır. Bunlar haset, intikam ve kindir. Bunların eksikliği ya da aşırılığı yoktur. Bu yüzden de bunların herhalleri kötüdür.

Karakter erdemlerinin sayısız olduğunu söylemişti. Buna karşılık düşünce erdemleri beş tanedir. Bunlar; Sanat (tekhne), bilim (episteme), akli başındalık (phronesis), bilgelik (sophia) ve akıl (nous). Yaşamla ilişkimizi bu beş erdem üzerinden kurarsak eğer neye olumlu cevap vereceğimizi neyi red edeceğimizi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebiliriz. Bunları kısaca inceleyelim.

Bilim

Doğada zorunlu olarak var olan, olduğu gibi olmanın dışında bir ihtimali olmayan nesnelere ilgili bilgi ortaya koymaya çalışan bir etkinliktir. Bilimin nesnesi yaratılmamıştır. Bilim, hazır bulunduğu nesneyi tümevarım ve tündengelem metodunu kullanarak, değişmez kimi ilkelerden yola çıkarak onlara dair kanıtlanabilir bilgi ortaya çıkarmaya çalışır.

Sanat (Tekhne)

Sanat doğru akıl ile birlikte giden ve zorunlu olmayan dolayısı ile yaratılan nesnelere ilişkin bilgiler ortaya koymaya çalışan bir etkinliktir. Ayrıca sanat nesnesini yaratırken kendisini de yaratır. Örneğin bir resim yaptığımızı düşünelim. Resmi bir sanat eseri olarak yaparken onu olduğu gibi değil kafamızdaki yansımaya göre yaparız. dolayısı ile resmi kurgularız. Var olandan hareketle yeni bir dünya kurgulamış oluruz. Daha da açalım. Yaşam ile kurduğumuz ilişkilerden edindiğimiz deneyimlerden hareketle ola-

nın ötesinde yeni bir şey kurgular, yaratırız. *Aristoteles*'e göre sanat, olması muhtemel olanı inceler. Onun sayesinde insan kendi yaratıcı gücünün farkına varır.

Aklı başındalık (phronesis)

Aristoteles'e göre aklı başındalık ilim ve sanat gibi bir etkinlik değildir. Bir faaliyet alanı değildir. Bir nesneyi incelemek ya da yaratmak değildir. Pratik bir güçtür, kapasitedir aklı başındalık. Duygularımıza, eylemlerimize yön veren onları çekip çeviren donanımdır. Teori ve pratik arasındaki ilişkiyi kurup hazır bilgiyi pratiğe dönüştürür. *Phronesis*, neyi, ne zaman, nerede, kimin için nasıl ne kadar sorularına cevap verirken kullandığımız teorik birikimimizdir.

Bilgelik (sophia)

Aristoteles'e göre bilgelik, yaşamın özüne ilişkin mümkün olan en fazla ve değişmez şeyi bilmeye dönük bir güçtür. Dünyanın özüne dönük, değişmeyen ayrıca en genelin bilgisi olması açısından bilgelik bilimsel olandan daha üstündür. Devam ediyor *Aristoteles*, bilge herkesin bilmekte zorlandığı şeyleri bilir. Bilge çok şey bilir. Bilge bildiği genel bilgiyi tekil durumlara uygulama yeteneğine de sahiptir. Sadece derin teorik bilgiye sahip değildir bilge. Aynı zamanda sahip olduğu derin bilgiyi pratik olana uygulamada da beceriklidir.

Akıl (nous)

Aristoteles, imgelem gücü aracılığı ile kendi hareketin yolu ile kendi içine kapanarak bilgiye ulaşma yetisine akıl diyor. İmgelem, hayal gücüne gereksinim duyar. Akıl bir düşünme faaliyetidir. Bu faaliyetini yerine getirirken hayal gücünden yararlanır. Akıl bu sayede bilinenden yola çıkıp bilinmez olanı bilmeye yönelik bir etkinlik içine girer. Nede-

ni olan şeyden yola çıkıp sonuca, sonucu olan şeyden de hareketle nedeni bulur. Tüm bu etkinlikler aracılığı ile bilim, sanat ve bilgelik hayatımızda devreye giriyor.

Aristoteles bunları neye göre erdem olarak tanımlıyor? Ona göre yukarıda insan ruhunu incelerken yazdığımız gibi insan canlı bir varlıktır ve yaşamını sürdürmek ister. Sadece yaşamak değil hayattan zevk almak, acıdan kaçınmak ister. Dolayısı ile iştah sahibidir. Hayattan zevk almak acıdan kaçınmak için eylemlerde bulunur. Fakat hangi eylemleri yaparsa acıdan kaçınabilir, hangi eylemleri yaparsa haz alabilir? Bunları bilebilmek için sözünü ettiği düşünce erdemlerine sahip olmamız gerektiğini söyler. Ona göre ne kadar çok şey bilirsek o kadar hayattan zevk alacak kararlar alır, acıdan kaçınabilir yaşamımızı erdemli kılarız.

Düşünce erdemleri sayesinde genel olarak kendimizi ve doğayı biliriz. Kendimizi tanıdığımız ölçüde doğa ile ilişki kurarız. Doğanın bilgisine sahip olduğumuz zaman da doğanın gereklilikleri bizim ihtiyaçlarımızı örtütürür bu sayede iyi bir yaşam kurarız. *Aristoteles*'e göre düşünce erdemleri olmadan karakter erdemlerinin gerçekleşmesi mümkün değildir.

Kaynakça

Yavuz Adugit, (2018). *Aristoteles: erdemın varlık nedeni olarak özgürlük*. <http://www.yavuzadugit.net/aristoteles-erdemın-varlık-nedeni-olarak-ozgurluk/> (Erişim:11.01.2021).

Aristoteles Nikomakhos'a Etik, Çeviren: Saffet Babür, BilgeSu Yayınları, Ankara, 2121.

Yavuz Adugit, *Etikte Akıl ve Duygu Çatışması*, Kocaeli, Umuttepe Yayınları, 2013.

Ahmet Arslan, *İlkçağ Felsefe Tarihi 3: Aristoteles*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

UNUTMA

Gözün kartallarda aklın havada
Gerçekçi ol yere bassın ayağın,
Umuda bağla yenik düşme öfkene,
Günaydınla sürsün yaşamın.
Yıldızların ışığı dönsün damarlarında,
Müjden varsa evrenle bölüş,
Yoldaş et gökyüzünü maviye,
Aydınlığa dursun selâmın.
Kafana koyma seli, rüzgârı,
Netse bulut yenemez güneşi,
Kaygı bilmesin dünyamız,
Oyun kursun çocuklar.
Sıcak bak gelen her güne,
Işık saç, gülücük dağıt,
Açık gitmesin gözlerin
Son uykuya dalınca.

Öğreten Edebi Zenginlik: Stefan Zweig

Sibel ÖZBUDUN - Temel DEMİRER

*“Dünyada bir şeyi yarım söylemek
ya da yarım bırakmak kadar
kötü bir şey yoktur.”¹*

Neredeyse tüm dünyayı kaygılarıyla dolaşarak, “Hayat bizim kurduğumuz, tasarladığımız bir oyun değildir; orada sahne alan kim olursa olsun, ona ne kadar yakın olursak olalım her şey bizim istediğimiz gibi gelişmeyebilir. Hayata dair her kurgumuz, her gelecek planımız başka başka hayatların, başka ruhların, kişiliklerin beklentileri ve hayatlarıyla ölçülür, orada her beklenti hayal kırıklıklarına gebedir; beklentilerini birer inanca dönüştüren yürekler içinse hayattan derin bir çöküş beklemektedir. ‘Bu inancın söndüğü yerde yeni bir hayata açılacak bir kapı yoktur’,² diyen O eklerdi:

“Belki de bizim gerçek kaderimiz ebedi olarak yolda olmaktır, hiç durmadan nostaljiyle pişman olan ve arzulayan, dinlenmeye susamış ve hiç durmadan başıboş yola koyulan. Kutsal olan bir şey varsa o da nereye vardığını bilmediğimiz fakat inatla izlediğimiz yoldur, tıpkı karanlık ve tehlikeler arasında bizi neyin beklediğini bilmediğimiz şu andaki yürüyüşümüz gibi...”

“Yeryüzünde hiçbir şey hiçlik kadar in-

san ruhuna baskı yapamaz,” muhteşem cümlesinin yazarı; ‘Amok Koşucusu’nda kendisini anlatan; ‘Bir Kadının 24 Saati’, ‘Yıldızın Parladığı Anlar’, ‘Üç Usta’ (Balzac, Dickens, Dostoyevski), ‘Kendi Hayatının Şiirini Yazarlar’ (Stendhal, Tolstoy, Kazanova), ‘Kendileriyle Savaşanlar’ (Kleist, Nietzsche, Holderlin), ‘Yarının Tarihi’nde Erasmus, Arthur Rimbaud, Paul Verlaine, Marcel Proust’un yaşamlarını anlatan Stefan Zweig, edebiyat tarihinin parlayan yıldızlarından Neri(man) Çelik’in de ilgisini çeken yazarlardandır...³

* * * * *

Neri(man) Çelik’in Zweig çalışmasını adadığı Cengiz (Gündoğdu) Hoca, “Stefan Zweig’i anlamak demek insanı anlamaktır,” (s.vii) saptamasıyla söylenmesi gerekenin altını özenle çiziyor.

Olağanüstü fırtınalı bir dönemde yaşayan yazarımızın fantastik bir hayatı (s. 1) oldu. Denilebilir ki, ‘Amok Koşucusu’nu (s. 94) andıran hayatını betimleyen, iyi bir yazar olması yanında anti-militarist ve hümanist niteliğiydi. Kaldı ki Neri(man) Çelik’in de buna, “Hümanist algı ve düşünüş biçimi onun tüm yapıtlarında ve ustalıkla yazdığı otobiyografilerinin kurucu bir öğesidir,” (s. 28) saptamasıyla dikkat çekiyor.

Özellikle savaş karşıtlığıyla müsemma, ant-militarist Alman şair *Rainer Maria Rilke* ile Fransız şair *Romain Rolland*'ın arkadaşı *Zweig* için “Yeryüzünde kötülerin rahatı yerindeyken iyiler zarar görmeye, hak yemeyenler gülünç duruma düşmeye devam ediyor”ken⁴ yazmak bir sorumluluktu.

Bu onun kişiliğiyle de örtüşen bir pozisyondu.

Çok iyi ruh tahli- yapan, her eserinde karakterlerin hislerini büyük bir ustalıkla ve harikulade psikolojik betimlemelerle okura yansıtan *Zweig*, insanlığın aşığılanmasına, erdemlerin yok oluşuna, ötekileştirmenin çoğalttığı nefrete, kötülükten doğan bunca öfkeye seyirci kalmaya dayanıyordu. Bu hissiyatıyla ilgili yakın dostu *Joseph Roth*, Ona şöyle yazmıştı: “çok büyük bir felakete sürüklendiğimizin farkında olduğunuzu sanıyorum. Edebiyat yaşamımız yok olacak”.

Böylesi sarsıntıların ortasında naif bir insandı (s. 39) ve her şeye karşın müthiş bir insan gözlemcisi; hüznü sonları ve intiharlarıyla, hayata dair ümidi kalmamış insanların gözlemleri özellikle de...

Kolay mı? “*Zweig*'in hemen hemen bütün

yapıtlarındaki bir ortak nokta da, ölümün işlenmesi ve karakterlerinin bir kısmının intiharıdır.” (s. 29)

Evet Onu okurken, “*Suskunluğun siyah okyanusundaki cam fanuslu bir dalgıç gibi yaşıyordu insan, kendisini dış dünyaya bağlayan halatın kopmuş olduğunu ve o sessiz derinlikten hiçbir zaman yukarı çekilmeyeceğini ayımsayan bir dalgıç gibi hatta. Du-*

racak, görecek, hiçbir şey yoktu, her yerde ve sürekli ve sürekli hiçlikle çevriliydi insan, boyuttan ve zamandan tümüyle yoksun boşlukla,⁵ notu düşülen yaşananları da bilmek gerekirken; II. Dünya Savaşı'nda o kadar insanın Hitler'in arkasından "Nasıl" ve "Neden" gittiğini anlamak için 'Dünün Dünyası'ndaki şu satırların okunması elzemdir:

"Eve dönerken, önümden giden gölgemi gördüm. Bu yeni savaşın ardında öteki savaşın gölgesini gördüğüm gibi. Gölge benden hiç ayrılmadı artık. Bu gölge, gece gündüz düşüncelerimi kaplıyor. Belki bu kitabın sayfalarında da o gölgenin karanlık çizgileri vardır. Ama her gölge, eninde sonunda yine ışığın çocuğudur. Ve ancak aydınlıkla karanlığı, savaşla barışı, yükselişle alçalışı yakından tanımış kişi hayatı gerçekten yaşamış sayılır."⁶

* * * * *

İnsan(lık) tahlilleri ve betimleme konusunda son derece başarılı olan yazarın; yapıtlarındaki başkahramanlarını birbirine bağlayan ortak bir nokta vardı ki, o da buhran, kaygıydı.

Zweig, Avusturya'da yaşadığı dönem boyunca Sigmund Freud ve Carl Gustav Jung, insan ve toplum kavramlarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştı. Bu bağlamda insan karakterine dair kimi yorumlar yenilenmişti.

Bu durum Zweig'in çalışmalarını etkilerken; psikolojiye ilgisi onu biyografiye yöneltmiş, çalışmalarını genel olarak bu yönde sürdürmüştür ve biyografi dışında şiir, sahne oyunları, dram tarzında eserler de vermişti.

İnsanların büyük tutkularıyla ilgilenen Zweig, "İhanet edecek kimseyi bulamayınca, kendi kendisine ihanet edecek kadar yoldan çıkan biridir" tanımlamasıyla müsemma Joseph Fouché⁷ gibi önemli tipleri analizini devreye sokar.

Söz konusu biyografik yapıtında, Fransız Devrimi'nin en kanlı günlerinde 'Lyon Kasabı' lakabıyla tarihe geçen Fouché'nin öyküsünü anlatırken; devrimden terör dönemine ve monarşiye, tek başına siyasetin yönünü belirleyen "her devrin adamı"nı ya da Balzac'ın deyişiyle, "psikolojik açıdan çağının en ilginç karakter"ini, günümüzde de sık sık rastladığımız bir politikacı tipini gözler önüne serer.

Aklını ve iradesini kontrol edebilen, Makyavelist, gözükara, her türlü etik ilkedен yoksun, değişen ideolojilere aynı hızla uyum gösteren, iktidar zevkini maskeleyebilen bir politikacı tipi olarak Fouché'nin şahsında sadece bir politikacıyı değil; çıkar ve amaçlarını her şeyin üstünde tutan; bu uğurda önündeki her şeyi ve herkesi ezip geçen; kendini, sadece kendini düşünen insanı anlatmaktadır aslında Zweig...

Tam da bu satırlarıyla günümüz Türk(ıye) toplumuna ışık tutmaktadır sanki...

* * * * *

"Sevda"dan "İntihar"a tüm insan(lık) hâllerin kafa yoran Zweig⁸ için "Gerçek sevgiyi tadanlar sıhhatleri yerinde, kendilerinden emin, gururlu, neşeli insanlar değildir; onların buna ihtiyaçları yoktur zaten; sevimli kabul ediyorlarsa bunu, sanki herkes kendilerine saygı borçlu imiş gibi böbürlenerek, aldırmayarak yaparlar. Başka birinin kendilerine bağlı olduğu bu sevgi onlar için sadece bir süstür. Saçlarında bir ziynet, bileklerinde bir bileziktir, ama onların hayatlarının tek saadeti, tek manası değildir. Ancak kaderin sillesini yemiş olan acizler, biçareler, felaketzedelerdir ki sevgiden bir fayda görürler. Birisi ömrünü ona hasretti mi, böylelikle hayatın kendilerinden esirgediğini de bahsetmiş olur onlara. Ve ancak onlardır ki alçak gönülle, minnetle severler,"⁹ biçiminde

tanımlar sevdayı. 'Yüreğin Ölümü'nü okurken *Zweig*'ın *Freud* ile aşık atabilecek bir psikanalist olduğunu, ya da 'Bir Kadının Yaşamından Yirmi Dört Saat'¹⁰ başlıklı yapıtını okuduğunuzda bir kadının içsel dünyasını, bir kadından daha başarılı bir şekilde analiz edebildiğini, "*Altmış yedi yaşındaki burjuva bir kadının yaşamında kimseye anlatamadığı ve unutamadığı 24 saatinin, ertelenmiş bir itirafın ve insana ait tutkuların ve saplantıların öyküsü*"yle "*ahlâk ve suç algısını, arzunun iyi ve kötüyle ilişkisini sorgu*"layan (s. 63) satırlardaki ustalığını görür, hayran kalırsınız...

Bunların yanında *Zweig*'ı okurken intihara meyilli, depresif bir karakter olduğu sonucuna varılabilir.

Ama intiharı seçişine benzer bir hayranlık duymak mümkün değildir!

"*Şimdi elim kolum bağlıyken hiçbir şey yapamadan, insanlığın barbarlığa dönüştüğünü izlemek zorundayım*" deyip; uygarlığın yok olduğuna, bu durumun artık düzelmeyeceğine inanan *Zweig*'ın (ve eşinin) 22 Şubat 1942'de kendilerini öldürmeleri "İsabetsiz bir davranıştı!"¹¹ ("Cesare Pavese de, 'Yaşama Uğraşı'nı yazdıktan sonra intihar etmişti" veya *Vladimir Mayakovski* ya da *Sergei Alexandrovich Yesenin*, sonra da *Nilgün Marmara* gibi örnekler de meşrulaştıramaz bu davranışı!)

Malum: "*Bir hiçliğin içerisinde yaşadığımızı bilmek, insan ruhuna vurulmuş en büyük darbedir,*" notunu düştüğü 'Satranç' ölümü seçmeden önce yazdığı yapıtıydı; son satırı da aynı zamanda dünyaya veda cümlesi oldu Onun...

Toparlarsak: Gel-gitlerle özel biri, müt-hiş bir edebi yetenek olan *Zweig* konusunda kapsamlı ve çok yönlü çözümleyiciliğiyle *Neri(man) Çelik* çok değerli, elbette okunası öğretici bir çalışmaya imza atmış.

Onun bu yapıtını okumamak, kendisini kutlamamak haksızlık olur...

Dipnotlar

- 1- Stefan Zweig.
- 2- Stefan Zweig, *Satranç*, çev: Ahmet Cemal, İş Bankası Kültür Yay., 2012.
- 3- Neriman Çelik, *Bir Dünya Yazarı Stefan Zweig Yaşamı ve Yapıtları*, İnsancıl Yay., 2020, 144 sahife.
- 4- Stefan Zweig, *Karmaşık Duygular*, çev: Regaip Minareci, Can Yay., 2020, s.125.
- 5- Stefan Zweig, *Satranç*, çev: Ahmet Cemal, İş Bankası Kültür Yay., 2012.
- 6- Stefan Zweig, *Dünün Dünyası-Bir Avrupalının Anıları*, çev: Kasım Eğiğ-Yadigar Eğiğ, Can Yay., 2015.
- 7- Stefan Zweig, *Joseph Fouché-Bir Politikacının Portresi*, çev: Gülperi Sert, Can Yay., 2007
- 8- "*Korku cezadan çok daha beterdir, çünkü ceza bellidir, ağır da olsa hafif de hiçbir zaman belirsizliğin dehşeti kadar, o sonsuz gerilimin ürkünçlüğü kadar kötü değildir.*" (Stefan Zweig, *Korku*, çev: İlknur İgan, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2019.)
- 9- Stefan Zweig, *Acımak*, çev: Samih Tiryakioğlu, Tema Yay., 2017, s.32.
- 10- Stefan Zweig, *Bir Kadının Yaşamından 24 Saat*, çev: Ahmet Arpad, Koridor Yay., 2018.
- 11- Selçuk Erez, "Stefan Zweig'a Yazık Oldu!", Cumhuriyet, 5 Temmuz 2018, s.12.

Nurten ERGEN

CORONA GÜNLERİ

Dünya şaşkın
pençesinde şimdi
bir salgının...
corona adı

yaşamımıza girdi birden
dükkanlara
caddelere
sokaklara...
otobüs taksi
metro istasyonlarına kentin
meydanlarına
alışveriş merkezlerine değin ulaştı
para makinalarının tuşlarına
düğmelerine asansörlerin
pazar tezgahlarındaki
meyve sebze
insanın parmak izlerine değin bulaştı

kendimize
karşımızdakine
vücutlarımıza
soluduğumuz havaya
geldi
yerleşti

sokaklar yasaklandı şimdi insana
kayalıkları deniz kenarlarının
gökyüzüyle buluşmak
esenleşmek açık havayla
yasaklandı

rüzgarıydı oysa bir baharın
bugünlerde karşılayacak olduğumuz
kediler, köpekler
kuşlar ve martılarla

şimdi o rüzgar
hepsi
insansızlığa şaşkın
özgür fakat alabildiğine

Dünyaya
corona geldi
sokaklara, yaşama
yasak

marketlere saldırdı hemen
pek çok insan...
korkup yakın günler için
aç kalmaktan
karşılayamamaktan gereksinimlerini
önemli önemsiz
gerekli gereksiz
onlarca öteberi alıp
biriktirdi evine
arsız bir mutluluk
ve güvenle

hiçbir önlem almadı oysa kimileri
zaten böyleydi
olağan akışı
yaşamlarının

kimileriye
işsiz kaldı
sessiz sedasız
ceplerinde
üç beş demir parayla
öylece

Teknoloji Dili Karşısında Türkçe

Levent YURTSEVEN

Tüm ekonomik, işlevselliğini koruyan diller gelişen bir varlık gibi yaşamlarını sürdürmekte ve zamanın ruhuna bağlı olarak değişip gelişmektedir. Türkçe de, diğer diller gibi, ilk yazılı ürünlerini Orta Asya'da vermiş, topluluklar halinde batıya doğru gerçekleşen göçlerle, Anadolu'ya hatta Balkanlara kadar uzanarak geniş bir coğrafyaya yayılmıştır ve bugün de gelişmeye devam etmektedir.

Bu süreç içinde çeşitli topluluklarla karşılaşan Türkçe konuşan gruplar ister istemez kendi dillerinde var olmayan sözcükleri alıp kendi dillerine eklemeyerek ya da uydurarak dillerini geliştirmişlerdir. Özellikle 11. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar yazılan şiirlerde, mesnevilerde ve halk hikâyelerinde bunu rahatlıkla görebiliriz. Osmanlı İmparatorluğu döneminde, sınırların bugünkü gibi keskin olmadığı, hatta var olmadığı bu dönemde dillerin iç içe geçmesi, aynı coğrafyayı paylaştığımız Farsçanın sanat dili (özellikle edebiyat dili), Arapçanın ise hem din hem de bilim dili olarak kullanılması ve bu dillerin Osmanlı Türkçesinde harmanlanması yeni bir dilin yüzyıllarca kullanılmasını sağlamıştır.

Asırlardır birikimli bir şekilde ilerleyen bilim, yeni teknolojilerin ortaya çıkmasını, şekil değiştirmesini ve insanlığın ortak mirası olarak dünyanın her yerinde kullanıma hazır hale gelmesini sağlamıştır. Doğal olarak icat edilen her yeni teknolojinin bir adı vardır. Bu

ad da kaçınılmaz olarak onu ortaya koyan mucidin konuştuğu, bilim yaptığı dilde olacaktır. Bu teknolojileri kullanan her toplum ya o adın aynısını alacak ya da ona kendi dilinde yeni bir karşılık bulacaktır.

Her dil gibi Türkçe de teknolojiden etkilenmekte ve her geçen gün kullanılan sözcükler değişmektedir. Teknolojinin dil üzerinde kurduğu hegemonya özellikle kitle iletişim aygıtlarında kendini göstermektedir. Günümüzde en çok kullanılan teknolojik aletlerin başında televizyon ve bilgisayar (ona bağlı olarak internet, sosyal medya) gelmektedir. Saatlerimizi ekran karşısında geçirdiğimizi düşündüğümüzde bunun konuşma ve yazı diline etkisi kaçınılmaz olacaktır.

Bu ve benzeri konularda birçok çalışma ve tartışma yapılmıştır. Bu tartışmalar akademik alanda da yürütülmüş, çeşitli makaleler ve tezler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Gezgin ve Silahsızoğlu'nun "Bilişim Teknolojilerinin Kullanımının Türkçeye Etkileri" (2016) başlıklı çalışmalarında Türkçe-İngilizce karışımı kısaltma kullanımı, söz dizimi, kelime hazinesi, harf kullanımı, ses, sözcük ve cümle düzeyi yapılar olmak üzere yedi tema belirlenmiş ve bunlar incelenmiştir.

Çakır, "Türkçeye Teknolojik Gelişmeler ile Giren Yabancı Kökenli Sözcükler Üzerinde Bir Çalışma" (2016) adlı çalışmasında, dilimize yabancı dillerden, özellikle İngilizceden geçen sözcüklere karşı gençlerin tu-

tumunu ele almış ve bu sözcüklerin yerine geçmesi amacıyla dilimizde türetilen sözcüklerin ne derece kabul gördüğünü saptamaya çalışmıştır.

Teknolojik gelişmelerin Türkçe üzerindeki etkileri, bu etkilerin kitle iletişim araçları, internet ve sosyal medyadaki yazı ve konuşma diline yansımaları incelenecek ve oluşan dilsel sorunlar ile çözüm önerilerine yer verilecektir.

Öncelikle, teknolojik gelişmelerin yaygın olarak kullanıldığı bu dönemde sosyal medya dediğimiz Facebook, Twitter, Instagram, WhatsApp vb. internet ortamlarının yazı dili üzerindeki etkileri tartışılacaktır. Yaşamımızın vazgeçilmezi haline gelen sosyal mecralar, her an kendimizi gösterebileceğimiz, dünyadaki diğer insanlarla günün her anında iletişim kurabileceğimiz bir alana dönüşmüştür. Bu ortamlarda kullanılan yazı dili ise her geçen gün daha çok bozulmaktadır. Alfabemizde bulunmayan “w” harfi yazı diline dâhil edilip örneğin “war” (var), “we” (ve) şeklinde karşımıza çıkmakta, “evet” yerine “yes”, “hayır” yerine “no” demek tercih edilmekte; bunun gibi daha birçok örnekte İngilizce harfler ya da yazımlarla sözcükler asıl kullanımlarından uzaklaştırılmaktadır.

Yazı dilimizde neredeyse hiç rastlarsak da günlük yaşamda yer eden İngilizce *shock*, *trend*, *t-shirt*, *talk show*, *scareboard*,

full-time, *design* gibi yüzlerce örneğin yanı sıra televizyonu “tivi”, IMF’yi “ayemef” diye okuyup yazan, HBB’yi “eyçbibi” diye sesleten kimselerin tutumu ana dilimize zarar vermektedir (Aksan, 2019).

Çalışmanın devamında, teknolojinin konuşma dilini nasıl etkilediği, küreselleşen ve bir anlamda küçük bir ağıta (cep telefonu) dönüşen dünyanın konuşma dilinde ne gibi etkilere yol açtığı tartışılacaktır. “Twitter yıkılıyor”, “Google’ladım”, sosyal medya üzerinden birini gizlice takip etmek için kullanılan “Onu stalk’ladım” gibi cümleler her geçen gün daha çok karşımıza çıkmakta ve konuşma diline yerleşmektedir.

Dilin değişimine yol açan çeşitli etmenler vardır. Ulusların ve kültürlerin birbiriyle etkisine göre daha iç içe olmasının, yaşamdaki değişimi de hızlandırması bunlardan biridir. Bir başka etmen, görsel dünyanın zenginleşmesidir. Görüntü çoğu zaman dilin önüne geçmekte ya da dil kullanımını destekleyerek farklı anlatım biçimlerinin oluşmasına yol açmaktadır (Gezgin ve Silahsızoğlu, 2016).

Gün geçtikçe karşımıza yeni teknolojiler çıkmaktadır. Doğal olarak bu üretilen teknolojilerin bir ismi olacaktır. Asıl sorun hayatımızın çoğu noktasını kolaylaştıran bu teknolojik gelişmelerin Türkçeye nasıl yansıtacağı ve kendini yazı ve konuşma dilinde en doğru şekilde nasıl var edeceği. Ülke-

mizde Tanzimat'tan beri dil tartışmaları yapılmaktadır. Dilin sadeleşmesi, Arapça, Farsça isim ve tamlamaların dilden çıkarılması, alfabe değişikliği gibi dönemine göre radikal diyebileceğimiz tartışmalar yapılmış ancak bir sonuç alınamamıştır. Cumhuriyet kurulduktan sonra yapılan alfabe değişikliğiyle birlikte dilde sadeleşme ve öz Türkçe kelime türetme arayışına girilmiştir. Birçok sözcük Türkçe olarak dilimize yerleşse de birçoğu aynı şekilde kalmış ve toplumca benimsenmemiştir. Bu konuda çalışmalar yürüten *Nurullah Ataç*, isminin Arapça olmasından dolayı yalnızca *Ataç*'ı kullanmıştır. *Ataç*'ın türettiği sözcükleri kullanmak için neredeyse bir sözlük gerekmektedir. *Ataç* "uza-bilge" (tarih), betikevi (kitapevi), görgüğe (tiyatro), kinema (sinema), özdenlik (samimiyet) gibi yüzlerce sözcük üretmiştir (*Ataç*, 1998). Bunların çoğu günümüzde kimse tarafından kullanılmamaktadır.

Bugün ister acınalım, ister sevinelim, Osmanlıca ile beraber *Fuzuli*, *Nedim*, *Nefi*, *Şeyh Galip* gibi gerçekten büyük şairlerin divanları ile okunması gereken yüzlerce eser tarihe karışmıştır (Kaplan, 2020). Bu durum yalnızca alfabe değişikliğiyle açıklanamaz, aynı zamanda teknolojinin ve yaşayan bir varlık olarak dilin de günden güne değişmesiyle gerçekleşmektedir. Bugünkü dünyada dilsel olarak ihtiyaçlarımız bir yüzyıl öncekinden nasıl farklıysa bir yüzyıl sonrasında da aynı şekilde farklı olacaktır.

Türkçeye Batı dillerinden bilim ve teknoloji sayesinde yüzlerce sözcük geçmiştir. Bunların bir kısmı Türkçeleşmiş, bir kısmı ise yeni sözcüklerle karşılanmıştır. Bilgisayar kelimesi bunun en güzel örneklerinden biridir. Doğal olarak her kelimeye ayrı bir Türkçe sözcük bulmak mümkün değildir. Ancak sözcüklerin hem yazı hem de konuşma dilinde dil yozlaşmadan kullanımı sağlanabilir; teknolojik gelişmeler takip edilebilir, çağdaş bir eğitim öğretim ortamı oluşturulabilir. Bununla beraber sürekli kullandığımız sosyal medya kavramları Türkçe programlar sayesinde

Türkçeleştirilebilir, kitle iletişim araçları aracılığıyla bütün topluma yayılabilir.

Her alanda her gün bir yenisi ortaya çıkan kavramları Türkçeden türetme ve birleştirme yoluyla karşılamak ve bunları kullanmak Türkçeyi günden güne daha da zenginleştirecektir (*Aksan*, 2019).

Gelişen teknoloji sosyal medyayı hayatımızın her noktasına taşımıştır. İnternet ve ona bağlı programlar hem konuşma hem de yazı dilini olumsuz etkilemektedir. Küreselleşen dünyada diller ve kültürler yakınlaşıyor gibi görünse de ekonomik ve teknik olarak güçlü ülkelerin dilleri ve kültürleri, diğer dil ve kültürleri etkisi altına almaktadır. Bu da zamanla çeşitli dillerin kaybolmasına, yozlaşmış bir kültürün parçası olmasına neden olmaktadır.

Türkçede sosyal medya kullanımı dili bozmaktadır. *Selfie*, *troll*, *caps*, *emoji*, *tweet*, *fake*, *like* gibi yabancı sözcükler her geçen gün dilimizde daha çok kullanılmaktadır. Bunun karşılığında eğitimin her kademesinde medya okuryazarlığı dersleri okutulabilir, yaşamımıza giren her türlü teknolojiye hâkim olan yabancı sözcükler, devlet aygıtları ve kitle iletişim araçları öncülüğünde Türkçeleştirilebilir. Böylelikle Türkçe yaşayan bir dil olarak varlığını sürdürebilir.

Kaynaklar

- Mehmet Kaplan, *Kültür ve Dil İstanbul*, Dergâh Yayınları, 2020. (s.199,159)
- Doğan Kaplan, *Türkçenin Gücü* (Türk Dilinin Zenginliklerine Tanıklıklar) Ankara Bilgi Yayınevi, 2019. (s.199)
- Nurullah Ataç, *Günce: 2*, Can Yayınları, İstanbul, 1998. (s. 44, 45, 47, 51)

MAKALE:

Deniz Mertkan Gezgin, Emel Silahsızoğlu (Ocak 2016) "*Bilişim Teknolojilerinin Kullanımının Türkçeye Etkileri*" Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry. 7(1):28-46 (s. 32)

TAVŞAN İLE TAZI

Yine kim dedi sana kaç diye, neden kaçyorsun tavşan?
Hadi tavşan kaçıyor, ya sen,
sen hangi usa uyup da onu tutmaya kalkıyorsun tazi?
İkiniz de başkalarının kışkırtmalarına kapıldınız,
ikiniz de başkaları istiyor diye yiyip bitirdiniz birbirinizi.
Biriniz önde, biriniz onun ardında,
binlerce yıldan bu yana koşa koşa o kadar çok yorulduunuz,
o kadar çok, o kadar çok kanlı biten bir oyun oynadınız ki...

Biz ne kaçacağız ne de tutacağız birbirimizi,
bundan sonra ikimiz de
başkalarının sözleriyle hareket etmeyeceğiz.
Birimiz ormandaki yuvasında yavrularını, torunlarını büyütürken,
birimiz de evimizin kapısında çocuklarla oynayacağız.
Birileri istiyor diye artık birbirimizin peşine takılıp,
sonra da kıs kıs gülmesine izin vermeyeceğiz kimselerin,
demenin zamanı gelmedi mi artık sizce de?

Özsözler Günlüğü (16) Ocak 2021

Yusuf ÇOTUKSÖKEN

1 Ocak

“Siyaset; her tür olumsuz durum ve koşullardan yeni fırsatlar, umarsız tıkanmışlıklardan yeni seçenekler üretme sanatıdır.”

2 Ocak

“Yaşamını aklı, vicdanı, bilgi ve deneyimiyle yöneten kimse, gerçekten erdemli kimsedir.”

3 Ocak

“Bir bilimci, bir felsefeci, bir aydın laik ve seküler tutum takınmadıkça bilimsel ve felsefi bilgi üretemez.”

4 Ocak

“Çarkıfeleğe dönmüş siyaset alanında, her siyasal değişime göre biçim ve içerik değiştiren, kimliğini bu gelişimlere göre kurgulayan, çıkarını ve konumunu sürdürülebilir kılmak için değerleri aşındıran, bilgili ve deneyimli, alan uzmanı kimseyi “aydın” olarak kucaklayan bir toplum, uygarlığın nimetlerinden yararlanma hakkını yitirir.”

5 Ocak

“Adaletin gerçek anlamda sağlanmadığı bir ülkede, birlik ve bütünlükten, güven ve huzurdan eser yoktur.”

6 Ocak

“Haksızlığa uğramaktan korktuğunuz için adaletli olmayın; haksızlıkları ortadan kaldır-

mak için adaletli olun, adaleti savunun, adil davranın!”

7 Ocak

“Bir toplumda adalet, adaletsizlikle yıkılıp yok edilir; adaletsizlikse, adaletle ortadan kaldırılır.”

8 Ocak

“En büyük insanlık ayıplarından biri de şu: kimi mazlumların gücü eline geçince zalim olması.”

9 Ocak

“Bir ülkede, siyaset, iktidarıyla, muhalefetiyle, nefret söylemini terk etmedikçe, iç barışı sağlamanın olanağı yoktur.”

10 Ocak

“Gelenekleriyle her bakımdan hesaplamayan bir düşünce akımı ya da inanç dizgesi, sonunda geleceğin çetin tuzaklarına düşer.”

11 Ocak

“Bir kimsenin, kurumun, değişik ve aykırı düşünceleri saygıyla karşılamayıp, tepkisini yanlı, haksız, bilim ve ahlak dışı tutumlarla ortaya koyması demokrasi ve insan haklarıyla bağdaşmaz.”

12 Ocak

“Siyaset; erdemli bir toplum yaratabilmek için, önce kendi içinde erdemli olma sözü vermeli, eylemiyle de bunu göstermelidir.”

13 Ocak

“İlaç, sevgiden sonra gelir.”

14 Ocak

“Yalakalık; insanlık onurunun ayaklar altına alındığı, bütün ahlaksal değerlerin yok sayıldığı, her zaman alay ve aşağılama konusu olan, içler acısı bir düşkünlüktür.”

15 Ocak

“Bilim, kültür, sanat, felsefe çokluk özgür ortamlarda, özerk iklimlerde serpilip gelişir.”

16 Ocak

“Geciken özür, kırılan kalpleri onarmaya yetmez.”

17 Ocak

“Kusursuzluk ya da yetkincilik (mükemmeliçilik), aslına bakarsanız, lanetlenmiş bir yaşamöyküsü gibidir.”

18 Ocak

“Otoriter rejimler, totaliter rejimler için uygun bir sığınağa tahtası işlevi görür.”

19 Ocak

“Bir suççu, kabahati affetmek, işleyene bir uyarıdır; tıpkı ertelenmiş ceza gibi.”

20 Ocak

“Nezaketi dilini içselleştiremeyenler, ne acı ki, nefret dilini benimseyip yüceltiyorlar...”

21 Ocak

“Öfkeyi akıl değil, kışkırtılmış duygular yönetir.”

22 Ocak

“Uygar olmanın ölçütlerinden biri de, insanın çevresine anlamlı bir güzellik katmasıdır.”

23 Ocak

“Doğru iletiyi; doğru zamanda, doğru kimselere, doğru araç ve yollarla ulaştırmak da büyük bir beceridir.”

24 Ocak

“Bir düşüncenin okuyanlarca/dinleyenlerce doğru anlaşılması, iyi anlatılmasına bağlıdır.”

25 Ocak

“Gelecek kendiliğinden gelmez, oluşmaz, varolmaz... Biz insanoğlunun eşitlikçi ve özgürlükçü, halktan, haktan ve haklıdan, doğrudan yana, yoğun, kesintisiz, ödün vermez, ilkeli çabalarıyla kurulabilir ancak.”

26 Ocak

“Nasıl oluyor da, insan hem birinin kölesi olabiliyor, hem de birini kendine köle yapıyor? Yabanıl doğamızda var da, ondan mı, dersiniz? Yakışıyor mu bize?”

27 Ocak

“Ulusun özgür iradesini, özgür seçimini kanlı/kansız darbeye, silahlı/silahsız ihtilalle değiştirmeye kalkmak demokrasi düşmanlığıdır.”

28 Ocak

“Temelsiz, gereksiz, saçma sapan kaygılar, kuşku yaşama törpüsüdür, silip atın onları belleğinizden.”

29 Ocak

“Gülmeden, bilgeliği çıkarın; geriye çıplak insan kalır.”

30 Ocak

“Parayı temel değer görenler, öbür bütün insancıl değerleri araçsallaştırıp önemsizleştirir.”

31 Ocak

“Bilgisizlerin cesareti bilgili kimselerde yoktur. Cesaretle risk çoktur, ancak cesaret kör bir atılganlığın ötesinde, sorumluluk içermiyorsa, tehlikeli sonuçlar doğurabilir.”

DUVAR

İzliyorum yerine oturmuş her taşı
Pek de uzak değil, dokunamıyorum
Belki anlıyor
Belki anlatamıyorum
Sokulsa yanıma içlerinden biri
İndirecek tüm gökler maskesini,
Hem de dururcasına dakikaların saati!
Fakat nasıl terk ederim
Kadim seyirciliğimi...
Atamıyorum garip hüznü; yanlarında, uzaklarda
Anımsamıyorum ışığın hasretine doymuş gecelerimi
Gölgelerde benimle biliyorum
Görüyor, uzanamıyorum
Yaşantıları, geçmişleri, gelecekleri...
Kayboluyor gözlerimin ucundan,
Ufuktaki son yelkenliler bunlar
Gidiyorlar artık duvar duvar
Lanetlenmiş, kahrolmuş ufkun içinde
Bir beni bulamıyorum...

Kendiyle Vuruşan Adam

Gazi BARAN

*“Dün sabaha karşı kendimle konuştum
Ben hep kendime çıkan bir yokuştum
Yokuşun başında bir düşman vardı
Onu vurmaya gittim kendimle vuruştum”*
Özdemir Asaf

O benim arkadaşım, hakkında kitap yazdığım kahramanımdı. Şimdi durgun sular gibi durulmuş olsa da, bu kez yerleştiği bir bozkır kasabasında cılız, köksüz otlar örneği tutunma kavgası veriyordu. Tüm dünyada görüldüğü üzere onun yaşadığı coğrafyada da sular çekiliyor, toprak çoraklaşıyor, insan yalnızlaşıyordu.

Yolum bozkıra düşmüştü. Ona uğradım. Yaşlanmıştı. Yüz çizgileri artmış, derinleşmişti. Ordan burdan konuşurken söz döndü dolaştı *İçimde Açan Çiçek*'e geldi. Hiç mi emek vermemişti, hiç mi hatırı yoktu. Neydi bu suskunluk!

- Bu benim yazgım, dedi. Bak sana ondan ayrıldığı son günü anlatayım...

İşteki son günüm... Yönetim, gelenek olduğu üzere, bana veda toplantısı düzenledi. Toplantı sonrası son kez odama çıktım. Özel birkaç eşyama alıp bir daha dönmek üzere buradan ayrılacağım. Baktım ondan konusu veda olan bir ileti:

“... Bey, az önce odanıza gelmiş ve sizi göremeden odama inmişim. Ben 4. kata ilk defa geliyorum. Nerede odanız? Sekreter odası yanına geldim hatta bir bebek vardı boş masada.”

Doğru, odaya gelmişti. Açıklama bu kadardı. Arkası... Arkası yok. Bu iletiye, anında, dolup taşan bir duyguyla şu yanıtı vermişti:

“... Hanım,

On yıl oluyor size bir kitap önermişim, Panait Istrati'nin Arkadaş'ını. Nasıl orada Adrian, Mihail'in arkadaşlığını kazanmak için uğraş vermişse ben de sizin arkadaşlığınızı kazanmayı pek önemsemiştim. Kaç kez size geldim, aradım, sordum, üzüldüm... İşte aradan on yıl geçti ve ben emekli olup gidiyorum. Siz ne zaman beni görerseniz yanıtıma uğrayacağınızı söylediniz. Oysa gelmediniz iki gözüm. Meğer ne saf insanmışım, gelirsiniz diye son ana dek hep bekledim. Ne adınıza diktiğim elmayı görmeye, ne Arkadaş romanını ben de okudum demeye, ne takım sorumlusu olmamı kutlamaya, ne çayımı içip, hal hatır sormaya, ne de emekli beni uğurlamaya geldiniz. Oysa siz değil miydiniz daha dün eski müdürü uğurlamaya koşan, haydi sen de gel diyen. Demek saygı... uğurlama makam sahiplerine. Benim neyim var ki...

... Hanım,

Lütfen yakınma olarak almayın bunları. Haddime mi yakınmak. Benimkisi insan yüreğinize seslenmek dokunmak, belki vicdanınızı uyandırmak... On yıl birlikte çalıştığım, değer verdiğim, arkadaş olmak istediğim size duygularımı açıyorum.

Âşık Veysel, *Uzun İnce Bir Yoldayım şii-
rinde*, ‘Şaşar Veysel işbu hale / Gâh ağlaya
gâhi güle / Yetişmek için menzile / Gidiyo-
rum gündüz gece.’ der. Ben de çıktım bir
yola, nereye ulaşır neler görürüm. Kim bilir.

Ve ... Hanımcığım bilin ki hâlâ, şair Bedri
Rahmi Eyüboğlu’nun dizeleriyle, ‘Seni düşü-
nürken / Bir çakıl taşı ısınır içimde.’

Esen kalın, hoşça kalın...

Bu son iletinin üzerinden yıllar geçmişti.
Ne aramış ne de sormuştu. Üstelik hakkın-
da yazdığı kitabı okuyup okumadığını da
bilmiyordu. İnsan bu denli katı, duygusuz,
tepkisiz olabilir miydi?

Yanlış kendinde miydi, nerede yanlış yap-
mıştı da ilişkiler bıçak gibi kesilmişti. “Ben”
dedi, “Şair Özdemir Asaf’ın dediği gibi ‘hep
kendime çıkan bir yokuştum’...” Bu yokuşu
kimse göze alıp da çıkmadı. Hem neden ra-
hatını bozmak istesin ki... Oysa kendisi her
çağrılan yere koşar, her darda kalana el uza-
tır, emeğini parasını kimseden esirgemezdi.
İşte koronavirüs salgınının ikinci ayında ba-
şına gelen bir olay bunun cabasıydı. “Yok”
dedi, “yanlış bende... çünkü herkes yanlış
olamaz, bunlar benim başıma geldiğine
göre yanlış bende...” Sonra olayı anlattı.

İ Dergisinin kararlı bir sürdürümcüsüydü.
Dergiye sürdürümcü olmakla yetinmemiş
derginin çıkmış bütün sayıları ile yayınladığı
tüm kitapları edinmişti. Dahası yerel bir kül-
tür şenliğinde İ Yayınları standı açıp satama-
dığı tüm kitapların parasını cepten ödemişti.
Böylesi özgeci bir kişiliği vardı. İşte bu salgın
günlerinde yeni çıkardığı ve satışa girmeyen
kitabını eşe dosta kargo ile gönderiyordu.
Birini de sürdürümcüsü olduğu İ Dergisine
gönderip bunu bir iletile bildirdi. Geçen bir
ayda ne bir geribildirim ne de teşekkür gel-
di. Üstelik derginin *Bize Gelenler* sayfası da
kaldırılmıştı. Duramadı. (Oysa senin neyine,
dur durduğun yerde!) İkinci bir iletile, Nisan
sayısının içinde aldığı “İ Dergisi’nin Şubat
sayısıyla yıllık abone süreniz dolmuştur.”
matbu uyarı yazısı ile gönderdiği kitaba ge-
ribildirim alamamayı eleştirip “Bir teşekkürü

çok gördünüz bana... Alacağınız olsun...”
sözlerini de ekleyivermişti. Dört gün sonra
buna zehir zemberek bir yanıt gelmişti. Adı
anılmadan “Beyefendi” diye başlıyor, “Siz
teşekkürle uğraşıyorsunuz. Burda biz yaşa-
mak için mücadele veriyoruz. Şimdi söyleyin
bakalım. Kim kime sitem ediyormuş. Görün
bakalım...” diyerek bitiyordu.

Arkadaşım bu yanıtı çok üzüldü aynı gün
şu yanıtı vermişti: “... bir dokun bin ah işit bu
olsa gerek. Ben sitemimi geri alıyorum, özür
dilerim. Dergiyi bu güç koşullarda koronavi-
rüsle günlerde gönderebildiğiniz için de ay-
rıca teşekkür ederim.” Buna yanıt gelmedi.

Üstünden üç ay geçti. Arkadaşım der-
ginin banka hesabına yıllık sürdürüm be-
delini yatırıp dekontunu da ilettili. Ayrıca bir
açıklama yapmadı. Dergiden bir gün sonra
yanıt geldi. Bu kez “Beyefendi” kalkmış adı
soyadının önüne “Merhaba” denilerek iletileye
başlanmıştı.

İş tatlıya bağlanmıştı ama hep kendinden
veren, özür dileyen olmak kaydıyla. Arkada-
şım tüm bu yaşadıkları karşısında yanlışın
kendinden kaynaklandığı düşüncesindeydi.
Durdu. Kalem alınına götürüp derin bir dü-
şünceye daldı. Çoktan göçüp giden annesi-
ni düşündü. Onun, “Bizim ekmeğimiz yenir
kişimiz ağırılmaz.” sözünü anımsadı. Ya-
şadıklarının... özgeci kişiliğinin özeti idi bu.
Nasıl kıvamında verilen su çeliği sertleştirir-
yorsa, berk kişiliğinin oluşumunda sevgi, anla-
yış, onay görme de o denli önemliydi. Onda
eksik kalan bunlardı. Yokuşun başındaki
düşmanı yakalamış, kendiyi vuruşuyordu.

Arkadaşımın anlatısı bitmiş, bana da
yol gözükmişti. Onu bozkırında bırakıp
düşüm yollara. Yol boyunca arkadaşımın
üzüncülü durumu ile armağan ettiği bir kitap
için edilmeyen teşekkürü düşünüyordum.

Şimdi sağduyusu güçlü okura soralım.
Söyle bakalım sağduyusu güçlü okur, sence
de bu özgeci, bu kendiyi vuruşan adamın
yaşadıkları bir yana ortada güme giden bir
kitap yok mu?...

Neriman Çelik'ten İki Kitap

Hasan AKARSU

Ozan, yazar Neriman Çelik, *İnsancıl* dergisinin özverili yazarlarından. Birisi şiir diğeri araştırma türünde iki yapıtıyla okurlarına ulaşır.

Kaldır Başını¹

Ozan, *Kaldır Başını* adlı şiir yapıtını, gençlerin yolunu açıp elinden tutan değerli ozan, yazar Berrin Taş'a adar. O da yazdığı sunu yazısında, *Çelik*'in şiirleriyle yaşadığı toplumun fotoğrafını çektiğini, "... Bir yanıyla küresel dünyanın yalnız insanına, öbür yanıyla kendine seslenmekte..." olduğunu belirtirken, onun "dik durmanın, onurlu yaşamının şiirini yazdığını" vurgular. *Çelik*, açık, yalın ve kimi kez anlatıma yaslanan şiirleriyle ilgi çeker. Şiirleri, bir suyun incecik ve temiz akışını duyumsatır. "Mavi bulutlara yolculuk" yaparken yitirdiği çocukluğunu arar. Umudun çığılığını duyurur bugünkü insanımıza. "Küresel dünyanın yalnız insanı" olduğunu söyler. İmgeleriyle şiirselliğin tadını çıkartır. "Hapishaneden Notlar" şiirlerinde içerdeki tutuklunun dünyasını, hapishane ortamını etkileyici bir dille yansıtır. "Karanlığın mum ışığına yenileceğine" olan inancını tazeler. İçerdekine umut aşılar, güven verir, yaşama sımsıkı sarılmasını öğütler.

Ozan, şiirlerinde kendini ve karşısındaki anlatırken içindekini gizlemez. Kimi kez "ben", "biz"e dönüşür, çoğullaşır. "... Meğer avuçları kanayan ne çok insandık" derken toplumun acılarına, yaralarına sahip çıkar. Dünyanın çürüdüğüne tanıklık ederken sevgilisine de seslenir. Bunca yaranın kapanmayacağından yakınır ve sevgilisini "ölümsüz aşk"a çağırır, içinde çiçeklerin açmasını ister. Ezilen, emeği çalınan insanları, insanlığımızı yitirdiğimizi anlatır şiirlerinde. "Ölümü bile kirlettik" diyen ozan, vurulan çocukların, ağıt yakan anaların acısını unutmaz. Kadınların ezilmesine, işkence görmesine, dövülmesine karşı durur. Hiçbir kadının düşlerinin yok edilmesini istemez. "Mayalayacağız devrimi yumruklarımızda" (s. 53) diyerek kararlılığını gösterir.

Ozan Neriman Çelik, dünyanın, insan yaşamının güzelleşmesi için yazar şiirlerini. Haklıdan, emekçiden, güzelliklerden yadadır. "Yeryüzünü yeniden yaratacak" güce inanır. Ezilmenin şiirini yazarken "Derinlerde ezilen yaşama tutkusuna" sarılır. "Kaldır Başını" şiirleri, direnmenin ve başkaldırının şiirleridir.

da varlık içinde dünyaya gelen yazarın çocukluğu, gençlik yılları Viyana'da geçer. Avrupa birliğinin kurulmasını savunur. Felsefe ve edebiyat okur, şiirleriyle adını duyurur, edebiyat dünyasına katılır. Birçok ülkeyi gezer. Paris, İngiltere, İspanya, Belçika, Hollanda, New York, Kanada, Panama, Küba, Porto Riko, Brezilya vb. gezdiği ülkeler, iller arasındadır. *Hitler* dönemindeki fırtınalı yaşamı incelenmeye değerdir ve *Çelik* bunu başarıyla gerçekleştirirken yazarı eleştirir: "*Zweig'in politikaya karşı olan uzaklığı ve Marksizme karşı ilgisizliği, toplumsal yapıyı gerçekçi biçimde çözememesine yol açar...*" (s. 11). Bu yapıtta, *Zweig'in* evlilikleri, yapıtları, sanatçılarıyla dostlukları, 1928'de Moskova'daki gözlemleri,

Stefan Zweig Yaşamı ve Yapıtları²

Neriman Çelik, bu yapıtını "*Star sistemine karşı ömrü boyunca mücadele eden, gerçekçi edebiyatı ayakta tutmakta direnen... Cengiz Gündoğdu'ya adıyorum*" diyerek değerliliğini gösterir. *Gündoğdu* da *Çelik'in* "böylesine zorlu bir çalışmanın üstesinden geldiğini" vurgular.

Çelik, *Stefan Zweig* için geniş bir araştırma yaptığını kanıtlar. Doğumundan ölümüne değin yaşamını gözler önüne serer. 28 Kasım 1881'de Habsburg İmparatorluğun-

hümanizmi, coşku yaratan bir konuşmacı oluşu ve eşiyle birlikte Brezilya'da 22 Şubat 1942'de intihara giden yaşam süreci vb. akıcı bir dille anlatılır.

Çelik, yapıtının 2. bölümünde, *Zweig'in* on öyküsünü, Dil ve Anlatım, Karakterler, Örgü, Nesnelere Birliği, Canlandırma, İtki, Zaman ve Uzam, İzlek, Toplumsal Çözümleme vb. başlıklar altında inceler. "Amok Koşucusu" öyküsünü incelerken öykünün özetini sunar. Başarılı bir doktorun bir kadının etkisiyle klinikten para çalıp kaçmasıyla gelişir olaylar.

yardım etmediği kadına nefret besler, bu duygunun yerini aşk alır. Kadın kötü koşullarda kürtaj olurken ölür. Kocasını dönüp cenazeyi gemiye bindirirken doktor tabutun üstüne atlar ve birlikte denizde yitip giderler. Çelik, bu öyküyü yukarıda belirtilen başlıklar altında incelerken doktorun, kadının, tüccarın özelliklerini, çatışmaları, iki günlük zamanı ve toplumsal çözümlemeyi yansıtır. Bu çalışmanın ayrı bir özveri gerektirdiğini belirtmeliyiz. Yazar Neriman Çelik, Zweig'in diğer öykülerini de aynı özveriyle inceler. Yorumcu bir çalışmanın ürünü olan bu yapıt, Zweig'i sevenler için önemli bir kaynaktır.

Avrupa'dan bir sömürge ülkeye gidip orada dilini bilmediği yerliler arasında çalışır. Kendisinden yardım isteyen, zengin bir tüccarın karısı olan beyaz kadının isteğini yerine getirmez. Kadın, sevgilisinden hamiledir ve bebeğinin alınmasını ister. Olaylar bundan sonra yeni bir boyut kazanır. Amok, Malezya gibi sıcak ülkelerde rastlanan bir cinnet durumudur. Cinnet geçiren kişi sürekli koşar ve elindeki hançeri önüne gelenlere saplar. Doktor kendini Amok koşucusuna benzetir,

Dipnotlar

- 1- Neriman Çelik, *Kaldır Başını*, Şiir, İnsancıl Yayınları, 1. Baskı, Kasım 2020, s.100.
- 2- Neriman Çelik, *Stefan Zweig/Yaşamı ve Yapıtları*, Araştırma, İnsancıl Yayınları, 1. Baskı, Kasım 2020, s.144.

Zeynep ALPASLAN

TABULA RASA

tabula rasa
kendimi
seviyorum
ben
bir
tabula rasayım

kendimi
seviyorum

tüm deneyimlerimden
yola çıkarak
anladım
ben
bir
tabula rasayım.

kendimi seviyorum

Hep Yolda

Berrin TAŞ

8 Mart 2021

İnsancıl postaya bugün verilebildi...

Salgın günlerinde sorunlarla içiçe yaşıyoruz. *İnsancıl*'ı bugün PTT'ye götürebildim.

Elimde bavulla postaneye doğru yürürken emekçi kadınlar gününün anlamını bir kez daha düşündüm.

Yıllarca dünya kadınlar günü demenin doğru olmadığını söyleyip durdum. 1859'da dokuma işçisi kadınların yaşamlarından olmayı göze alarak verdikleri mücadeleyi anımsatmayı görev bildim. *Clara Zetkin*'in önerisiyle bu günün kutlanmasının kabul edildiğini anımsatmak da kendime verdiğim görevler arasındaydı. İstiyordum ki kadınlar kendi tarihlerini bilsin. Kendini geçmişini bilerek konumlandırınsın. Geçmiş, bugün, gelecek arasında o ezilmiş insanlığına varoluş nedenleri bulsun. Yalnız olmadığını, geçmişten gelen sorunlarının günümüzle bağlantısını kavrayarak anlayabilsin.

Bütün bunların bir etkisi olduğunu sanmıyorum. Her sabah öldürülen kadınların haberleriyle uyanıyoruz. Canına kastetme, bıçaklama, öldürme, taciz, tecavüz, ne ararsanız var. Durum korkunç.

Kadınlar bunca ağır sorunların altında yaşamaya çalışırken birileri diyor ki 8 Mart bir kutlama değil, bir anma. Bu saçma bir tartışma. 8 Mart'ı anarken de kutlayabiliriz.

Kadınların pek fazla sevinecek nedenleri kalmadıysa 8 Mart'ı kutlamanın bir zararı olamaz. Küçücük sevinçleri kendimize çok görmeyelim. Belli ki 8 Mart'ı kutlamamız istenmiyor. Kadınların tarihsel aidiyetleriyle bağlantısı koparılmaya çalışılıyor.

Postaneye bir bavul dergi götürdüm. Görevli güler yüzlü bir kadın. Verdiğim dergileri makineden geçirirken biri PTT'de çalışan kadınlara karanfil dağıttı. Benimle ilgilenen kadın karanfilin birini bana verdi. Hepsinin yüzünde sevecen bir gülümseme vardı. Kendi kendime iyi ki 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü'nde çalışıyorum dedim. Ben *İnsancıl*'ın emekçisiyim ya ondan. Siz bakmayın orda Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü yazdığına. Ben çalışmazsam bu dergi çıkmaz.

Elimde karanfilim ve boşalmış bavulumla *İstiklal Caddesi*'ne yöneldim. *Mefisto*'ya *İnsancıl*'ı bıraktım. Ordaki görevlilerin konuşmalarını duydum. "*Bugün saat 4'te kapatıyoruz. Cadde kapanıyor.*" Yol boyunca sokak başlarının kapatılmak üzere hazırlandığını görmüştüm. Kendi kendime demek ki kadınların sağa sola kaçışmalarını önlemek istiyorlar dedim. Korkuyorlar kadınlardan. Onların bir araya gelip sorunları dile getirmesini istemiyorlar. Akşama kesin olay çıkar.

Gece televizyonda gördüm. Facebook'ta videolar yüklenmişti. İtiş kakış 8 Mart'a engel olmaya çalışıyorlardı. İçim sıkıldı.

8 MART

Hiç değişmiyor ülkemiz.

Yine de bir ülkede kadınlar ayağa kalktıysa umutlu olmayı sürdürebiliriz.

Karanfilimi düşündüm. *İnsancıl*'da masamın karşısında sehpa duruyor. Suya koydum o tek karanfili. Kendi kendime 8 Mart'ta çalışsam karanfilim de olmayacaktı dedim. O karanfil için gücüm tükenene kadar çalışırım.

8 Mart geleceğe çağrıdır.

Bu çağrıyı koruyalım, kollayalım.

12 Mart 2021

Orkide sümbül karanfil...

Sabah dergiye geldik. Odama girdim. Aa... bir de ne göreyim. O buruşuk karanfil canlanmış. Masamın karşısındaki sehpa orkide duruyor. Onu *İnsancıl*'ın otuzuncu yılı için *Çetin Örgen* yollamıştı. Yerini sevdi. Çok su istemiyor. Korona döneminde her gün gitmiyoruz dergiye. Orkide de direniyor. Karanfilim de sevdi yerini. Onların yanına sümbülü de yerleştirdim. Ne güzel kokuyor.

Bugün *İlke* geldi. O getirmiş sümbülü. *İlke Bereketli* atölyenin ilk yıllarında gelmişti. Atölye yirmibir yıl oldu. *İlke*'yi tanıyalı en az yirmi yıl olmuştur. Uzun zamandır görme miştim. Onu gördüğüme sevindim.

Uzun yıllar boyunca şiir, felsefe atölyelerinde bir aradaydık. *İlke* ağırbaşlı, çalışkan bir genç kadın. Hep öyleydi. Ele aldığı konuyu özenle çalışırdı. Hiçbir konuyu hafife aldığı görmedim. Bize elinde iki kitapla geldi. Biri *Engels Okuma Kılavuzu*, öbürü *Lenin Okuma Kılavuzu*. İki kitapta *İlke*'nin de birer yazısı var.

Lenin Okuma Kılavuzu'nda *İlke*'nin yalın dili ilgimi çekti. "*Halkın Dostları*" Kimlerdir ve Sosyal Demokratlara Karşı Nasıl Savaşılır?: *Lenin*'(d)e Bir Başlangıç yazısında *Lenin*'i insani yanlarıyla ele almış. *İlke*'nin anlatımından alıntılar isterim. "1870 doğumlu *Lenin Halkın Dostları Kimlerdir*'i yazdığında 20'li yaşlarının başındaydı. *Lenin*'in bu genç yaşında iddialı ve özgüvenli kişiliği ile polemikçiliği kitabın yüzeysel bir okumasında bile kolaylıkla fark edilir. Ancak kişiliği

ile ilgili ipuçlarının ötesinde kitapta esas olarak göze çarpan genç yaşına karşın Lenin'in Marksist yazına ve felsefeye olan hakimiyetidir. Peki Lenin'in henüz 24 yaşında belli bir eseri üretmesini sağlayan koşullar nelerdir" diye soru sormuş. Sonra sorusunu yanıtlamaya girişmiş.

Kitapta ilgi çekici yazılar var. Okumak isteyenler İleri Kitaplığı Yayınevinden edinebilirler. 1. Baskı Kasım 2020'de İstanbul'da basılmış.

Ebru Pektaş kitabın yayınlanma nede-nini anlatıyor. "Bu yıl, 1917 Ekim'inde Rus işçi sınıfıyla birlikte dünya tarihine kalıcı iz bırakan, Marksizme yaptığı katkıyla bu büyük düşünce sistemini yepyeni bir düzleme taşıyan, sosyalizm tarihinin yoksullar için en güvenilir, varsıllar için ise en korkutucu ismi olan Vladimir İlyiç'in 150. yaşını kutluyoruz."

Lenin'in 150. yaşına saygıyla hazırlanmış bir kitap el altında tutulmayı hakediyor.

20 Mart 2021

İstanbul Sözleşmesi

Ülkemiz hareketli.

Her sabah yeni sorunlara gebe.

Sabah uyanıyorum. Bugün güzel bir gün olacak diyorum. Siyaset izin vermiyor. Ben siyasetle ilgilenmek istemiyorum. Kültür sanat alanında kalmak istiyorum. Siyaset beni bırakmıyor.

Bir sabah uyanıyorum.

Bir milletvekilinin vekilliği düşürülmüş. Bir partiye kapatma davası açılmış.

Vekilliği düşürülen Gergerlioğlu, Meclis'ten çıkmıyor. HDP'nin salonuna yerleşti. Dün o salona yatak getirildiğini görüntülediler. Meclis'te bir yatak var artık. Her şey gerçekdışı bir düzlemde ilerliyor.

Bu sabah gürültüyle uyandım.

C.G. haberleri açmış.

Bağırış çağırış gürültülü konuşmalar. Neler oluyor diye hızla salona geldim. C.G.

Merkez Bankası başkanı görevden alınmış dedi. Yok canım onlar eski haberlerdir dedim. Yeni yeni dedi. İzleyince anladım. Dört ay sürdü yeni başkanın görevi.

Biraz sonra yeni bir haber geldi. İstanbul Sözleşmesi feshedilmiş.

Bunun açık anlamı şu.

Bugünden sonra sözleşmenin yükümlülüklerine göre davranmayı reddedecek ülkeyiz.

Burda tuhaf bir durum var.

Uluslararası bir sözleşme nasıl geçersiz olabilir.

Bu konu daha çok tartışılır.

Üstelik sözleşmenin geçersiz kılınması ailenin korunması içinmiş.

Aileyi korumak için önce erkekleri korumak gerekiyor. Haklısınız.

Zavallı erkekler mağdur oluyorlar. Kadınları öldürmeleri, tecavüz etmeleri engellenmeye çalışılıyor. İkinci eş almaları, küçük kız çocuklarıyla evlenmeleri engellenmeye çalışılıyor. Yazık değil mi bu adamlara. Küçük taze kız çocuklarına ellemelerine engel olmak istiyorsunuz. Onların bu en doğal haklarını ellerinden almak istiyorsunuz.

Aile önemlidir.

Aileyi korumak gerekir.

Günde beş vakit namaz kılar gibi beş kez yinelenmesi gerekir.

Aileyi korumak gerekir.

Bugünden sonra kadınlar çocuk doğurmayı reddedebilirler. Bu kadınların birincil hakkıdır. Doğuracakları kızlar ailenin kuluçka makinası olmaktan başka bir anlam taşımayacak. Kadınlar bir araç olarak görüldükçe bu değişmeyecek. Daha önce de yazmıştım. Yine yazıyorum. Bu yanlış bir karar. Kadınlar yitirecek bir şeyleri kalmadığında daha kararlı mücadele verirler. Vereceklerdir. Yasaklarla kadınların insani haklarını yok sayamazsınız.

Sanal Sokak (2)

Hazırlayan: Seçkin ZENGİN

Seçkin Zengin: *Gündoğdu'yu sadece sanatsal eleştiri yapan bir eleştirmen olarak kabul etmek eksiktir... Günlük yaşamdan, siyasete kadar her alanda eleştiri yapmaktadır. Bu da insanın çok yönlü olması gerektiğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır..*

Mehmet Aslan: *Kesinlikle... Eleştirmen, bu konu beni ilgilendirmez diyemez, dememeli, Cengiz Gündoğdu'ya göre... Eleştirmene yüklediği görevi, kendi yazılarıyla örnekliyor aslında...*

Hayrettin Geçkin: *Sevgili Mehmet az önce sanırım bir iki kez yorumlarını okudum Cengiz Gündoğdu'nun eleştiri yaklaşımı üstüne... Çok beğendim, çok mutlu oldum... Ne sevinç... Gençlerimiz bir sürü bataklığa, karanlıklara düşürüldü ama içinde diri kalanlar, yarını örecek olanlar gürül gürül ayakta... Seçkin arkadaşına da teşekkür ediyorum... Bu arada senden çok şey beklemeye başladım... Bu alanda yazacak ve düşünecek adamsın.... Yolun açık olsun.*

Mehmet Aslan: *Çok teşekkür ederim Hayrettin abi... Cengiz hocamızın açtığı yolu dallanıp budaklandırırsak ne mutlu bize...*

Hasan Çapık: *Soru kitabından... "Yarını tasarlamak..." Bu insanı merkeze alan dü-*

şünürlerin ütopyasıdır. İnsanlığın mücadelesini kavramak filozofların, bilim insanlarının ve sanatçıların anlaşılmasıyla da alakalı. Cengiz Gündoğdu bunu ısrarla vurgular. Eğer geçmişi anlamazsınız geleceği kuramazsınız. Nitekim insanların en güzel düşü olan sosyalizm bile bu bilinçsizlik yüzünden Sovyetler' de harcanmadı mı?

Hayrettin Geçkin: *Muhteşem bir değerlendirme... Sevgiyle, saygıyla kucaklıyorum bu değerlendirmeyi!*

Mehmet Aslan: *Zaten bu nedenle İnsancıl'daki seminerlerinde, insana katkı sunan düşünürlerin, yazarların yapıtları inceleniyor... İnsanın tarihsel geçmişi kavranmadan gelecek tasarımı yapılamaz Gündoğdu'ya.*

Hasan Çapık: *Hayrettin Geçkin üstadım, teşekkür ederim.*

Hayrettin Geçkin: *Arkadaşlar, ben de bu açıklamalardan ve sizlerin değerlendirmelerinden güç alarak yazdıklarımı genişleterek, biraz daha ayrıntılandırarak ele alacağım... bununla Berrin Taş'a verdiğim bir sözü de yerine getirmiş olacağım...*

Mehmet Aslan: *Seçkin dostum bize görev verdi zaten... Cengiz hocanın eleştiri anlayışını yazacağız... Daha önceden Ger-*

çekçiliğin Estetiği'ni yazmıştım... Şimdi de, öncelikle eleştiri anlayışı... Sonrası da gelecek... Cengiz hoca, çok boyutlu bir insan... Onun bu farklı boyutlarını ayrı ayrı yazılarla ortaya koymak istiyorum... Pek çok insanda Cengiz Gündoğdu'nun kitapları var... Bende ise, kitaplarının yanında, on yıllık öğrencisi olma, ona yakın defterde seminer notları birde ve en önemlisi 1200 saate yakın seminer ses kaydı avantajım var... Benim için bir hazine...

Hayrettin Geçkin: Bir kez daha anlıyoruz ki tasarlanmayan bir hayata sığmıyor aklımız... Cengiz Gündoğdu'nun bize öğrettiği bir şeyde budur.

Hasan Çapık: Her ideoloji ya da ekonomik sistem kendisiyle birlikte bir etik yaratır. Kaldı ki bir de sanat anlayışı... Bozuk bir sistemde sanat ayağa düşmüş bir peygamberdir, gizil bir dindir. Neden? Çünkü sanata yüklenen mistisizm üzerinden kitleler daha rahat afyonlanır da ondan! Eleştirisini salt eserin içindeki birtakım şeylerle sınırlayan bir eleştirmen bunları görmez. Devasa dokunmuş bir halıya benzetirsek sanat eserini bu eleştirmen halıyı değil burnunun dibindeki ilmeği görür. Kapitalizmin buradaki kurgusu çok devasa ve şeytanidir. Cengiz Gündoğdu bunu deşifre eder.

Seçkin Zengin: Gündoğdu, bir yapıtı nasıl eleştiriyor, yöntemleri nelerdir?

Mehmet Aslan: Bir yapıtı eleştirirken, o yapıtı var eden, oluşturan estetik ölçütler ışığında inceliyor, eleştiriyor...

Mehmet Aslan: Örneğin, öyküyü, romanı eleştirirken; diline, anlatımına, nedenselliğe, nesnelere, birliğine, izleğe, örgeye, karakterlere, karakterleri harekete geçiren itkiye, zamana, uzama, çatışmalara vb. bakıyor...

Hasan Çapık: Diyalektik, aydınlanma, sınıfsal bilinç, cesaret ve bilgiye doğru yaklaşma arzusuyla beslenen sürekli araştırma tutkusu Cengiz Gündoğdu'nun eleştirmenliğinin damarları...

Mehmet Aslan: Örneğin dil konusunu açarsak: Yazar dili nasıl kullanmış... Yazarın dili gerçekliği gösteren bir dil mi, yoksa gerçekliği gizleyen, örten bir dil mi... Yazarın dili hangi sınıftan, ideolojiden yana... Yazarın dili, yalın anlaşılır, güzel bir dil mi, tersi mi... Yazar yazdıklarıyla ana dilini geliştirmiş mi...

Hasan Çapık: İlinekler... Çok önemser. Bir sanat eserini yaratırken de anlamaya/eleştirmeye çalışırken de bütün bağlamları içinden görmek...

Mehmet Aslan: Cengiz Gündoğdu'ya göre, bir yapıtta, hiçbir nesne, hiçbir olay, hiçbir söz boşu boşuna yazılmamalıdır... Her sözcüğün konunun akışı içinde bir nedenselliği olmalı...

Seçkin Zengin: Gündoğdu'nun eleştiri yönteminde aksayan yönler yok mu?

Mehmet Aslan: İnsan türü, kendi eksikliğini görüp, bu eksikliği gidererek ilerler... Cengiz Gündoğdu'nun eleştiri anlayışının eksikliği olamaz demek, insanlığın bu gelişimini yadsımak olur... Gün gelecek, Cengiz Gündoğdu'yu aşan eleştirmenler ortaya çıktığında, bize onun aksayan, eksik yönlerini gösterecektir...

Seçkin Zengin: Zaman zaman öznel duygularını ön plana çıkardığı olmaktadır... Belki yazısını güçlendirmek için yapıyor... Bunu eksiklik olarak görüyorum...

Hasan Çapık: Aksayan bir yön var ama o Cengiz Gündoğdu'dan kaynaklanmıyor. Şöyle açıklayalım bu çelişkiyi: Cengiz Gün-

doğdu'nun önerdiği yöntem çok güçlü ve çok zorlu. Bir eseri anlamak için çok yönlü, diyalektik, uyanık, dogmalarını yıkmış, aydınlanmasını gerçekleştiren biri olmalısınız. Peki, bu sıkıya kim gelir? Hele günümüzde! Ben Marx'ın Kapital kitabını okurken 256 kaynak kitap verdiğini gördüm. Bu yoğunlukta yazılan bir kitabı bir solukta okuyamazsınız ya! Öyleyse ne yapılıyor; kitap anlaşılıyor ya da hiç okunmuyor. Bunu sosyalistler bile yaparken kimden ne beklenir. Öyleyse sorun, sizin kendinizi konumlandırmak için hangi yolu/yöntemi seçtiğinizle ilgili! Yanlış tercih bilinç kadar estetik anlayışınızı da dumura uğratar. Gündoğdu bir uyarı tabelasıdır, bu anlamda!

Mehmet Aslan: Özellikle Taşkiran'daki eleştirileri bu duruma örnek gösterilebilir... Ama bunu bir eksiklik olarak görmek bana doğru gelmiyor...

Bir yapıtı eleştirirken, ne denli nesnel yaklaşılsa da kendi damgasını vurur eleştirmen... O damgada, kendi kişiliğinden, estetik anlayışından, yaşama, insana bakışından izler bırakır... Gerçekçiliğin Estetiği'nde bu söz ettiğin öznel azalır yine de... Yapıtan dışarı pek taşmamaya çalışır...

Seçkin Zengin: Çok güzel bir tartışma oldu... Hepinize teşekkür ediyorum... Ekleme istedikleriniz varsa, ekleyebilirsiniz...

Hasan Çapık: Teşekkür ederim Seçkin Zengin dostum ve katılan dostlar... Nitelikli bir tartışma oldu. Devamını bekliyoruz.

Seçkin Zengin: Olacak...

Mehmet Aslan: Ben teşekkür ederim Seçkin... Tüm dostlara iyi geceler diliyorum...

(Bitti)

İnsancıl Atölyesi Çevrimiçi Seminer Programı

• Berrin TAŞ seminerleri

Çarşamba	19:00 - 20:00	Tercüme dergisi Goethe sayısı
	20:15 - 21:00	Julia Voznesanskaya - <i>Kadınların Decameronu</i>
Pazar	16.30 - 17:10	Emin Özdemir - <i>Edebiyatımızda Dönemler Yönelimler</i>
	19:00 - 20:00	Serpil Çakır - <i>Osmanlı'da Kadın Hareketi</i>
	20:15 - 21:00	Shakespeare Oyunları... Trolious ve Cressida

• Sayıl Cengiz GÜNDOĞDU seminerleri

Pazartesi	19:00 - 20:00	Hegel - <i>Felsefe Tarihi 2</i>
	20:15 - 21:00	TDK - <i>Söylev</i>
Salı	19:00 - 20:00	Zafer Toprak - <i>Atatürk</i>
	20:15 - 21:00	A. Lunaçarski - <i>Miras</i>
Cumartesi	16:00 - 17:00	Albert Soboul - <i>1789 Fransız İnkilâbı Tarihi</i>
	17:15 - 18:00	Zafer Toprak - <i>Atatürk</i>
	19:00 - 20:00	Hegel - <i>Felsefe Tarihi 2</i>
	20:15 - 21:00	Lenin - <i>Materyalizm ve Ampiriokritisizm</i>

Bilgi için: insancildergisi@hotmail.com

Kendine Dönme Zamanı (2)

Sevda TOPALOĞLU

Oscar Wilde: “Kadınlar tarihi, dünyanın gördüğü en ağır zulmün tarihidir: Güçlüğe karşı, güçsüzün zorbalığı.” diyerek ne de güzel özetler. Asıl güçlünün kadın olduğunu, kadının uğradığı zorbalığı, bu zulmün çağlar boyu süregittiğini... Kadının uğradığı haksızlıklar, adaletsizlikler, insanlık dışı yaşantılar, yok sayılmalar, insanlık suçları geçmişten bugüne değin azaldı mı arttı mı? Düşününce bunun cevabını kestiremiyorum. Çünkü Antik Çağ’da başka, Avrupa’nın Orta Çağ’ında başka, Rönesans’ında başka, Sanayi Devrim’inde başka. Ortadoğu’nun Aydınlanma Çağı’nda başka, şimdi başka... Her coğrafi bölgede, zamanda, uygarlıkta, kabiledede başka... Ama bir ülkede daha az ya da daha çok, bir dönemde daha az ya da daha çok fark etmezsiniz, kadına zulüm devam ediyor. Örneğin, çok da uzak bir zaman dilimine gitmeden İkinci Dünya Savaşı döneminde Japonya’nın “Rahatlama İstasyonları” ya da daha yakın bir dönemde Bosna Hersek’te yaşananlar vb... Tarihin en ağır zulmünün devam ettiğini apaçık ortaya koyuyor.

Yüzlerce savaşa, binlercesine toplu tecavüzün meşru kılındığı kadın. Yaşadığı yerde de tecavüze maruz kalan ve yine suçlanan kadın. Kahvede kumar oynayan kocasına para yetiştirmek için evlere temizliğe giden kadın. Arkasında bir destek olmadığı için, çaresizlikten yani, içip içip onu döven kocasına karşın susmak, ona boyun eğmek zorunda kalan kadın. Bir şirketin en

üst mercisini, alın teriyle çalışıp didinerek hak ettiği halde, kadın olduğu için, hem de Almanya gibi bir ülkede hakkı gasp edilen kadın. Kadınlar üzerine yaptığı araştırmalarla, yazdığı yazılarla erkek egemen zihniyetin en güvendiği dağları sarstığı için, tehlikeli görülüp okuduğu bölümden atılan, ünlü bir dergide ona hakaret edilen, doğduğu ülkeden-ABD’den- sürülen kadın...

Şiddete maruz kaldığı yetmezmiş gibi, uğradığı zorbalık yasallaştırılan kadın. Öldürülen kadın. Yaşarken ölen kadın. Eğitimden mahrum bırakılan kadın, pencereler kapılar ardında saklanılan kadın, yok sayılan kadın. Hayallerinden başka şeyler düşünmeye, düşündüklerinden başka şeyler yapmaya mecbur kılınan kadın. Günlük, nankör işlerin kısılcacında dağılan, parçalanan kadın. Yaşamın en karşılıksız emekçisi, evlerin en ağır işçisi kadın.

Yakın geçmişte ve bazı yerlerde halen... Okumaktan, kitaplardan, kütüphanelerden mahrum bırakılan kadın. Okumayı yazmayı öğrenmekten bile mahrum bırakılan kadın. Erkeğin aksiyile gölgelenen kadın. Yaratıcılıkta esin perisi olmaktan öteye geçmesine izin verilmeyen, özgürlük sorunu, cesaret sorunu, taşlanma kaygısı taşıyan kadın. Devlet adamı eşi, iyi anne, sadık eş gibi rollerin ötesine geçmesi istenmeyen kadın. Sanki ona biçilen rollerin çerçevesinin ardında, hisseden, düşünen, sorgulayan insan resmi yok. Bunu şöyle ifade edeyim:

“Kadının adı bile yoktu.

*Adı bile olmayan bir kaç kadının haykırışları vardı,
Mücadelenin kıvılcımı olan.*

*Fakat, haykırınların sesi yükselince değil,
Sesler çoğalınca yandı mücadelenin ateşi.
Sesler birleşince harlanan ateşle umut çoğaldı.
Çoğaldı, çoğaldı, çoğaldı...*

*Mücadele eden de bedel ödüyordu, etmeyen de...
Hangi bedeli ödeyeceğini seçti kadın!
Yanan ateşe alın teriyle hız verme zamanı şimdi.
Safları sıkılaştırma, tek ses olma zamanı.*

*Kadının adı, doğum sancıları çekiyor bugünlerde.
Bu sancılarla durmadan kan kaybediyor dünya.
Ama doğacak,
Kadının adı! Doğacak!
Adı özgürlük olacak, adı adalet olacak,
Adı insanlık olacak, adı gelecek olacak,
Adı aydınlık olacak.”*

Yok sayılmak, görmezden gelinmek neredeyse dişil bir nitelik kazandığı halde, bir kadın adı duymak için yüzyılların üst üste yığılmasını beklememiz gerektiği dönemler olsa da, kadının adının olmadığı zamanlarda bile, kadın, kendini hep var etti. Sömürü katmerlendikçe, bilinç yükseldikçe, kadın kendini var etmeye, çoğalarak ve safları sıkılaştırarak devam ediyor! Edecek!

Kadının kendini var etme yollarından biri yaratıcılığıdır, ürettikleridir. Kadının yaratıcılığı bile bir başkaldırıdır özünde. Erkek egemen zihniyetin yarattığı kasırgaların kirdiği dallarından kendine kanatlar yapıp üreten kadınlar için *Gülten Akın*: “Kadının yaratıcılığı kesinlikle bir başkaldırıdır. Bu başkaldırı cinsler arasındaki gereksiz ayırım ortadan

kalkıncaya dek sürecek, inanıyorum.” der.

2600 yıl öncesinin Midilli’sinden seslenen şair *Sappho* ya da 2300 yıl öncesinden günümüzü aydınlatan matematikçi, filozof, bilim insanı *Hypatia*. 600 yıl öncesinde, kadına, şairlere esin kaynağı olan fiziksel (lebi, müjganı vb.) güzellik dışında rol biçmeyen divan edebiyatında bile kendini var eden -adı anılmasa da- *Mihri Hatun*, 300 yıl önce *Fıtnat Hanım* ya da 100 öncesinden seslenen şair *Nigar Binti Osman*... *İkinci Mahmut* döneminde erkeklerin ve büyükbaş hayvanların sayımı yapılırken, kadınların sayılmadığı koşullarda kendini var eden şair *Adile Sultan*... *Fatma Aliye*, *Halide Edip*, *Gülten Akın*, *Berrin Taş*, *Ayla Kutlu* ve sayıları gün geçtikçe artmaya devam eden daha nice-si... Yalnızca edebiyatta mı? Sanatta, spor-da, bilimde, siyasette... Her yerde!

O zaman, bunca engele karşı savaşım veren, imkânsızlıklardan bile mümkünler yaratan, yoldayken kendini ve yolunu var etme mücadelesinden vazgeçmeyen, *Berrin Taş*’ın dediği gibi: “*Meşaleyi geleceğe taşıyan kadın!*” nasıl noksan olabilir?!

Noksanlık kadında değil. Noksanlık kadının yapısında değil. Noksanlık kadının zihninde değil. Noksanlık kadının bilişsel, duyuşsal becerilerinde değil. Asıl noksanlık nerde biliyor musun? Noksanlık, tarih boyu kadına zulmeden, dini buna alet eden, töre, namus, ahlak gibi kavramları kendi çıkarına uygun kılıflar haline getiren, bilimselliğe yaslanırmış gibi görünüp ayrımcılığı körükleyen zihniyette.

Kız çocuğuna okuma yazmayı öğrenmeyi bile lütuf gören, adet görmeye başlayınca “büyüdü” diyerek onu okumaktan mahrum bırakıp -babası tarafından satılarak ya da annesi tarafından pazarlanarak- evlendirilen zihniyette. Noksanlık, kadını ifritler gibi gören, duvarlar ardında hapseden, kadının yalnızca bedenine odaklanan, kadının yaşamını çocuk doğurmak, ev işi yapmak, susmak, erkeği alttan almakla sınırlı tutan zih-

niyette. Kadının mesleğinin olmasını, kendi ayakları üzerinde durmasını ona lütuf gören zihniyette. Erkekten arta kalan ya da kadınlığın(!) müşteri çekeceği yerlerde onu istihdam eden zihniyette. Kadın cinayeti işlemiş mahlûkata, kravatlı olduğu için iyi hal indirimi uygulayan, tecavüzcüsünü öldüren kadına ağırlaştırılmış müebbet ceza işleyen erk zihniyette. Savaşı var eden, savaşın tam olarak kazanılmasını toplu tecavüzlerde, kadınları köle olarak kullanmakta gören zihniyette.

Kadının örtüsüne, kadının kıyafetine, kadının saçına, kadının yürümesine, kadının gülmesine, kadının kaç çocuk doğuracağına, kadının sınırlarına yani kadının yaşayışına karışan, insanlık haklarını gasp eden zihniyette. Kadınlarını aşağılayan, ezen, noksan gören toplumların, geri kalmaya mahkûm olduğunun ayırdına varamayan ya da belki de bilerek buna sebep olan zihniyette.

Oysa *Tevfik Fikret*'in dediği gibi: “*Elbet sefil olursa kadın, alçalır beşer.*” Kadının bir toplumdaki yeri, o toplumun insanlık terazisinin de apaçık göstergesidir! İnsanlığın özü, esası, ruhudur. Kadın hayat demektir. Geçmiş demektir, gelecek demektir. Ama anlamazlar, görmezler, bilmezler. Ya da anlamak, görmek, bilmek istemezler. Korkarlar, kıskanırlar, sakınırlar, saklarlar... Öldürürler!

Fakat kadın artık asıl sorunu biliyor. Kadının sorunu yüzeyde cinsiyetsel, sınıfsal, bireysel bir sorun gibi görünse de özünde öyle değil. Ekonomik, siyasal, kültürel, toplumsal, dilsel, eğitimsel bir sorun. Kadının uğradığı vahşetler, bunların birikimleriyle yaratılan buz dağının tepe noktası yalnızca. Günümüzde bile kadını ücretsiz aile işçisine dönüştüren ve öyle kalmaya zorlayan; kapitalizme, neoliberalizme, ataerkilliğe hizmet eden sistemin farkında artık kadın. Sistemin devamı için kurgulanmış rüyadan, sorgulayarak uyanıyor. Bu uyanışı artık engelleyemezler.

Çünkü kadın artık, özgürlük için, adalet için, insanlık için “kendisi” dışında hiç kimseden müsaade istemiyor! Hak verilmez, söke söke alınır! Mücadele edilir, mücadele edenlerle saflar sıklaştırılır! Boyun eğmek, başkasına el açmak yerine çalışılır. Okunur, düşünülür, sorgulanır, üretilir. Tabular yıkılır. Öğrendi. Öğrendi fakat... Öyle ezilmiş, öyle hor görülmüş, öyle sefil bırakılmış, öyle katledilmiş ki çağlarca... Kendi gücünün farkında olma cesaretini yeterince duyumsamıyor henüz.

Ey kadın! Gücünün farkında olmak için yeterince zaman kaybetmedin mi? Yeterince ödün vermedin mi? Hayatından, hayallerinden, mutluluğundan, kendi benliğinden..! Yeterince ölmedin mi! Yeterince katledilmedin mi!

Özünü, özgürlüğünü bir başkasına teslim edersen eğer, ömrün boyunca, yüzyıllardır süregelen kölelikten kurtulamazsın! Kendine değer vermez, kendini sevmeyi unuttursan eğer kendine saygını, kendine olan güvenini, geleceğe olan inancını, hayata dair umutlarını, hayallerini de kaybedersin!

Sen, kuklası değilsin kimsenin. Sen aciz değilsin, sen erdemsiz değilsin, sen yetersiz değilsin, sen cahil değilsin. Siyah bir gölge değilsin erkeğin ardında. Aydınlıksın sen! Aydınlık bir bedende saklanamaz, bir kalıba sığdıramaz! Saklanmamalı, sığdırılmı da zaten. Güldün diye şımarık, ağladın diye zayıf değilsin. Et parçası ya da cinsel nesne değilsin! Sen başkalarının sana biçtiği paçavra değilsin!

Sen canından can var edensin. Sen görülme, değeri bilinme de her gün evde ya da başka yerde her işin üstesinden gelensin. Sen düşünce sistemi ayrıntılı çalışansın. Sen sevgiyi, güzelliği, merhameti öğretensin. Yaratansın. Harlanan ateş de sensin, ateşin sesi de sen!

Her şeyden önce insansın sen, insan! Bak evrene, minicik bir damla içinde koca

bir okyanusu sığdırır. *Yunus*'un dediği gibi, senin de içinde koca bir evren var. İşleyen bir zihnin, evreni kuşatan bir ruhun, varlıksal yüce bir enerjin, sana özgü bir kimliğin var. Bilişsel becerilerin, yeteneklerin, ilgilerin, değerlerin var. Tanı kendini, keşfet kendini. Oku, düşün, sorgula, çalış, üret... Yapamazsın diyenlere inat! Kadınlığını küçük görenlere inat! Kendi özünü, kendi özgürlüğünü yaşamak için mücadele et. Sen kadın olduğun için güçlüsün! "*Ben mücadele etsem, ne olur ki!?*" deme. Bir'liklerden bütün'üz, bütünden parça. Sen olmazsan, sonsuzluğa eksiziz. Ne olur susma! Yeter ki susma!

Biliyorum... Dünyanın hali böyle diyor annen, kadın hiçtir erkeğin yanında, erkeğin suyuna git, sen işini bilmiyorsun, erkeği adam, evi yuva eden kadındır, koca bu, döver de sever de. Seni yok ettiğini bilmeden. Bu evden çıkışın var girişin yok diyor baban, evladının arkasındaki dağı yerle bir ettiğini bilmeden. Sabret, tahammül et, düzelir, sus diyor birileri. Erkektir yapar, erkek kötü bir şey yapıyorsa kadın sebep olmuştur, erkektir hakkıdır, erkektir ne yapsa elinin kiridir, içiyorsa kadın arıza yapmıştır, aldatıyorsa kadın ilgi göstermemiştir, dövüyorsa kadın sorumluluklarını yerine getirmemiştir, kadın alttan almak zorundadır, diyorlar, diyorlar, diyorlar... Onlar, desinler! Bu sözler de, diğer masallar gibi tedavülden çoktan kalktı!

Şimdi, sana başkalarının biçtiği yazgıyı, kendi kaleminle yeniden yazma yazmanı. İçinde yaşamaya mecbur kılındığın -tabi buna yaşamak denirse- zindanın duvarlarını yıkmaya, zincirlerini koparma zamanı!

Alttan almak, kabullenmek, susmak güç değildir! Katlanmak güç değildir! Hiçbir zaman da güç olmadı. Bildiğin mutsuzluğu, bilmediğin mutluluğa tercih etme. Çocuklar mı? Çocukların her şeyden önce kendi ayakları üzerinde durabilen, yaşam savaşından vazgeçmeyen, iyi yönünü yücelten bir an-

neyi hak ediyor. Toplum baskısı mı? Toplum dönmek zorunda. Yasalar mı? Yanlış olan her şey gibi onlar da düzelmek zorunda. Kolay mı? Asla değil, hatta çok zor. Ama zorluklar aşmak içindir. Kendi onurunu, gururunu kaybetme pahasına fedakârlık yapmak zorunda değilsin. Kendini unutma pahasına erkek denen varlığın suyuna gitmek, kabullenmek zorunda da değilsin. Kendine olan saygını kaybetme pahasına susmak, alışıp duyarsızlaşmak zorunda da değilsin. Yalnız da değilsin! Çaresiz de değilsin. Çaren sensin. Çarem, benim. Çaremiz biziz. Çaremiz, birliklerden bütün olmamız!

Yazımı okurken sorguladın, duyumsamaya başladın ama üzerindeki ölü toprağı atamadın, gücünü hissedemedin mi hala? Mutlu değil misin? Umudunu mu kaybettin? Çıkmazda mı hissediyorsun kendini? Boğuluyor musun? Tükendin ya da bıktın mı yoksa? Ait olmadığın bir yerde olduğunu fark ettin ama cesaretini toplayamıyor musun, yaşamak istediğin hayat bu değil mi? Gördüklerin gözlerini kanatıyor mu senin de? O halde...

Önce: Kendini sev. Kendine saygı duy. Kendine değer ver. Kendine inan. Kendine güven. Kendine gülümse. Kendi gücünü hatırla. Kendinin farkında ol. Sonra: Hayallerinden vazgeçme. Umudunu asla kaybetme. Olumsuz düşüncelere kulaklarını kapat. Mantığınla değerlendir, kalbini dinle. Engellerin farkına var ve engelleri ortadan kaldır. Baktığın çerçeveyi genişlet. Tüm sorumluluklarından önce, sen varsın. Tüm tanımlamalardan önce, sen varsın. Tüm insanlardan önce, sen varsın. Daha anlamlı bir yaşam için hiçbir zaman geç değil. Mücadele etsen de bedel ödeyeceksin, etmesen de! Senden ve senin ömründen bir tane daha olmadığına göre, kendin için mücadeleyi seçmenin şimdi tam zamanı.

(Bitti)

Binbir Renk Binbir Çiçek

“Yaşar Kemalli Anılar” (4)

Ali TAŞ Adn.

Hemite'nin yeni adı Göğceli

Arif Keskiner'in yazdığı anı kaynaklı bu kitabın diğer bir özelliği de kaynak ve araştırmalarla sağlamlaştırılması. Keskiner'in Osmaniye'den, Adana'dan İstanbul'a uzanan yaklaşık elli yıllık anılarda ana kaynak edebiyat tarihi iken yer yer tarihten sosyo/ekonomik yaşama uzanan bir seyir gözlenmekte. Bazı bildiğimiz, duyduğumuz bilgileri daha da somut bir biçimde çerçeveleyen Arif ağabey bu yönüyle, çokgen bir köşe taşıyan yöreselliği tamamlamakla kalmıyor, sanattan kültüre, uygarlığa, demografiye, sosyo/ekonomiye yol uzatan bulgular ortaya koymaktadır. Bunun tanıtım ve irdeleme olduğu kadar birçok alanda da değerlendirebilmek için istemeyerek de olsa bir alıntı derinliğiyle gitmekteyiz. Yer yer karşılaşılan bu yoğunlukta özet görüntüsü veren 480 sayfa tutan yapıtın bu yöndeki vazgeçilmezliği göz önüne alındığında oldukça da fazla yer tutacağı benzenmektedir. Belki bir *Yaşar Kemal* çalışması ortaya koyabilme olasılığına karşı da tetikte bekleyen bir oldukça yararlı bir potansiyel olarak yerini alacağı benzenmektedir. Bu nedenle, kolaylık ekstrası da yaratabilecek olan bu vb. bir çalışmayı çok kısa tutma olasılığı gözükmemektedir.

Yaşar Kemal'in adını babasının iş ortağı, *Mustafa Kemal*'in arkadaşı olan ve oba sevgisi, saygısı olan Kurtuluş Savaşı gazi-si *Ali Saip Ursavaş*, *Mustafa Kemal* olarak koymuş. Çocukluğunda da daha çok *Kemal* adını kullanmış. Sonraki yıllarda babasından dolayı *Kemal Sadık* diye anılmış. Köyün eski adıyla *Kemal Sadık Göğceli* olarak anılmaya başlamış. (Köyün şimdiki adı: Gökçe dam) Soyadı Kanunu'yla da *Yaşar* soyadını almışlar. *Yaşar Kemal*, asıl adının *Mustafa Kemal Yaşar* olduğunu kabul ediyor. (s. 66)

Ailenin mensup olduğu Luvan aşiretinin beyi *Gülihan Koca Sadık*'ın amcası. Aile, bir söylentiye göre Kafkasya'dan Seydişehir'e gelip, oradan Bursa'ya, oradan da Van'a giden bu sürgün aşireti Kürttür. Annesinin babasının aşiretinin adı ise Kizikhan'dır. 25 yaşlarında vurulan Dayısı Eşkîya Mahiro'nun ünü İran'dan Kafkasya'ya kadar yayılır. *Yaşar Kemal*, onun üstüne çıkarılmış çok destan dinlemiş. *Yaşar Kemal*'in en çok etkilendiği ise annesi *Nigar Hanım*'ın amcasının yaşamıdır. (s. 67)

Yaşar Kemal'in babası o erkek doğduğu için her yıl adına kurbanlar kestiriyor. Yine bir kurban kesimi sırasında halasının kocası kestiği kurbanın karnını yararken deriden kayan bıçağın *Yaşar Kemal*'in sağ gözüne saplanması sonucu zamanla gözünün gör-

mesi azalıyor ve 6 yaşında gözü kapanıyor. *Kemal Sadık* 4,5 yaşında iken Van'dan gelirken ölümden kurtarılıp, yanına aldığı Yusuf tarafından camide bıçaklanarak öldürülür. Bu olay sırasında *Yaşar Kemal* babasının yanındadır. Bu olay sonucunda kekeme olur, 12 yaşında zor konuşur. Kekemeliğin nasıl ve ne zaman geçtiğini anımsamadığını söyler. *Yaşar Kemal* babasının mezarına hiç gitmiyor, mezarlıklardan bile geçmez: "Öldüğünden dolayı da ona derinden kırıldım, küstüm" der. Kan davası güdülüyor... Anne *Nigâr Hatun*, kiralık katil tutar, suç işleyip hapse giren Yusuf'u öldürmek için. Yusuf bıçaklanır ama ölmez. "Ardından İran'dan *Yaşar Abi'nin* dayıları geliyor. İçlerinden biri suç işleyerek hapse giriyor ve ancak o da öldüremiyor Yusuf'u. 20 yılı aşkın cezaevinde kalan Yusuf sonunda çıkıp köyüne gittiğinde Koca Osman adında biri tarafından öldürülüyor." (s. 68)

Amcası Tahir Ağa annesiyle evleniyor sonra ve dört yıl sonra da köyün en fakir ailesi oluyorlar. O sıralar *Kemal Sadık* şiirler söylüyor, halk şairleri gibi, doğaçlama. Aslında annesi buna izin vermiyor. Çünkü aile Van'dayken büyük Kürt halk şairi *Evdalé Zeynikké* onların evine geliyor, destanlar söylüyor, ki bu da aile için büyük onurdur. Ama anne izin vermese de, *Kemal Sadık* dokuz yaşındayken, herkesin tanıdığı *Âşık Kemal* olup çıkıyor. Şöyle anlatıyor *Yaşar Abi*, *Bosquet*'yle yaptığı söyleşide olayın devamını:

"Bir gün köye, *Toroslar'dan*, iki gözden de yoksun *Âşık Ali* gelmişti de onunla sabaha kadar atışmıştık. *Âşık beni* sevdi. 'Sen bu yaşta bu kadarsan, büyüyünce *Karacaoğlan* gibi olacaksın" dedi. Bu beni çok mutlu etmişti. Daha sonra diğer köylerden *âşıklar* gelmeye başladı. Sırf beni görmeye."

Köye gelen çerçinin alacağını yazıp, okumasından etkilenen *Kemal Sadık* Burhanlı köyündeki okula giden arkadaşı *Mehmet Şahin* ile birlikte Burhanlı köyüne okula kaydolmak için gider. Öğretmenin, kafa kağıdın, ayakkabın, kalemin, defterin, şalvarın, paran var mı sorularına hep "yok, yok..." diyen bir kekeme olsa da üstelik. Direniyor öğretmen, *Kemal Sadık* yemin billah ediyor "üç ayda okurum, size zahmet olmam" diye vs... sonunda onu kabul eden öğretmen 25 kuruş da para veriyor. O gün ne bulduysa sabaha kadar karalayan *Kemal Sadık*'ı amcası okula göndermez. Amcası kendisini *Osmaniye*'ye götürerek ihtiyacı olan her şeyi alır ve gerçekten üç ay içinde okumayı yazmayı öğrenir, gazete bile okur.

Bir gün okul dönüşünde, çiftliğinde pamuk topladığı *Candarma Memet* kendisini aynına çağırır. Çekinir ondan, heybetli bir adamdır, belinde çifte tabancası vardır. Babasını tanımaktadır *Candarma Memet*, onu hakkında güzel şeyler söyler. Daha sonra, kardeşi *Hakkı'nın* *Yemeniciler Çarşısı*'nda vurulmasını konu aldığı "Demirciler Çarşısı Cinayeti"nde *Candarma Memet*'i olayın baş kahramanı *Derviş Bey* olarak yer verecektir. Yazar ondan çok etkilenmiştir... "Bilir misin *Arif*, ben çok severdim *Mehmet Ağa'yı*. Dürüst, namuslu, babayığit bir adamdı. Asildi. Yiğitti..."

"Okula gidip gelirken köy kahvesinde görürdüm onu. Ayrıca, çocuk yaşta pamuk toplamaya gittiğimiz sizin çiftlikten de tanırdım. İngiliz kumaşından ceket, aynı kumaştan şalvar giyerdi. Şalvarının kuşağında sokulu iki nagant tabancasının parıltısı, uzaktan insanın gözünü alırdı. Güzel bir al atı vardı. Dört ayağı sekili, alnı akıtmalı bir al at. Sizin kan davasının en kanlı zamanları. Ağfatma Çiftliği'nden her çıkışında, çiftlik kapısı önünde önce bir durur, etrafını kolaçan eder,

sonra atının başını bir yöne çevirir, at şahlanır ve binicisinin istediği yöne doğru koşmaya başlardı. Her seferinde ayrı yere sürerdi atını, aynı yerden gitmemek için. Pusuya düşmemek için. Hakkı Emmine vurdukları gün Osmaniye’de Yemeniciler Çarşısı’nda nasıl fırlamış gitmişti çiftlikten, gözyaşları içinde. Hâlâ gözümün önündedir. Haşmetli, iriyarı, yakışıklı bir adamdı...” (s. 71-73)

Sonra da Candarma Mehmet’e de yer vereceği Keskiner ailesinin romanı konusuna girer... “...Yıllardır düşünüp dururum. Kafamda da oluşturdum aslında. Bir gün sizin ailenin ve Mehmet ağanın romanını yazmak istiyorum ama aile ne der, diye de düşünüp duruyorum.” dediğinde, aile için büyük bir onur olduğunu vurgular.

Bir yanıyla da şair olan Candarma Mehmet bir gün üç âşıkla birden atışmış.

Cihanbekirli Kürt Ali Ağa da roman kahramanlarından biridir. Onu tanıyan Arif Keskiner’e anlatmasını söyler. (s. 73) Babasıyla at nallamaya giden Keskiner, traktörü ilk onu çiftliğinde görür.

Köyü olan Türkmen köyü Hemite’den “Türkçenin en zengin konuşulduğu yer...” olarak söz eden Yaşar Kemal; “bölgenin ve ülkenin yetiştirdiği en büyük şairlerden biriydi” dediği konuşmasını şöyle sürdürür: “...Karacaoğlan’ın şiirlerini köyde bilmeyen yok gibiydi. Ve belki de bu nedenle, bizim köyün kadınlarının hepsi doğuştan şairdi. Ayrıca köyümüze gelen destancıların da haddi hesabı yoktu. Bunların en ünlüleri de Gebeli köyünden Âşık Murteza ile Küçük Memet’ti. Güdümen Ahmet, Çolak Ökkeş ve Gâvurdağlı Âşık Hacı da büyük ozanlardandı. Hele ki Gâvurdağlı, Karacaoğlan ve Dadaloğlu’dan sonra Çukurova’nın en ünlü ozanıydı.” Konuşmanın devamında, Türk tarihinin en büyük başkaldırı şairi dediği Dadaloğlu’nun türkülerini ilkin komşusuları İsmail

Ağa’dan duyduğunu söyleyen Yaşar Kemal, türküyü İsmail Ağa’ya söyletir, Türkmenlerin de Osmanlı’ya yenilmelerinin hikâyesini anlattırılmış.” (s. 75)

Belimizde kılıncımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet vermiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir. (s. 76)

Aşka gelen Yaşar Kemal, Dadaloğlu’nun şiirini okuduktan sonra, “İhanetleri anlatan güzel bir şiiri vardır Dadaloğlu’nun, onu da ben deyim istersen” deyince, Yaşar Kemal, “Var de bakalım” deyince, Türkmenlerin Avşar boyundan olan, Toroslar’da, Gâvur Dağı’nda yaşayan, asıl adı Veli olup, Kul Mustafa mahlasını kullanan Avşar ozanlarından Âşık Musa’nın oğlu olan Dadaloğlu’nun “Ağlayı ağlayı Dadal’ım söyle” tapşırmasını yaptığı şiirine, “.../ Sana derim Mıstık Paşa öreni / İçindeki bunca beyler nic’oldu?” diyerek başlar:

Derviş Paşa yaktı, yaktı illeri
Soldu yurdumuzun bütün gülleri
Karalar giydik de attık alları
Altınımız geçmez akça, tunç oldu. (s. 76)

Yaşar Kemal, konuşmasını sürdürürken, “...Osmanlı’nın Anadolu Türkmenlerine uyguladığı politikaya başkaldıran beylerin sözcüsüdür Dadaloğlu. Halkı savaştırmaya, karşı koymaya ve kul olmamaya çağırır. Umutludur. Yüreklendiricidir. Coşkundur. Şiirleri, sözlü tarih gibidir. Bu yüzden de Dadaloğlu günümüze kadar gelmiştir.” deyip, “Kullandığı dili unutmamız gerektiğini hatırlatıyor... kullandığı dilin, Türkmen boylarının kullandığı yalın ve duru halk Türkçesi olduğunu da..” vurgulamayı ihmal etmiyor.

(Sürecek)

Şairime Mektuplar (14)

Mayakovski

Berrin TAŞ

Seni ilk ne zaman tanıdım. Şiirlerini ne zaman okudum. Kesin bir tarih veremeyeceğim. 90'lı yıllar diyeyim. Elime bir kitap geçmişti. Mart 1986'da *Varlık* Yayınlarında basılmış. "Vladimir Mayakovski –Trajedi, Pantolonlu Bulut, Omurganın Flüt'ü, İnsan" yazıyor kitabın kapağında. Rengi kırmızı. Elimde sayfalarını çevire çevire eskitmişim kitabı. Rengi de solmuş. Yine de eskimiş kitaplar değerlidir benim gözümde. İlk okumayı, ilgini özellikle çeken bölümleri bile anımsarsın. Neler düşündün, nasıl etkilendin hiç unutmazsın. Eski kitaplar hiç eskimemiş bir dostla karşılaşmak gibidir. Beni bu denli etkileyen bir şaire ilişkin daha önce neden yazmadım, hiç bilmiyorum.

Kitabı yeniden elime aldım. *Sait Maden* çevirmiş. Sayfalar arasında dolanırken ilk okumamda nelerden etkilendiğimi anlamaya çalıştım. Uzun şiirlerinden birini "Vladimir Mayakovski-Trajedi"yi okurken anladım. Senin coşkulu kendini apaçık dışlaştıran yanını sevmiştim. Kendini anlatırken söylediklerin etkiledi beni.

"Hiç anlayamazsınız
böyle niçin
rahat olduğumu
bir olaylar kasırgası altında
taşırken bir tepside ruhumu
gelecek yüzyılların şöleni için

sokakların tıraşsız suratında
bir gözyaşıyım boşuna kayıp giden
ben
son ozan
belki de (...)"

Senin için üzülmüş müydüm. Alaylar kasırgası altında yaşamak zorunda oluşunu bilince çıkarmış bir şaire acınmaz. Yok, üzülmek değil de içimi titreten, bir keskinlikti duyduğum. Kendine yırtıcı bir netlikle bakan şairdin sen benim için. *Vladimir Mayakovski -Trajedi* şiirinin şiir-tiyatro biçiminde yazıldığını söyleyebilirim. Şiirin Birinci Perde bölümünde konuşan *Mayakovski*'dir.

"Sevimli baylar!

Onarın ruhumu sil baştan
onarın da sızmasın boşluk içeri
Hakaret mi demektir tükrük. Nerden bileyim

Kupkuru bir kadın gibiyim taştan
Sağdılar beni bir temiz
Sevimli baylar
dilerseniz

önemli bir ozan dans edecek şimdi ya-
vaştan"

Bir şair "ruhumu onarın da sığmasın boşluk içeri" diyorsa boşluktadır zaten. Ben ruh sözcüğünü yeterli bulmuyorum. Onun yerine içsel bir boşluktan söz edebiliriz. İçsel olarak kendini boşlukta duymak, sevgisiz kalmaktır benim gözümde. Sevilmediğini, anlaşılma-

dığını bilen bir şairin dileğidir bu. “Onarın ruhumu sil baştan” demişsin. Ah kardeşim hangimiz sil baştan başlamayı düşünemedik ki. Yeniden başlamak, doğduğun günden yaşadığın güne dek yeni bir başlangıçla, sevgiyle, düşlerle güle oynaya yaşayabilmek, bir anlamda boşluktan kurtulabilmek demektir. Bu neredeyse olanaksız bir dilek. Kapitalizmin bölüp parçaladığı insan bunu yapamaz. Hele bir de günümüzde yaşıyor olsaydın, değer yitiminin, çürümenin, insanı ne hale getirdiğini görürdün.

İtalyan şair *Marinetti*'nin 1909'da yayınladığı bir bildiriyle başlayan fütürist akımdan sen de etkilenmiştin. Rus fütüristleri burjuva değerlere karşı çıkıyordu. Bunu yaparken de alaya başvuruyorlardı. Aydın işi bilgiç şiirin etkisine son vermek kaba, halk işi bir şiiri yerleştirmek istiyorlardı. “*Bu şiir okulu öncelikle ülkenin belli başlı kentlerinde düzenlenen ilginç şiir gecelerinde bile bile seçilmiş kışkırtıcı, rezalet koparıcı bir tavırla, halkın beğenisini sarsmaya girişti. Başlangıçta çocukluk sayılan Fütürizm sonra sonra Bloch'tan Gorki'ye uzanan yazınsal görüşlerce de ciddiye alınmaya başlıyor, bunu da akıma katılan güçlü kişilerin en başta da Mayakovski'nin payı büyük; şiir söylemekte çok üstün yeteneği olan apaş tavrılı o harika çocuğun daha şimdiden son derece güçlü yapıtları vardır.*”¹

Nazım Hikmet'te etkilenmişti fütürizmden. Onda bu etkilenim kısa sürdü. Şiirde yeni arayışları vardı. *Nazım* dünyayı söylemek istiyordu şiirleriyle. Eski kalıplar dar geliyordu ona. Sözü aruz ve hece ölçeğinin sınırlayıcı kalıplarına sığdıramıyordu. Bir

gün senin merdiven biçimli şiirinle karşılaştı. Şiirini Türkçe'ye çevirtti. Okudu. Şiirinden pek etkilenmediğini söyler *Nazım*. Senin şiirinden biçimsel olarak etkilendi. Merdiven biçimli şiirin, *Nazım*'ın kalıpları kırmasına yol açtı. *Açların Gözbebeklerini* yazdı. Daha önce *Meşin Kaplı Kitap*'ta kalıpları kırma de-

nemesi olmuştu. Bir dizesini kalıp dışında kurmuştu. Sen benim için de ülkem şairleri için de adı *Nazım Hikmet*'le birlikte anılan şairlerden olmuşsun.

“Şiir Nasıl Yazılır” adıyla dilimize çevrilen kitabın beni çok etkiledi. Şiiri durmaksızın çalışmakla ilişkilendiren bir şairdin benim gözümde. Şiirini oluşturma kavgası vermiş

bir şairin şiire ilişkin düşüncelerini okumak iyi geldi bana. Şiir yolculuğuna yeni çıkmış, kendini yetiştirmek isteyen birinin- kendimden söz ediyorum- bulabileceği yetkin bir kılavuzdun sen. Geçmişe doğru baktığımda şiir üstüne yazdığım ilk yazılarda beni yönlendiren itici gücün senin “Şiir Nasıl Yazılır” olduğunu söyleyebilirim. “Şiir Nasıl Yazılır”ın ilk baskısı yok elimde. Biri aldı getirmedi. Okumak isteyen bir genç kadına verdim. Kitabım gitti. Sanırım kitabım yok yok diye konuşup durduğum için bana kitabını imzalamış *Baha Çıtakoğlu*. *Adam* Yayınlarından çıkmış Şubat 2002 baskısı. 11 Mart 2002’de imzalamış. “*Bize şiiri biraz daha sevdiren Berrin Taş’a kırlangıç dolusu sevgiyle...*” demiş. Yaşam tuhaf rastlantılarla sınıyor insanı. Bize düşen dayanma gücümüzün ayırına varmak. Kitap 11 Mart 2002’de imzalanmış. Kızım 21 Ekim 2002’de gitti bu dünyadan. Kızım gitmeden yedi ay önce kitabını yeniden okumuşum. Şiir atölyelerinde de okuttum kitabını. Şimdi sana ilişkin bu yazıyı yazıyorum. Ekim ayında 21’inde *Pelin*’in gidişine on sekiz yıl olacak. Üstelik sen de canına kıymış bir şairsin. *Yesenin* canına kıyınca onun için şiir yazmıştın. Canına kıymayı doğru bulmuyordun. Sonunda sen de canına kıydın. Kitaplarını okurken canına kıymış bir şair olduğunu öğrendiğimde üzülmüştüm. O zaman bilemezdim. Koyunumda büyüttüğüm kızımın da canına kıyacağı aklıma gelmezdi. Şimdi ben bu yazıyı yazarken canına kıymış şairlerle birlikteyim. Kızım, sen –*Mayakovski-*, *Yesenin*, *Sylvia Plath*. *Sylvia Plath*’ın kocası aklıma geldi birden. *Ted Hughes* onun ölümünden sonra ne yaptı. Nasıl yaşadı. Üstelik onun ölümünün ardından sevdiği bir başka kadının canına kıymasını da yaşamıştı. *Assia Wevill* de kızıyla birlikte canına kıymıştı. Cana kıyan iki kadının ardından ne yaptı, nasıl da-

yandı *Ted Hughes*. Hep bu durumun ayrıntılarını merak ettim. Ben de geride kalanım ya. Gidenin ardından ayakta kalma kavgası vermiş bir şair kadını. Sanırım sana ilişkin yazmak benim için bir tür yüzleşme. Yıllardır kendimi sorgulaya sorgulaya yorgun düştüm. Yine de bitmedi bu yüzleşme. Canına kıymak en kolayı. Kalmak ve yaşama direktmek daha zor. Yine de yaratıcılığın gücüne güvenerek ayakta kalmak gerekiyordu. Benim de yaptığım bu.

Şiir Nasıl Yazılır’ı şair ve edebiyat kuramcısı *Georgi Arkadieviç Şengeli*’ye yanıt vermek için yazmıştın. *Şengeli* 1926’da işçilere yardımcı olmak amacıyla *Deneme*, *Şiir ve Öykü Nasıl yazılır* adlı bir kitapçık yayımlıyor. O kitapta “*Bir şiir için çoğunluklu bir tek ölçü seçilir; birinci dize için iambus, ikincisi için daktil (bir açık iki kapalı heceden oluşan eski Yunan ve Latin şiir ölçüsü. ç.n.) v.b. gibi karışık ölçüler kullanmak kabul edilemez*”² diyordu. Bu durumda sen haklı olarak soruyorsun. *Şengeli*’nin kurallarına uyarak yazılan şiirleri neden şiir saymıyorlar diyorsun. Haklı bir soru bu. “*Yazmak mı istiyorlar, yazma işinin nasıl yapıldığını öğrenmek mi istiyorlar. Öyleyse zengin uyaklar, çeşitli ölçülerle Şengeli’nin tüm kurallarına uyarak yazılan şeyleri neden şiir diye kabul etmek istemiyorlar. Şairlerden ustalıklarının sırlarını kendileriyle birlikte mezara götürmelerini istemekte haklısınız*”³ diyordun. Alay ediyordun şiiri kendi kurallarına sığdırmaya çalışanlarla.

İçinden geldiği gibi yazıyordun. “*Şiir üzerine bu yazıyı yazarken bilgiçlik taslamak istemiyorum; bir uygulayıcı olarak yazmak istiyorum. Yazımın hiçbir bilimsel yanı yok. Yapıtlarımdan söz ediyorum; gözlemlerimin, inançlarımdan ışığında bakınca yapıtlarımdan çok az ayrıldığını görüyorum.*”⁴

Bilgiçlik taslamak istemiyorsun. Uygulayıcı olarak yazmak istiyorsun. Aslında bilgiçlik taslamamak şairlerin özneliklerine, farklılıklarına saygı göstermek demektir. Senin söylediğin, kendine koyduğun kuralları şairlere dayatmak değil. Yalnızca kendi yolunu bulabilmenin öneminden söz ediyordun. Bir şairin şiirinin gerektirdiği kuralları yaratan kişi olduğunu biliyordun. *“Bir kez daha vurgulamak isterim ki, bir insanı şairliğe götüreceğ, onun şiir yazmasını sağlayacak kurallar koymak değildir amacım. Böyle kurallar yoktur. Şair bu kuralları yaratan kişidir.”*⁵ diyordun. Şimdi yazdıklarını yeniden okurken tam burada *Resul Hamzatov*’u anımsadım. Bir akrabası oğlunu getiriyor. Buna şiir öğretiyor. Ne yapacağını bilemiyor. Öğretmeyeceğini anlatmaya çalışıyor. Karşındaki kişide en ufak bir şiire eğilimi yokken nasıl kurallar konabilir ki. Bir de benim başıma geldi. İki kadın konuşuyormuş. Kendi şiirini bize öğretmiyor. Bize göstermiyor nasıl yazdığını diyorlarmış. Neden öyle gördüklerini sonradan anladım. Ben kişilerin kendi yapabileceklerini, eğilimlerini ortaya çıkarmalarına yardımcı olmaya çalıştım. Kendi yollarından yürümeleri için onları destekledim. Çok sert eleştiriler getirmek yerine istersen yapabilirsin dedim. Sanırım zor gelen buydu. Kendilerini boşluğa düşmüş duyabilirler. Alanı geniş tutmak sorun olabiliyor. Çalışmak yerine hazır formüller isteyenler her zaman olacaktır. Kolaydır önceden belirlenmiş ölçülere göre şiir yazmak. Zor olan sözün kalıplara sığmıyorsa o kalıpları kırabilme cesaretini gösterebilmektir.

“Kalıplaşmış imgelerin ya da türlerin değerlendirilmesiyle uğraşmak beni hiç mi hiç ilgilendirmiyor; bu denemede benim amacım, şiir üretme sürecini aydınlatmaya çalışmak.”

Şiir nasıl yazılır?

Çalışma toplumsal buyruğun alınmasın-

*dan ya da buyruğun bilincine varılmasından çok önce başlar.”*⁶

Toplumsal buyruğun alınması ne demek? Bu soruna benim yanıtlım her zaman “neden şiir” sorusunu sormaktı. Şiirle ilgilenenlere bu soruyu sormaları gerektiğini söyledim. Bu soruyu yanıtlamaya çalışan yazılar yazıldılar. Ben önce bu soruyu kendime sormuştum. Neden şiir sorusu şiire yönelenlerin kendileriyle şiir arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmalarını sağladı. Kimileri şiir yoluna girdi. Kimileri soru sormak istemedi. Onlar değişik yollarda esin perisi beklemeyi sürdürüyorlar. Ben çalışmanın önemini senden öğrendim. Dize güzelliğine yaslanmadım. Bütünsellikte aradım güzeli. Şiire bilgi yığmak değildi yaptığım. İçselleştirilmiş birikimin dünyaya bakışıyla örtüşen sözcüklere bürünmesiydi.

“Ön çalışmalar kesintisiz sürer.”

*İyi ismarlama şiir, elinizde bir yığın ön çalışma olduğu zaman yazılabilir ancak.”*⁷

Benim için ön çalışma şairin dikkatinden kaçmayanların ayırında olmasıdır. Kimi görüntüler, sesler, insanların davranışları, yaşadığımız toplumda olagelenler bizi etkiler. Bu etkiyi şiire döndürebilmek için yaşam birikimi de gerekir. Bir de bu yaşam birikimini sözcüklere dökerek bakış açısı gerekir. Dünyaya, insana nasıl bakıyor şair. Sözcükler, içeriğinden anlamından soyutlanmış birer biçim değildir şairin gözünde. Sözcüklerle bir dünya kurarız biz. Kendi yaşamı yoksa, belirsiz imgeler, anlamı karışık sayıklamalarla avunur şair. *Mayakovski* sen o şairlerden değildin. Bu nedenle şiirin için çok çalıştın.

Senin bir defterin vardı. Dikkatine takılanları not ettiğini söylemiştin. *“Bu küçük defterden söz eden yazılar çoğunlukla şairin ölümden sonra yayınlanır ancak; bu deftercik yıllarca tozlu raflarda bekler, şair öldükten bütün şiirleri yayımlandıktan sonra okuyucuya ulaşır. Oysa yazarın her şeyidir bu defter-*

cik. Deneyimsiz şairlerde doğal olarak böyle bir deftercik bulunmaz, çünkü onların uygulamaları ve deneyimleri eksiktir.”⁸

Benimde sayısız defterim oldu. Çalıştığım şiirler, dilime takılan sözcükler, dizeler bu defterlerde sırasının gelmesini bekledi. Kimileyin şiiri çağırmak gerekir. Kimi şiirler çağırılmadan gelir. Birikimin izidir. Yaşanmışlıkların ittirmesidir. Birdenbire gelen bir konuktur beklenmeden gelen şiir.

1893 doğumlusun. Gürcistan’ın Kutays iline bağlı Bağdadi ilçesinde doğdun. Baban orman müdürüydü. Erken öldü. Ailenle birlikte Moskova’ya taşındınız. Küçük yaşta açlığı ve yoksulluğu yaşadın. Ablan öğrenci hareketlerine katılıyordu. Onun etkisiyle sosyalizmi benimsedin. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisine katıldığında on beş yaşındaydın. Birkaç kez tutuklandın. Resim ve heykel öğrenimi gördün. Bu sırada şair *David Burlıuk* ile tanıştın. Bu ilişki şiirine yeni bir yön vermene yol açtı. “1912’de *Burlıuk, Khlebnikov* ve *Kruçenik* ile birlikte yayınladığı *Ortalama Beğeniye Şamar bildirisinde sözlüğü yeni türetilmiş kelimelerle genişletme, eski dile kin ve tüm ıslık ve şamarlara rağmen direnmeyi bilme hakkını savunuyorlardı. Mayakovski arkadaşlarıyla birlikte akımın ateşli bir öncüsü olmuştu.”⁹*

David Burlıuk dostluğunuzu ne güzel anlatır. “*Birbirimizi görür görmez anlaştık. Yalnız anlaşmak değil dost olduk. Sonra da çevremizi saran savaşımında ölümle yaşam ve eski sanatla yeni sanat ve yaşam içinde silah arkadaşı olduk.”¹⁰*

David Burlıuk’un yaşam içinde silah arkadaşı olduk demesi bana *Sennur Sezer*’i anımsattı. Sevdiğine – *Adnan Özyalçiner*’e – yazdığı şiirde silah arkadaşım benim diyordu. Buradaki silah zor günlerde el ele vererek, birlikte direnerek onurlu bir yaşamı sürdürebilmenin simgesiydi. Senin için de öyle olmalı. Sen de apaçık söylemişsin

David Burlıuk’un yaşamındaki etkisini. Büyük şairler böyledir. Kendisiyle ilişkisi dü-rüsttür. Diyorsun ki “*Sonsuz bir aşkla düşünüyorum David’i. Benzeri bulunmaz bir dost. Hiç ayrılmadı benden. Benim gerçek ustam. Beni ozan yapan Burlıuk’tur. Fransızlar’dan, Almanlar’dan şiirler yazılar okudu bana. Beni kitaplara boğdu. Beni dilinden düşürmedi dolaştığı her yerde. Günde 50 Kapık verdi bana. Bu yüzden aç acına yazmaya gerek kalmıyordu.”¹¹*

İlk şiirlerini 1912’de yazmıştın. Arkadaşlarıyla birlikte Güney Rusya’ya gezintiye çıktınız *Burlıuk* ve *Karnenski*’yle. Bu gezinin amacı sanatı salonlardan meydanlara halka götürmekti. Bir başka neden de basımevlerinin futuristlerin kitaplarını boykot etmesi. Bu nedenle kitaplarınız halka ulaşamıyordu. Sen *Züppenin Gömleği* şiirindeki gibi giyinmiştin. Düğmelerinizde para taşıyordunuz. Yüzlerinize uçak köpek ve kabbalist işaretleri çiziyordunuz. Halkla yüksek sesle tartışıyordun. “*Güzellik nedir biliyor musunuz. Onun boş bir bahçeye bakan ak bir sütuna yaslanmış gül yanaklı bir kız olduğuna inanırsınız. Güzellik bilimin elinde bir mikroskoptur. Orda milyonlarca basil aptallar özümle.”¹²* diyordun. Halk hem yuhalıyordu sizi, hem de kahkahalarla gülüyordu. Sahneye yalnızca çürük balıklar değil karameller, meyveler de atılıyordu. Rus köylüleriyle ilişki kurmuşunuz böylelikle. Siz şiirlerinizi okumaya başlamadan polis sahneye geliyordu.

Bu gezinin sonucunda sen ve *Burlıuk* Resim, Heykel ve Mimarlık akademisinden atıldınız. Futurizm, Rusya’da tanındı. *Züppenin Gömleği*’ndeki sarı gömlek amacına ulaştı aslında.

“*Bir kara pantolon dikeceğim
Kadifeden şöyle bana göre
Bir sarı gömlek üç arşın günbatımı (...)*”

Lili Brik'le 1915'te tanıştın. *Pantolonlu Bulut*'u da aynı yıl yazmıştın. *Pantolonlu Bulut* şiiri *Maksim Gorki*'yi bile öyle etkilemiş ki, sevinçten ağlamış. *Pantolonlu Bulut* ilk kez 1915'te *Lili* ve *Osip Brik*'lerin evinde okunmuş. *Lili* senin şiirlerini anladı. Şiirinin ilk okunduğu akşamı anlatıyor *Lili*. "Şiiri getiren, kocam *Osip Maksimoviç Brik* şiiri anlayamadı. Ama bu şiir okuduğu herhangi bir şiirden daha iyiydi. Bundan sonra bir tek satır bile yazmasa, *Mayakovski* yine büyük bir ozandır."¹³

Kitabını basmak istemiyor yayınevleri. *Osip Brik* basıyor kitabını. *Osip Brik* hukukçu. Senin devrimci şiirlerinle tanışınca o da şiir diliyle ilgilenmeye başlıyor. Rus biçimciliği doğuyor. Senin *Lili*'ye aşık olman *Osip Brik*'le dostluğunuzu olumsuz etkilemiyor. Daha doğrusu dostluğunuzu korumaya karar vermişsiniz. *Lili Brik* aranızdaki aşkı anlatırken senin ona aşık olmanı bir saldırı olarak niteleyecekti. On beş yıl birlikte yaşadınız. *Pantolonlu Bulut*'tan sonraki bütün şiirlerini *Lili*'ye adadın. *Lili* senin şiirini anlayan güçtü. Sovyetler Birliği'nde, Batı'da devrimin şairi olarak ünlendin. Aydınlar çoğunluğu 1917 devrimini coşkuyla karşılamıştı. "Sanat demokratlaştırılacak, şimdi sansüre son verilecekti. İyimserlik gibi sevincin de sonu yoktu. Demokratik *Karenski* yönetimi uzun süreli olmadı. Sekiz ay içinde büyük yeniliklere yetişilemedi ama ilk olarak Rus tarihinde *Kültür İşçileri Örgütü* kuruldu."¹⁴

Çarlık Rusya'sındaki gibi devlet baskısı istemiyordunuz. *Kültür işçileri* yöneticilerle uyuşmadı. Sen de yöneticilerle uyuşamayınca *Burliuk* ve *Kamenski* ile *Ozanlar Kahvesi*'nde buluştunuz. 1918 baharında özgürlük isteğiyle harekete geçtiniz. Biçimi, içeriği, siyasi isteklere bağlı olmayan güdümlü kültür yaşamı istemiyordunuz. "Bu yüzden gelecekçiler *Ruhun Devrimi* gereğiyle birkaç bildiri yayımladılar. *Mayakovski* yaşamı boyunca "Ruh Devrimine" bağlı kaldı."¹⁵

Bir şair neden canına kıyar...

Bu soruyu her zaman sordum. Benim ülkemde canına kıyan şairlere sempatiyle bakılır. Neredeyse canına kıyma cesareti gösterdiği için yüceltilir. Kızım çekip gittiğinde bu durumu daha iyi anladım. Bana canına kıymanın felsefesini anlatan kitaplar yolladılar. Yakınları arasında canına kıyanlar vardı. Onların dertlerini dinledim. Hiç kimse beni avutamazdı. Kızımın gidişinden kendilerinin nasıl etkilendiklerini anlattılar. Senin canına kıydığını okuduğumda kızım yaşıyordu. Canına kıymanın yüceltildiğini bilmiyordum. Beni etkileyen, *Yesenin*'in ardından – canına kıyan bir şairin ardından – senin de canına kıymandı. Nasıl olmuştu da *Yesenin*'in canına kıymasını doğru bulmayan *Mayakovski* de aynı noktaya gelmişti.

Yesenin son şiirinde

"Şu yaşamda yeni bir şey değil ki ölüm
Ama pek öyle sayılmaz yaşamak da" di-yordu.

Sen *Yesenin*'in ardından ritmik yapısını da gözeterek yazdığın şiirde hem *Yesenin*'e hem de *Yesenin*'in ardından iyi kötü konuşanlara yanıt veriyordun. Yazdığın şiirin son iki dizesinde

"Şu yaşamda

en kolay iştir ölmek

Asıl güç olan

yepyeni bir yaşama

başlamak."

diyordun. Canına kıymayı onaylamıyordun. Doğru bulmuyordun.

Kızımın ardından ben de canına kıymayı yüceltmekten kaçındım. Gençlerin canına kıymayı yüceltmesinden korktum. Olumsuz etkilenebilirlerdi. Sanırım bu bir refleksi. Direnen insanların yaşama karşı bir tutum almak yerine ayakta kalmak dik durmak için verdikleri bir tepki. Sen de bu tepkiyi vermiştin *Yesenin*'in ardından.

Sorun neydi peki.

Sosyalizmi benimsemiş bir şairin canına kıyma noktasına gelmesini nasıl açıklayabiliriz.

Sosyalizmi benimsemiş bir şair Ruh Devrimi noktasına nasıl geldi. Gündümlü kültür yaşamı istemediği için geldi.

Bu konu her zaman ilgimi çekti. Özgürce şiirini yazabilmekle senden beklenileni yazmak arasında dağlar kadar fark var. *İnsancı*'da bir şairin şiirini yayımladık. Şiirde "haklı savaş" var mı dediği için yayımlamamışlar. Bir şairin savaş istememeye hakkı yok mu. Savaşların olmadığı bir dünya düşleyemez mi. Bir partiye bir inanca körü körüne bağlı olmak yaratıcılığını güdümlenmek hiçbir şaire yakışmaz. Yakışmaz ama sürekli bu tür saldırılarla karşılaşmak insanı bezdirebilir. Yaratıcılığını, Sosyalizmi benimseyerek sürdürmüş *Mayakovski* "Ruh Devrimi" noktasına kolay gelmez. Yalnızlıktır. Bu yalnızlığı besleyen başka nedenler de var elbette. Öznel ve nesnel koşullar bir şairin yaşamını belirler.

Ekim 1917 yönetiminin birinci yıldönümünde fütürist arkadaşlarıyla birlikte Bolşeviklere yaklaşmaya karar verdiniz. 1918 Temmuz'una dek Bolşevik Partisinin yanı sıra başka toplumcu partiler, toplumcu basın var. Burjuva basın 1917'de kapatılmıştı. 1918 Temmuz'da Bolşevik olmayan gazeteler kapatılıyor. Beyazlarla kızıklar arasındaki iç savaş kızışıyor.

1919'da Rus T.T.'de çalışmaya başladın. Afişleri boyadın, karikatürler çizdin. Ismarlama ve taşlama şiirler yazdın. Odan soğuktu. Gazete kağıtlarıyla ısıtmaya çalışıyordun. Uzun devrim şiirini *150 000 000*'u yazdın. Şiirde seni bireycilikle suçlayanlara yanıt veriyordun. Rus halkının devrimini simgeliyordun şiirinle.

"150 000 000 bu satırların yazarı
*Uyaklar – koşan ateş mahalleden mahal-
leye
uyum makineli tüfek patırtıları
150 000 000 fışkırtıyor benim dudakla-
rıyla
sözcük çağlayanlarını
Bu yapıt sokak taşları kağıdına basıldı
bin
ayaklı rotatif makineleriyle."*
diyordun.

*Lenin'in Lunaçarski'ye yolladığı telgrafi okudun. Lenin "Mayakovski'nin 150 000 000 adlı şiirinden 5.000 adet basılmasını onaylamak utarılacak bir tutum değil mi. Bu şiir tam bir budalalık, saçmalık, zıvalık ve kendini beğenmişlik eseri. Bence bu yazılardan ancak her on tanesinden biri yayımlanmaya değer. Kitaplıklar ve sersemeler için 1.500 adetten fazlasına gerek yoktur."*¹⁶ diyordu. *Lenin* hayranlığını birdenbire yıkıldı.

Devrime sosyalizme bağlılığıyla bir şair olarak verdiğin varoluş mücadelesi içiçe geçmiyordu. Düş kırıklığına uğradın. Düş kırıklığına eklemlenen öznel nedenlerden biri de kuşkusuz *Lili Brik*'le ayrılmış olmanızdı.

1922'de ayrı yaşamaya karar verdiniz. *Lili Brik* bu kararın nedenlerini anlatıyor. "(...) iyi yaşıyorduk, birbirimize alışmıştık, giyinmeye, kuşanmaya, birlikte oturmaya, belli zamanlarda yemek yemeye, reçelle çay içmeye. Bir çeşit eski yaşam biçimine bürünüp çıktık. Bu durum korkuttu bizi ve bu utanç verici duygusuzluğu şiddetle yıkmaya karar verdik."¹⁷

Bu karar senin için olumlu bir sonuca dönüşmedi. Senin için devrim ve aşk birbirini tamamlayan bir işlev edinmişti. Anlaşıyor ki *Lili*'yle yeniden biraraya gelmeniz olası değildi. Bu sonucu ayrı kaldığınız sürede *Lili*'ye yazdığın mektuplar söylüyor bize. "Nasıl göze aldım kendimin yenilip bitirilmesini

fırsatlar değirmeninde"¹⁸ diyorsun ya da aşk üzerine söylediklerin nasıl da zorlu koşullara direndiğini gösteriyor. "... *Aşk benim için her şey midir. Her şey ama başka biçimde. Aşk bir yaşamdır. Bu işte en önemlisi şiir, iş, kısacık her şey buna bağlı. Aşk her şeyin kalbi. Bu kalp ölünce, her şey ölüp gider, anlamsızlaşır. Ama yürek çalışırsa her şey üzerine konuşulabilir. Yüreğimin çalışmasından yoksun kalırsam ölürüm.*"¹⁹ demişsin.

Öznel ve nesnel nedenlerin çıkışsızlığında yaşamına son verdiğinde 14 Nisan 1930 sabahıydı.

*"Mayakovski için devrim sona eren bir akım değil; tersine dondurulmaya, gericiliğe, bürokratçılığa ve biçimciliğe karşı her zaman yenileşmek, savunulmak zorunluluğu olan bir süreçtir."*²⁰

Gelecek imgesiyle ördüğün şiirlerle yaşadığın toplum, yaşadığın çağ arasındaki uyumsuzluk dayanılmaz boyutlara vardığında kendi elinle son verdin yaşamına. "Nereye gidebilirim tutuşunca cehennemi içimin" diyordun. Gidecek bir yer kalmamıştı. Yaşama bağlılığın yaşamını sürdürebilmen için nedenler üretmene yeterli gelmemişti. Sanatın solu (LEF) dergisinden ayrılınca eski dostlarını da yitirdin, Paris'e gittin. Orda Rus göçmeni *Tatiana Yakovleva*'ya aşık oldun. Senin vizen bitmişti. Sovyetler Birliği'ne dönmek zorundaydın. *Tatiana* seninle gelmek istememişti. Bir ay sonra *Tatiana*'nın bir Fransız soylusuyla evlendiği haberini aldın. İşçi Yazarları Örgütü'ne (RAPP) girdin. Orda da soğuk karşılandın. Kıyıcı eleştiriler üzer seni. Bir umut tiyatro artisti *Veronika Polonskaya*'yı evine çağırdın. Onu evlenmeye razı etmeye çalıştın. "*Tiyatrodaki oyunun repetiton'una gitmemesini ister. Tartışmaları sırasında bir ara Veronika sıyrılıp evden dışarı kaçar. İçerden bir tabanca sesi gelir. Mayakovski kendini kalbinden vurur.*"²¹

Senin için acılar bitmişti artık. Ardından buldukları şiirinde söylediğin gibi;
İş işten geçmiş ola
derler ya hani
günlük yaşamın akıntısına çarparak
parçalandı aşk teknesi de
koptuk birbirimizden
seninle
artık anımsamak boşuna
acıları
felaketleri
karşılıklı
haksızlıkları

Yararlanılan Kaynaklar

- 1- Vladimir Mayakovski, *Şiirler*, Çeviren Sait Maden, Varlık Yayınları, İkinci basım Mart 1986, Sayfa:11-12.
- 2- Vladimir Mayakovski, *Şiir Nasıl Yazılır*, Çeviren: Yurdanur Salman, Adam Yayınları, İkinci basım Şubat 2007, Sayfa: 67.
- 3- a.g.e. sayfa.18
- 4- a.g.e. sayfa.18
- 5- a.g.e. sayfa.18
- 6- a.g.e. sayfa.26
- 7- a.g.e. sayfa.26
- 8- a.g.e. sayfa.28
- 9- a.g.e. sayfa. 8
- 10- Vladimir *Mayakovski, Yaşamı/Sanatı/Şiirleri*, Çeviri ve inceleme: Abdullah Rıza Ergüven, Berfin Yayınları, 2. baskı, Eylül 2017, Sayfa. 7.
- 11- a.g.e. sayfa. 7
- 12- a.g.e. sayfa. 10
- 13- a.g.e. sayfa. 15
- 14- a.g.e. sayfa. 16
- 15- a.g.e. sayfa. 17
- 16- V.İ.Lenin, *Sanat ve Edebiyat*, Payel Yayınları 2. Baskı, sayfa. 232.
- 17- Vladimir Mayakovski, *Yaşamı/Sanatı/Şiirleri*, Çeviri ve inceleme: Abdullah Rıza Ergüven, Berfin Yayınları, 2. baskı, Eylül 2017, Sayfa. 20.
- 18- a.g.e. sayfa. 20
- 19- a.g.e. sayfa. 20
- 20- a.g.e. sayfa. 23
- 21- a.g.e. sayfa. 23

Öykü

Can Gözüm

Feride KÜÇÜK

Sağlık sorunlarım vardı. Onun için fizik tedavisi sonucunda masaj yaptırmak çok iyi geliyordu. Bir komşumun önerisi üzerine Moldovya'dan Türkiye'ye gelmiş Mari ile tanıştım. İki haftada bir gelip, bana masaj yapıyordu. Sonradan 65 yaşında olduğunu öğrendim. Yaşıt sayılırdık. Yaşamdan vazgeçmemek için direnen bir hali vardı. Boylu, poslu, güleç yüzlü bir kadındı. Düşünceli bakışları bazen beni korkutuyordu. Zamanla birbirimize alıştık. Türkçesi iyiydi. Arada bir kelime vurguları onun yabancı biri olduğunu fark ettiriyordu. İşini yaptıktan sonra hemen gitmek istiyordu. "Daha gidecek hastalarım var" derdi. Emekli olacak yaşta biri için böylesi çalışmak zor olmalıydı. Birkaç kez neden burada olduğunu öğrenmek istedim, kimi kimsesi var mıydı? Pek bir şey söylemek istemedi. İşini yapıp, parasını alıp gidiyordu. Gizemli bir kadındı. Dört ayı böyle geçirdik. Bir masaj sonrası:

- Mari beni bir daha ki sefer en sona bırak. Seninle güzel bir beş çayı içelim.
- Şey olur tabii de Kino okuldan gelecek.
- O da gelsin buraya, oğlun mu, kızın mı? Bu yaşta okula giden bir çocuğu olamazdı herhalde...
- Yok yok torunum, erkek, üniversiteye gidiyor.
- Eee canım kocaman olmuş, kendi başının çaresine bakar o...

Geleceği gün, güzel bir elmalı turta yaptım. Bir de simit kurabiye hemen yapabildiğim şeylerdi.

Mari elbette o gün biraz yorgun gelmişti. Fazla bir şey istemedim ondan. Sırt kaslarım onun sayesinde rahatlamıştı. Masaj öncesi zaten çayı koymuştum. Çay masamız hazırды.

Masaya oturduğumuzda sohbetimiz yavaş yavaş derinleşmeye başladı. Yurdum insanına ne kadar da çok benziyordu. Hele ki kadındı. Kadınların çektikleri tüm dünya da aynıydı sanki.

- Ailemi genç sayılacağım bir yaşta yitirdim. Moldovya'da okudum, ziraat mühendisi oldum, evlendim, Jasmin adında bir kızım oldu. Can gözümdü o benim. Eşim kızımın beni bir başımıza bırakıp gitti. Ayrıldık. Kızımı zar zor büyüttüm. Akşamları işten döndükten sonra kızımın uzun uzun hayaller kurar, gelecekte neler yapacağımızı konuşurduk. Jasmin çalışkan bir çocuktü ama liseden sonra okumadı, çalışmaya başladı. Bütün hayali para biriktirip Türkiye'ye gelmekti. Türkiye'de çok iş olanağı olduğunu duyuyorduk. Onun bu hayaline itirazım yoktu.

Ben hiçbir şey demeyip, yalnızca dinliyordum. Bu gizemli kadın şimdi zembereğin boşaldığı gibi anlatmaya başlamıştı.

Çayından bir yudum aldı. Elmalı turtanın tarifini istedi. Kendini anlatmak istiyordu.

- Can gözüme sonra bir haller oldu. Değiştiğini fark ediyordum. Bazı günler işe gitmediğini de öğrenmiştim. Sıkıştırınca anlatmaya başladı. Kendisinden yirmi iki yaş büyük inşaat işçisi adama aşık olmuş. Kendisi daha yirmi bir yaşında. Kızım sen koca mı arıyorsun baba mı dedim. Bahçeli bir evi olduğunu söyledi bana... “Sen benim tek çocuğumsun. Senin mutlu bir yuvan olsun isterim. Halimiz meydanda, ikimiz de çalışıyoruz ortada bir şey yok. Bu adamı tanımıyorum ama baban yaşında, birkaç sene sonra bu yaş farkı seni de rahatsız edecek. Farkında değilsin, henüz gençsin bunları düşünemiyorsun” dedim. Engel olamadım. Apar topar evlendiler. Bir erkek çocukları oldu. Jasmin hem evde hem de dışarıda deli gibi çalışıyor, bir de masaj terapi kurslarına gidiyordu. Kocasını da iş bulunca çalışıyor, bahçede sebze yetiştiriyor, çocuğa bakıyordu. İki yıl sonra ayrıldılar. Biz de ana kız biriktirdiğimiz paralarla Türkiye’ye geldik.

- Ehh ne iyi olmuş işte hayallerinizi gerçekleştirmişsiniz.

Bakışlarını öne eğdi. Uzun bir sessizlik oldu.

- İyi mi ettik bilmiyorum... Gelir gelmez Esenler de giriş katta büyük bir yer kiraldık. Jasmin orayı spor ve masaj salonu yapmayı amaçlıyordu. Başardı da. Hem orada oturuyorduk, hem de yavaş yavaş aletlerini tamamladı. Bana da masaj yapmayı öğretti. Kazandığımız parayla üst kattaki daireyi satın aldık. Alt kat artık bir spor merkezi olmuştu.

- Vallahi çok iyi. Jasmin kaç yılda başardı bunları?

- İki yılda topladık. Kino da üç yaşına gelmişti.

- Harika işte... çocuklar çabuk büyüyor Mari. Benim de torunlarım öyle. Ne zaman büyüdüler anlamadım.

- Çocuk dediğin çabucak büyüyor. Jasmin’im de çabuk büyüdü. Çocukluğunu ya-

şadı mı bilmem. Ben çalışırken büyüüp gitti işte.

- Bak çay kaynıyor, istediğin gibi bir turta daha al, çekinme lütfen. Eee keşke Jasmin de gelseydi.

Birden donuklaştı. Gözleri doldu.

- Keşke, gelebilse.

O an yanlış bir şey söylediğimi anladım. Sustum.

- Yine bir erkek arkadaş edindi. Onu uyardım. Biz burada yabancıyız dedim. İnsanlara hemen güvenme dedim.

- Tabii yaa dünyanın bin türlü hali var. Biri gelir seni sen eder, biri gelir seni senden eder. Şems-i Tebrizi’nin sözüdür bu.

- Bir gün salonu tam kapatacakken erkek arkadaşı geldi. Beni yukarıya gönderdi. Sonra aşağıda yüksek sesli tartışmalar duydum. Sonradan bir gürültü koptu. Sonra bir sessizlik. Aşağı indiğimde can gözüm kızım, koşu bandının yanında kanlar içinde yatıyordu. Yanında şaşkın şaşkın bakan erkek arkadaşına hemen ambulans çağırması için bağırdım. “Ne yaptın kızıma” diye üzerine saldırmışım, anımsamıyorum. Dualar ettim, hastanede iki gün yaşatabildiler kızımı. Ben üç yaşındaki torunumla tek başına kaldım. Merhamete güç yetmezmiş, hal ortada. Kendi kendime sordum sen kızının yerine geçebilir misin? Oysa emekli olacak yaştasın... Yok öyle bir şey, bu çocuk nasıl büyüyecek? O adam tutuklanıp cezaevine girdi. Acılı günleri sayamadım, spor salonunun aletlerini yok pahasına sattım, salonu kapattım. Evi de satılığa çıkardım. Çalışmalıyım ama üç yaşında bir çocukla beni kim işe alacaktı?

- Neden ülkene dönmeyi düşünmedin?

- Ülkem çok küçük, Sovyetlerin dağılmasından sonra bağımsız olabildi. İş yok, akrabalarım yok, malım mülküm yok. Mecburen doyduğum yerde kalmak istedim. Günlerce iş aradım, sordum. Yaşlı bir emekli öğretmenin yardımcı aradığını duydum. Romatiz-

ma hastalığı vardı. Gittim konuştum, kısaca hayatımı anlattım ve ben yalnız değilim, bir de yanımda üç yaşında torunum var dedim. İkimizi birden kabul etti. Güzide hanım hiç evlenmemiş, yeğenlerini candan seven biriydi. Sekiz yıl çalıştım. Neredeyse anne kız gibiydik. Her işini ben yapıyordum temizlik, alışveriş, yemek... Kino onun evinde büyüdü. Okula yazdıracağız Kino'nun nüfus kağıdı bile yok. Güzide hanım sayesinde okula yazdırdık, nüfus kağıdı çıkardık. Güzide hanım günden güne ağırlaştı. Sonunda kaybettik. Çok üzüldüm. Yeğenleri gelip evi satacaklarını söylediler. Küçük bir ev kiralayıp, yeni bir hayata başladım torunumla. Masaj yapmaktan başka bir şansım olamazdı. Burada kendi mesleğimi yapamazdım. Zaman insana alışmayı öğretiyor ama unutmayı öğretmiyor. Can gözümün acısı hala yüreğimde bir yara gibi sızlıyor.

Ne diyeceğimi şaşırılmıştım. Pandoranın kutusu açılmıştı artık... Kaç bardak çay içtim anımsamıyorum.

- Torunum biraz huysuz, nazlanacak annesi yok. Her istediğini yaptırmak istiyor. Çoğu zaman ikna etmeye çalışıyorum. Bu yaşta yeniden anne, hatta baba oldum. Seneler hızla geçti, hiç durmadan çalıştım. Bu

çocuğun benden başka kimsesi yok, buna rağmen vasisi olmayı başaramadım. Başvurmadığım devlet dairesi kalmadı, yasal zorlukları aşamadık. Ancak on sekiz yaşına gelince kendisi dava açıp beni vasi atayabilmiş. Şimdi kocaman bir delikanlı oldu. Üniversiteye başladı. O da benim gibi ziraat mühendisi olacak. Türkiye Cumhuriyeti vatan daşı oldu, adı da soyadı da nüfus cüzdanında yazıyor artık. Şimdi tek isteğim Kino'nun üniversiteden mezun olduğunu görebilmek.

- Mari üzülme bak, su akmış yolunu bulmuş... Torunun senin kıymetini elbette bilecektir.

Mari saatine baktı.

- Ooo zaman hızla akıp gitmiş. Akşam trafiğine kaldım. Davetinize teşekkür ederim.

- Aman canım bir şey yapmadım. Ne güzel söyleştik işte. Bir daha beni sona bırak da bu sefer yemek yiyelim.

Kapıdan geçerken omuzlarındaki ağırlığı gördüm. Mülteci olmak, çalışmak, okutmak zorunda olduğu torununa anne baba olmak... Yüreğinde de evlat acısı taşımak. İnsan ne kadar dayanıklı bir varlık diye düşündüm.

Abone ol
insancıl yayınları

Yıldız Güncesi

Sayı Cengiz GÜNDOĞDU

26 Şubat Cuma

Dün *İnsancıl*, kalabalıktı... kalabalık dediysem bir yıl sonra beş kişiydik... *Berrin Taş*... *Hüray Kılıç*... *Aydın Karaküçük*... *Hüseyin Şahin*... bir de ben.

Hüray Kılıç'la *Aydın Karaküçük*'ün geliş nedeni şu.

Aydın Karaküçük hem benimle hem de *Berrin Taş*'la çekim yapacak. *Berrin Taş* şiir üstüne konuşacak.

Bana geldikte ilk elde star sistemi kavgasını başlatanım. Daha sonra arkadaşlar romanları değerlendirecekler.

Berrin Taş da şiirde mücadelesini sürdürecektir.

Hüseyin Şahin'le uzun süredir konuşup görüşemiyoruz. Hem yemek yeriz hem de konuşuruz diye düşündük.

Hüseyin Şahin bu ara *Hüsrev Gerede*'nin *Anıları*'nın ikinci kitabını getirdi...

Hep birlikte börek, köfte yedik... ardından kahve-çay... Güldük... konuştuk... ey-leştik...

Önce *Hüray Kılıç*'la *Aydın Karaküçük* gittiler... sonra biz *Hüseyin Şahin*'le dergiden çıktık. Kapı önünde ayrıldık.

1 Mart Pazartesi

Bugün aşı için *Berrin Taş*'la sayrılarevine gittik. Aşı için yarına söz verdiler...

Şimdi *Hüsrev Gerede'nin Anıları*'nın ikincisini okuyorum. *R. Hüsrev Gerede*, Hitler Almanya'sında Berlin Sefirliği Hatıralarım. Hazırlayan *Hulusi Turgut* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2021).

Anılar Japonya Büyükelçiliğinden başlıyor, şöyle "*Pasifik Denizi'nin tropik ikliminde çalışmak zorunda kalan bizler gibi beyazderililere, hükümetleri eğer görevleri uycaksa, kanunen üç yılda bir 'vatan izni' harcırah ve yevmiyelerini öderler. (...) Biz de üç yıl kesintisiz Japonya'da ikamet ettiğimiz için büyük oğlum şehit Faruk'la annesi göz, ben egzama, küçük oğlum Selçuk astım hastalıklarına yakalanmıştık.*" (3)

Bunun üstüne Gerede izin istiyor, bu izin veriliyor. Japonya'dan deniz yoluyla yola çıkan Gerede ailesi, önce ABD'ye, daha sonra Avrupa'ya, oradan da İstanbul'a gelir. Bu yolculuk iki ay sürer.

Hüsrev Gerede Paris'te, aylığını almak için Osmanlı Bankasına uğrar. *Hüsrev Gerede*'nin bankada olduğunu öğrenen banka genel müdürü *Hüseyin Gerede*'yle görüşmek ister. *Gerede* bu görüşmeyi şöyle anlatır. "*Bürosunda görüştüğüm bu kibar ve değerli Fransız bankacının, siyasi durumunun kritik olduğunu inkar etmekte birlikte, Hitler'in savaşa asla cesaret edemeyeceğini ve bir savaş tehlikesinin mevcudiyetine inmadığını söylemesi, topun ağzındaki*

hitler almanyası'nda berlin sefirliği hatıralarım (1939-1942)

R. Hüsrev Gerede

Hazırlayan: Hulusi Turgut

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Fransa'nın 1914-1918 zafer çelengi üzerinde gaflet uykusunu uyumakta olduğu hissini bende uyandırmıştı." (y. 27)

2 Mart Salı

Tatsız bir olay bitti. *Metin Akpınar*'la *Müdat Gezen* aklandılar. Cumhurbaşkanı hakaret savıyla yargılanıyorlardı.

Duruşma 8. Asliye Mahkemesinde görülmüş. Savcı 4 yıl 8 ay cezalandırılma istemiş.

Mahkeme suçun maddi unsurlarının oluşmaması gerekçesiyle aklama vermiş.

Aslında bu dava hiç açılmamalıydı.

Belki bir gün böyle olur. Eleştiriler... dokuncalar hakaret sayılmaz.

Şimdi sıra *Berrin Taş*'ta...

Bakalım savcılık ne karar verecek. Dosya kapatılabilir ya da dava açılabilir.

Bütün bunlara karşın yaşamı sürdürüyoruz. Bugün sayrılarevine gittik aşı için. Ben ikinci aşımı oldum. *Berrin Taş* ilk aşısını oldu.

3 Mart Çarşamba

3 Mart'ın Türkiye için, Türk ulusu için önemi nedir. Uzun yıllar 3 Mart'ın önemi üzerine durulmadı. Ben, bu unutkanlığı şuna bağlıyorum. Her saniye, her solukta oksijen alıyoruz. Ama bunu hiç düşünmüyoruz. Ne zaman oksijen azalıyor, içimiz daralıyor, o zaman sorunu anlıyoruz. 97 yıl önce *Gazi*, Büyük Millet Meclisi'nde "*verdiğim söylevde şu üç noktaya değindim*" der.

Üç nokta şöyledir.

1- Ulus, cumhuriyetin ve bugün ve gelecek bütün saldırılardan kesin olarak ve sonsuzluğa değin korunmasını istemektedir. Ulusun isteği 'cumhuriyetin hiç zaman geçirmeden denenmiş ve tanıtlanmış bütün temeller üzerine oturtulması' diye biçimlenebilir.

2- Kamuoyunun eğitim ve öğretimin birleştirilmesinden yana olduğu saptanmış bulunduğundan, bunun hiç zaman geçirilmeden uygulanmasını gerekli görüyoruz.

3- ... Müslümanlığı, yüzyıllardan beri yapılageldiği üzere bir siyasa aracı olarak kullanılmaktan kurtarmanın ve yüceltmenin çok gerekli olduğu gerçeğini de saptamış bulunuyoruz (...) 3 Mart günü, Meclis'in birinci oturumunda, Başkanlığa gelen yazılar arasında şu önergeler okundu.

a- *Şeyh Saffet Efendi* ile elli arkadaşının halifelüğün kaldırılması ve Osmanoğulları soyundan olanların Türkiye dışına çıkarılması ile ilgili yasa önerisi.

b- Siirt Milletvekili *Halil Hulki Efendi* ve elli arkadaşının Din İşleri ve Evkaf Bakanlığı ile Genel Kurmay Bakanlığının kaldırılması ile ilgili yasa önerisi.

c- Manisa Milletvekili *Vasıf Bey* ve elli arkadaşının eğitim ve öğretimin birleştirilmesi ile ilgili öneri (Atatürk, Söylev, 619-620)

Büyük Millet Meclisinde görüşmeler tartışmalar beş saat sürdü. Beş saat sonra devrim yasaları yürürlüğe girdi.

Türkiye Cumhuriyeti'nde böylece aydınlanma devinimi başladı. Bu aydınlanma *Gazi*'nin ölümüyle durakladı.

Sonra adım adım geriye dönüş başladı. Ama aydınlanmanın tohumları sökülüp atılmadı.

5 Mart Cuma

Rosa Luxemburg'un 150. doğum yılı.

Rosa Luxemburg 5 Mart 1871'de Polonya'nın Zamosc kentinde doğdu. Zürih Üniversitesinde felsefeyle hukuk okudu. Polonya Tarihi üstüne doktora yaptı. Akademik çalışmasının yanısıra siyasetle de uğraştı.

1893'te İkinci Enternasyonal'in Zürih Kongresine proletarya partisinin temsilcisi olarak gönderildi.

Almanya'da revizyonizme karşı savaşım verdi. Revizyonist *Bernstein*'in tezlerine karşı Marksizmi savundu.

Lenin'le ulusların haklarını belirleme konusunda tartıştı.

Sürekli devrimi savundu.

Rosa Luxemburg, yol arkadaşı *Liebnecht*'le birlikte Spartakist hareketinin önderlerindendir.

Devrim yolunda Alman gerici subaylarınca tutuklandı, sonra katledildi.

Lenin, *Rosa*'nın yanlışlarını söyledikten sonra şunları söyler "*Fakat o bu yanlışlarına rağmen bir kartaldı, hala da bir kartal*", bundan dolayı Komünistlerin anısında aziz olmakla kalmayacak, yapıtları birçok Komünist eğitimi için çok faydalı bir ders olacaktır. (Sosyalist Düşünce Tarihi, Derleyen Mete

Tunçay, Çev. Nuri Çolakoğlu, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976)

Rosa Luxemburg'u okumanın, ondan ders çıkarmanın zamanı.

6 Mart Cumartesi

Son derece tatsız bir olay... Helikopter düşüyor, onbir insan ölüyor. Biri kor-general... yüzbaşılar, astsubaylar, askerler...

Hepsi de benden küçük. "Şehitlik" savı, beni avutmuyor. Erkeksiz kalan kadınlar... babasız kalan çocuklar düşündürüyor beni...

Kocalarını yitiren kadınlar, ister istemez dayanacaklar bu acıya, bu yitiğe... Peki çocuklar, onlara ne söylenecek.

Hele altı aylık bebek... nasıl büyüyecek...

Söylenecek sözüm yok, üzüntüden başka. Geçen gün de balık avına çıkan bir teğmen boğuldu, denizde. Gençcik bir delikanlıydı...

Helikopterin düşüş nedeni de bulunur ilerde. Ama bu ölenleri geri getirmez.

Yazık... çok yazık...

Kimi evden, kimi kışladan sabah kahvaltısından sonra işe gittiler... akşam yemeğine gelecekerdi...

Hiçbiri evine ya da kışlasına dönemedi. Hiçbiri akşam yemeğini yiyemedi.

7 Mart Pazar

Şevket Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Orta Asyaya Enver Paşa adlı yapıtında (Remzi Kitabevi, İstanbul, 1971) *Mithat Paşa* için şöyle der, "... Çünkü *Mithat Paşa*, hatta 1839'dan beri devam eden *Tanzimat çabalarına rağmen bütün yapısı ile mutlak bir saltanat rejimini sürdüren ve katıksız bir*

Şark ülkesi olarak kalan Osmanlı mülkünde 1848 İhtilali'nin prensiplerini ondan oldukça kısa bir süre sonra yürürlüğe sokmayı düşünmek ve bunu başarmakla bizde hatta İkinci Meşrutiyet'te bile samimi olarak benimsenmeyen bir nizami devlete temel kılmış oluyordu. (...) Birinci Meşrutiyet nizamı sürdürülmüş olsaydı. Osmanlı İmparatorluğu, Mithat Paşa'nın öncülüğünü yaptığı bu hareket ve daha da öncülüğünü yapabileceği çağdaş hareketlerle 19. yüzyılda daha ileri bütün imparatorluklar gibi elbette ama normal gelişmelerle değişikliklere, gelişmelere uğrayacaktı." (y. 39-40)

Peki, Osmanlı neden çöktü.

İkinci Abdülhamit, Şevket Süreyya'nın di- liyle "çağın en ağır zulümleri içinde" Mithat Paşa'yı Taif Zindanlarında boğdurdu.

Mithat Paşa, sürgüne *İzzettin* vapuruyla gönderildi. *Abdülhamit*, vapuru 6 gün bekletir. Halktan tepki gelirse, *Mithat Paşa* sürgüne gönderilmeyecek, böylece ölümden kurtulacaktır.

“*Halkta hiçbir tepki olmadığı görülünce Taif’e doğru yol almaya başlar.*” (Gürkan Harcı, Korkusuz, 6/3/2021)

Halkı çağdaş bir konuma getirmek isteyen büyük devrimci *Mithat Paşa* ölüme giderken halk kılını bile kıpırdatmaz.

10 Mart Çarşamba

Anadolu’da yağmur yağmamış. Kuraklık varmış. Bunun üstüne halk yağmur duasına çıkmış.

Aristoteles, 2500 yıl önce yağmurun bilimsel nedenini açıklar Fizik adlı yapıtında.

Bu, neyi getiriyor. Bizim toplum bilim açısından *Aristoteles* öncesini... üç bin yıl öncesini yaşıyor...

Peki böyle yaşıyor da n’oluyor.

Kadını dövüyor. Kadını kurşunla... bıçakla... ya da boğarak öldürüyor.

N’apılırsa yapılsın bu cinayetlerin önüne geçilemiyor. Kadın katledenlere idam isteyenler bile var.

En zorlu cezalar getirseniz bile bu öldürümlerin önüne geçemezsiniz. Üç bin yıl öncesinde kalmış zihniyetin değişmesi... kökten değişmesi gerekir.

Gazi bunu yapmak istedi.

Kemalist devrimlerin amacı insanı çağdaş bilgilerle donatmaktır. Bunun için zihniyet değişimini gördü *Gazi*.

Halkımız anlamadı olup bitenleri. Kemalist devrimler bütünüyle yaşama geçirilemedi.

Bunun sonucu işte kadın cinayetleri...

Kadın gününde kadın öldüren, kadın döven bir ülkedir burası...

Aristoteles’in yağmurla ilgili görüşünü Fizik kitabından göstermek isterdim. Ama kitabı bulamadım. Bu kez *Hegel*’in *Felsefe Tarihi*’ne baktım. (Çev. Doğan Barış Kılınç, Nota Bene Yayınları, İstanbul 2019)

Hegel şöyle der, “*Aristoteles’in doğa kavrayışı bugünkünden daha soyludur.*” (y. 137)

Hegel, *Aristoteles*’ten alıntıyla yağmurun yağışını gösterir, şöyle “*Kafa karışıklığının ilk nedeni şudur. Tıpkı Jüpiter’in mısır yetişebilir diye yağmur yağdırmaması gibi. Doğada neden bir erek uğruna ya da öylesi daha iyi olduğu için değil de zorunluluğa göre işleminde. Yukarı yükselen buhar soğur ve bu soğumadan kaynaklanan su yağmur olarak yere düşer ve bunun sonucunda da mısır yetişir. Aynı şekilde, eğer birinin mısırı zarar görmüşse, yağmur onun mısırı zarar görsün diye yağmış değildir...*” (y. 138)

12 Mart Cuma

Silahlı Kuvvetler eliyle faşist hareketle karşı karşıya geldik elli yıl önce. Tarih 12 Mart 1971.

Silahlı Kuvvetler adına *Demirel* hükümeti düşürüldü. Sol, ilkin buna sevindi. Kısa bir süre sonra bu hareketin sola karşı yapıldığı acı bir biçimde anlaşıldı.

12 Mart’ın eylemleri,

- 5 general, 11 albay emekliye ayrıldı.

- Deniz Gezmiş yakalandı.

- CHP Genel Sekreteri *Bülent Ecevit* görevden çekildi.

- 11 ilde Sıkıyönetim ilan edildi.

- Başbakan *Erim* “Alınacak tedbirler bal-yoz gibi kafalarına inecektir” dedi.

- *Nihat Erim*, “Bugünkü Anayasa Türkiye için lütuftur” dedi.

- 547 aydın gözaltına alındı. *Behice Boran*, *Sadun Aren*, *Fakir Baykurt*, *Yaşar Gürbüz*, *Bahri Savcı*, *Mümtaz Soysal*.

Cumhuriyet gazetesi yazı işleri müdürü *Oktay Kurtböke*, yazar *İlhan Selçuk* beş yıl hapse çarptırıldılar.

- *Cemal Madanoğlu* tutuklandı.

- 12 Mart, solu tırpanlarken dinsel yolun önünü açtı. Bir anlamda Türkiye’yi 12 Eylül’e hazırladı.

- Özgürlük, demokrasi, insan hakları konusunda derin yaralar açtı.

12 Mart, Türkiye’de aydın kırımıdır. Böylece dar kafalı, bilisiz rahatlamıştır.

13 Mart Cumartesi

Bir kitap... *Engels Okuma Kılavuzu*. (Ebru Pektaş, İleri Kitaplığı Yayınevi, İstanbul 2020)

Editör Ebru Pektaş, bu kitap için şöyle diyor, “Proletaryanın büyük savaşçısı ve öğretmeni Friedrich Engels’in 200. yaşını kutluyoruz. Kuşkusuz bu kutlama, en başta yer-kürenin her yerinde devrim özlemiyle mücadele edenler için özel bir anlam taşıyor. Bu nedenle Marksizmin kurucu isimlerinden biri olan Engels’i bıraktığı mirasa uygun olarak ve büyük devrimcinin teorisinden bir kılavuz oluşturmaya çalışmak oldukça değerli. *Engels Okuma Kılavuzu* da böylesi bir çabanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır.”

Bu çabaya sevindim. Sevinmemin nedeni şu. *Engels*’in yapıp ettikleri... düşünceleri... kuramı çeviri yoluyla anlatılmamış. *Engels*’in yapıp ettiklerini... düşüncelerini... kuramını kavrayıp anlatacak düzeye gelmiş bir çaba gördüm bu kitapta, bunun için sevindim.

Ancak böylesi çabalar Marksizmi bu top-
raklarda boyutlandırır.

Bu kitabı oniki yazar oluşturmuş. *Ali Cenk Gedik, Alp Tanlası, Berat Çelikoğlu, Can Soyer, Çağatay Turhan, Ebru Pektaş, G. Emre Gürcanlı, İlke Bereketli, Metin Çulhaoğlu, Özgür Dirim Özkan, Şilan Geçgel, Taner Timur.*

Editör Ebru Pektaş’ın şu önerisine ben de katılıyorum. “*Umudu, proletaryanın büyük savaşçısı ve öğretmeni Friedrich Engels’in 200. yaşına ithaf ettiğimiz bu çalışmanın, yeni büyük savaşçılara, proletaryanın ‘öğretmenlerine’ ve tüm sosyalizm militanlarına kılavuz olmasıdır.*”

16 Mart Salı

Prof. Dr. Hasan Aydın, Cumartesi günü İnsancıl Atölyesi’nde söyleşi. 19.00-21.00

Konu, İslam Felsefesinde Bunalım. Söyleşi bilgisayar yöntemiyle yapıldı. Prof. Dr. Hasan Aydın, Samsun’dan katıldı söyleşiye.

Söyleşide aklımda kalanlar şöyle.

Hristiyanlık felsefi bir ortamda başladı. İslamın başlangıcında felsefe yoktu. Bu yüzden İslam felsefeye hep yabancı kaldı.

İslam ülkelerinde felsefe yapmak için, İslamdan kanıtlar aradılar. Böylece felsefenin İslama zarar vermeyeceğini kanıtlamış oldular.

İslam kelamcılarını felsefeyi sıfırladıktan sonra bir de felsefeyi eleştirdiler.

Hristiyanlar, Tanrı'yı felsefi yöntemle gösterdiler. Bir anlamda felsefe yaptılar. Kelamcılara geldikte kelamcılar felsefeyi, felsefeyle eleştirmediler.

Prof. Dr. *Hasan Aydın* daha başka bilgiler de verdi.

Düşünmenin temelini felsefeyi koydu *Aydın*.

Güzel bir söyleşi oldu... katılımcı... açım-layıcı *Hasan Aydın*, *İnsancıl* okurları için yabancı değildir. Uzun bir zaman *İnsancıl*'da yazdı.

Katılımcılar *Hasan Aydın*'ı coşkuyla, dik-katle dinledi. Bu yüzden sorulara zaman kal-madı.

Bu işin teknik yönünü *Alper Yavuz* hazır-ladı. Hiç aksama olmadı söyleşide.

Söyleşiyi Doç. Dr. *Özgüç Güven* yönetti.

Hasan Aydın'a, *Alper Yavuz*'a, *Özgüç Güven*'e, ayrıca söyleşiye katılanlara teşekkür ederim.

17 Mart Çarşamba

Yağmur... yel... soğuk... tam düş kurula-cak bir hava. Çekil bir köşeye "Sen yağmur ol, ben bulut" türküsüyle düş kur. Ama bu ül-kede düş kurmak için ülkenin sorunlarından sıyrılmak gerek.

Tam düş kuracaktım, usuma İzmir'de-ki olay düştü. İzmir Belediyesi bir yazarla anlaşmış. Bu yazar 18 günlük bir seminer hazırlamış. Bu seminere karşılık 238 bin lira alacakmış. Bu duyulduktan yer yerinden oynadı.

Bu, sosyalist ahlaka sığmazmış. Ayda bin liraya geçinmek isteyen yoksullar varmış.

Bu eleştiriler üstüne belediye işi durdur-muş. Yazarın da sesi soluğu çıkmıyor.

Şimdi ben soruyorum. Bir yazara bu se-miner karşılığında kaç lira verilmeliydi.

Soruyorum. Sosyalist bir yazar seminer karşılığında hiç para almamalı. Sosyalist ya-zar yoksul mu olmalı.

Soruyorum. Yazarın kazandığı parayla bin liraya geçinmenin ne ilişkisi var.

Bir artist ayda milyar kazanırken, bir ya-zarın 280 bin lirası neden fazla geldi.

Olayın geçtiği yer, İzmir. Cadı kazanına atılmak istenen yazar, *Enver Aysever*. Ya-zarın hakkını... emeğini koruyamayan kişi İzmir Belediye Başkanı *Tunç Soyer*.

Dikkat... Türkiye demogogların egemen olduğu bir ülkedir.

19 Mart Cuma

Burjuvaya yaslanan küçük burjuvanın kültüreldeki etkinliği yavaş yavaş sönmekte. Şimdi çeşitli oyunlarla bu sönüşü durdurmak istiyorlar. Küçük burjuvanın karşı devrimci, bunalım boğuntusu yazarlarını "oyun" la di-riltecektir sözde.

Bu "oyun" lardan biri de *Oğuz Atay*'ın anı defteri. *Ertuğrul Özkök*, bu "oyun"u *Hürri-ye*'te şöyle oynadı.

Bu anı defteri çalınmış mı, çalınmışsa na-sıl çalınmış, kim çalmış, nasıl çalmış, sonra bu anıları kim gazeteye götürmüş, nasıl, ne zaman götürmüş, götürürken kimse görme-miş...

Ertuğrul Özkök, bu "oyun"a katılanlar diye birçok yazarın adını veriyorum. Böylece or-talık alevlenecek. *Oğuz Atay*'a ilgi artacak.

Sözedilen yazarlardan *Muhsin Kızılkaya* da bu "oyun"a katılıyor. Güzelce oynayaca-ğı yerde, Bolşevizme... sola... gerçekçi ya-zına nefretini açığa çıkarıyor, Habertürk'te, şöyle "*Oğuz Atay*'ın günlüğünde ne var? // *Türkiye*'de 1980'den önce Bolşevik devri-mine benzer bir devrim olsaydı, bugün bize bıraktığı eserler karşısında saygı duruşunda beklediğimiz *Oğuz Atay*, ölmeden önce atıl-dığı derin kuyunun dibinde öyle kalır. Belki üzeri betonla kapatılır, eserlerinden hiçbir-i-mizin haberi olmaz, kitaplar basılmadığı için de unutulur giderdi."

Geçmişte yaptığınız... bugün de titizlikle sürdürdüğünüz yazarları susturma yöntemi-nizi siz çok iyi bilirsiniz bay *Muhsin Kızılkaya*.

Ömer Faruk Gergerlioğlu

Türkiye’de olabilecek bir Bolşevik devrim, sizi nasıl da korkutmuş...

Bu korku yüzünden sayıklıyorsunuz. Türkiye’de “tek tip düşünce” sultanı, küçük burjuva-burjuva ortaklığı işidir.

Bay *Kızılkaya* hızını alamayıp bakın neler söylüyor. “devrimci köy edebiyatının edebiyat olmadığı kısa sürede anlaşıldı da...”

Yazın konusunda pek bilginiz olmadığı anlaşılıyor. Bu yüzden algıda kalmışsınız, bunu düşünceye getirememişsiniz. Ben buna olgusal bilinç dedim bay *Kızılkaya*.

Şimdi size bilgi veriyorum. Köy edebiyatı diye bir edebiyat yoktur. Bu, küçük burjuva yazıncılarının uydurmasıdır.

Bay *Kızılkaya* yazın, sizin dilinizle edebiyat, köyü, kenti kısaca belli bir uzamı anlatmaz. Yazın, sizin dilinizle edebiyat insanı anlatır.

Bay *Kızılkaya* küçümsemeye kalktığınız yazın, Türkiye’de gerçekçiliğin tacıdır.

Oğuz Atay’ın anı defterine geldikte o beni hiç ilgilendirmiyor. “Aevli... coşkulu” tartışmanızı okurken gülüyorum.

21 Mart Pazar

Tatsız bir gün...

Ömer Faruk Gergerlioğlu, milletvekilliğinden düşürüldü. Sonra sabah 06.30’da Meclis’te gözaltına alındı.

İstanbul Sözleşmesi kaldırıldı. Ayasofya imamı *Mehmet Boynukalın* “*İstanbul Sözleşmesi kaldırılmış. Hamdolsun*” demiş.

Gezi Parkı, Vakıflar Genel Müdürlüğü eliyle İstanbul Belediyesi’nden alınmış.

Gurbet duygusunu içime atmıştım çoktan. Bu sabah bu duygu... yurdumdan ayrı kalma duygusu bütün varlığımı kapsadı.

Şimdi *Ali Ekber Çiçek*’i dinliyorum. Gurbette bir iş geldi başıma diyor... “*Huma kuşu yere düştü, ölmedi / Dünya sultan Süleyman’a kalmadı / Dedim dosta gidem, nasip olmadı / Ağlama gözlerim, Mevla kerimdir // Kağıda yazarlar ufak yazılar / Anasız olur mu körpe kuzular / Derdi yüreğinde olan sizler / yürek yaralıdır, ciğer sızılar / Ağlama gözlerim, Mevla kerimdir*”

Dergimizi internet üzerinden
satın alabilirsiniz.

insancıl

Yayınlarımıza ulaşabilirsiniz...

ISSN 1300-4158

